

HUNGAROLOGISCHE BEITRÄGE

HARRI MANTILA

Suomen ja unkarin nominaalisten
verbimuotojen kontrastiivista
syntaksia ja semantiikkaa

9

Universität Jyväskylä 1997

HUNGAROLOGISCHE **B**EITRÄGE

HARRI **M**ANTILA

Suomen ja unkarin nominaalisten
verbimuotojen kontrastiivista
syntaksia ja semantiikkaa

9

Universität Jyväskylä 1997

Herausgeber der Publikationsreihe
Julkaisusarjan toimittajat

Tuomo Lahdelma
Sándor Maticsák

© Die Verfasser/Julkaisija
Universität Jyväskylä/Jyväskylän yliopisto

Humanistische Fakultät, Hungarologie-Projekt/
Humanistinen tiedekunnan Hungarologia-projekti

Typographie/Typografia: Sndor Maticsk
Umschlaggestaltung/Kansi: Vesa Niinikangas & Pertti Kukkola
Druck/Paino: Kopi-Jyvä, Jyväskylä 1997

ISBN 951-34-0942-2
ISSN 1-237-0223

Lukijalle

Tämän tutkimuksen juuret ovat kevätlukukaudessa 1987, jolloin toimin suomen kielen ja suomalaisen kulttuurin vierailevana lehtorina Unkarissa Debrecenin Kossuth Lajos -yliopistossa. Käsittelimme silloin neljännen vuosikurssin fennougriistiikan opiskelijoiden kanssa suomen nominaalimuotojen järjestelmää, ja sain havaita, kuinka vaikeaa sen hahmottaminen oli unkaria äidinkielenään puhuvalle opiskelijalle. Elin itse parasta aikaa aktiivista unkarin kielen omaksumisen kautta, joten ongelma oli molemminpuolinen. Näin opetuksessa ilmenneiden vaikeuksien kautta johduin laajemminkin ajattelemaan unkarin ja suomen nominaalisten verbimuotojen merkitystä ja lauseopillista käyttöä.

Ensimmäinen konkreettinen tulos tästä harrastuneisuudesta oli artikkeli Unkarin ns. I gerundin syntaksia ja semantiikkaa muodon suomenkielisten vastineiden valossa, joka ilmestyi vuonna 1989 Debrecenin yliopiston suomalais-ugrilaisen laitoksen sarjan *Folia Uralica Debreceniensia* 1. osassa. Sittemmin olen julkaissut aihepiiristä useita lyhyitä artikkeleita. Nyt käsillä oleva työ on yritys hahmottaa unkarin ja suomen nominaalimuotojärjestelmää kokonaisuutena. Artikkeleihin verrattuna näkökulma on tässä myös muuttunut; olen tässä syventänyt analyysia ns. *tertium comparationis* avulla, eli yritän tarkastella nominaalimuotoja universaaleista syntaktis-semanttisista kategorioista käsin ilman, että kumpikaan vertailtavista kielistä olisi lähtö- tai kohdekieli.

Tutkimuksen toteuttamista varten olen tarvinnut esimerkkiaineistoa nykyunkarilaisesta kirjoitetusta kielestä. Tämän hankkimiseksi sain Suomen Akatemialta tutkijanvaihtostipendin Unkariin syksyllä 1993. Sain näin mahdollisuuden työskennellä kuukauden ajan Unkarin Tiedeakatemian kielitieteen osastossa. Kotiin tuomisiksi sain paitsi tarvitsemani aineiston myös runsaasti uusia ajatuksia, tietoja lähdekirjallisuudesta ja konkreettisia neuvoja ja opastusta. Tässä yhteydessä haluankin kiittää niitä unkarilaisia kollegoja, jotka jakoivat tarpoa kanssani nominaalimuotojen hyllyvällä letolla.

Aineiston tietokonekäsitteilyssä olivat avuksi erityisesti leksikografian osaston työntekijät, lähes kaimat Júlia Pajzs ja Judit Pajzs. Monenlaista apua unkarin lauseopin kysymyksissä sain Katalin Pólyalta. Balázs Wacha puolestaan on auttanut kirjallisuuden etsimisessä sekä valaissut joitakin unkarin aspektiin liittyviä seikkoja. Ge-

rundien ongelmista olen saanut keskustella Klára Lengyelin ja László Horváthin kanssa. Lämmin kiitos heille kaikille. Samalla haluan osoittaa erityiskiitokset ensimmäiselle unkarin opettajalleni Eszter Vuojalalle, jonka kanssa olen yhdessä pohtinut unkarin partisiippien ongelmia ja joka vuosien varrella on saanut useaan otteeseen toimia informanttinani, kun unkarin taitoni on loppunut kesken.

Valmiin tutkielman ovat käsikirjoitusvaiheessa lukeneet tohtori Ulla-Maija Kulonen ja professori László Keresztes. Heistä kumpikin on esittänyt useita korjaus- ja parannusehdotuksia, joita olen mahdollisuuksieni mukaan ottanut huomioon. Kiitän heitä ututteras-
ta paneutumisesta monin paikoin vaikeaselkoiseen ja epätarkkaan käsikirjoitukseeni. Jäljelle jääneet puutteet ja virheet ovat tietysti minun vastuullani. Lopuksi haluan kiittää Jyväskylän yliopiston Hungarologia-projektin johtajaa Tuomo Lahdelmaa siitä, että hän on ottanut työni julkaistavaksi Hungarologische Beiträge -sarjaan. Jyväskylän yliopiston unkarin kielen lehtori Sándor Maticsák on tehnyt suuren työn toimittaessaan työni painokuntoon. Kiitos siitä.

Oulussa 1. maaliskuuta 1996

Tekijä

Sisällys

1. Johdanto	7
1.1. Tutkimuksen teoreettiset lähtökohdat	9
1.1.1. Käytännöllis-pedagoginen ja lingvistik-teoreettinen suuntaus	9
1.1.2. Tertium comparationis	11
1.2. Unkarin ja suomen nominaalisten verbimuotojen järjestelmä	13
1.3. Esimerkkiaineisto	19
 2. Infinitiivit	 21
2.1. Infinitiivin sisältävät verbiketjut	21
2.1.1. Infinitiivi modaaliverbin komplementtina	21
2.1.2. Infinitiivi implikaatiivisen ja ei-implikaatiivisen verbin komplementtina	30
2.1.3. Infinitiivi olo- ja liikeverbin komplementtina	33
2.1.4. Unkarin kettös alany ja kettös tárgy -rakenteet ja suomen partisiippi rakenne	34
2.1.4.1. Kettös alany ja subjektina oleva partisiippi rakenne	35
2.1.4.2. Kettös tárgy ja objektina oleva partisiippi rakenne	36
2.2. Infinitivisubjekti + predikaatiivi	41
2.3. Infinitiviattribuutti	42
2.4. Finaalinen infinitiviadverbiaali	45
2.5. Adjektiiviin liittyvä infinitivi	47
2.6. Infinitiivin finiittinen käyttö	48
2.6.1. Infinitivipredikaatti	48
2.6.2. Futuuri	50
2.6.3. Unkarin kohteliaisuusverbi	50
2.7. Koontaa unkarin ja suomen infinitiivin vastaavuudesta	51
 3. Partisiipit	 52
3.1. Partisiippiattribuutit	52
3.1.1. Myönteinen preesens ja futuuri	53
3.1.2. Myönteinen perfekti	58
3.1.3. Koontaa myönteisistä partisiippiattribuuteista	66
3.1.4. Unkarin <i>által</i> -rakenne ja suomen agenttipartisiippi	67
3.1.5. Kielteiset partisiippiattribuutit	70
3.2. Partisiippi predikaatiivina	72

4. Gerundit.....	74
4.1. Gerundimuoto edustaa upotelauseen predikaattia.....	75
4.1.1. Tavan gerundi	75
4.1.2. Keinon tai menetelmän gerundi	78
4.1.3. Ajan gerundi	79
4.1.4. Tilan gerundi	81
4.1.5. Syyn gerundi	84
4.1.6. Muita funktioita.....	85
4.1.7. Koontaa erifunktioisista gerundeista.....	86
4.2. Unkarin <i>A levél fel van adva</i> -tyyppiset rakenteet ja niiden suomenkieliset vastineet	87
5. Tiivistelmä	91
Kirjallisuus	95
Liite	101

1. Johdanto

Suomen ja unkarin vertailu on 1980-luvulle asti ollut yleensä luonteeltaan diakronista. On selvitetty historioivan kielitieteen menetelmiä käyttäen näiden kahden etäisen sukukielen historiallisia suhteita ja yhteistä alkuperää. Nytemmin kiinnostus suomen ja unkarin synkroniseen vertailuun on kovasti kasvanut, ja sekä Suomessa että Unkarissa on ilmestynyt useita kontrastiivisia tutkielmia ja artikkeleita, joissa suomea ja unkaria on verrattu toisiinsa moderneina kirjakielinä. Tässä tutkimuksessa tarkastelen unkarin ja suomen nominaalisten verbimuotojen lauseoppia ja semantiikkaa kontrastiivisesta näkökulmasta.

Nominaaliset verbimuodot jaan niiden lauseopillisen tehtävän mukaan tässä kolmeen ryhmään: infinitiiveihin, partisiippeihin ja gerundeihin. Infinitiivit toimivat lauseessa perinnäisissä substantiivin funktioissa eli subjektina ja objektina, joskin rajoitetusti muutkin tehtävät ovat mahdollisia. Partisiipit käyttäytyvät adjektiivien tavoin, eli niiden yleisimmät lauseenjäsen tehtävät ovat attribuuttina ja predikatiivina toimiminen. Gerundit ovat lauseessa adverbiaalinen funktiossa toimivia verbin nominaalimuotoja.

Koska pyrin analyysissäni peilaamaan unkarin ja suomen nominaalisten verbimuotojen lauseopillisista käyttöä yleisiin, universaalisiksi katsottaviin kielen ominaisuuksiin, joudun välistä käsittelemään asioita tavalla, joka ei ole tuttu toisaalta suomen eikä toisaalta unkarin kielioppitraditiossa. Samalla käytän myös sellaista terminologiaa, jota kyseisen kielen kuvauksissa ei ole ollut tapana. Siksi adverbiaaliasemaisten nominaalimuotojen analyysissä puhun mm. suomen gerundeista ja unkarin passiivista, vaikka kummankaan kielen deskriptiivisessä kieliopissa ei nykyisin käytetä tämännimisiä kategorioita.

Vertailussa nojaan suomesta ja unkarista kirjoitettuihin tunnetuimpiin kielioppeihin. Mihinkään lauseopilliseen teoriaan en ota kantaa, vaikka operoinkin pitkälle transformationaalis-generatiivisen kieliopin terminologialla. Unkarin kielestä on käytössäni ollut korpus, joka on koottu nykyunkarilaisesta sanomalehtikielestä ja kaunokirjallisuuden kielestä. Suomesta en ole käyttänyt varsinaista systemaattista korpusta, vaan suomen esimerkit ovat valtaosin kielioppeista. Tämä on kuitenkin ainoastaan käytännöllinen ratkaisu. Koska suomi on äidinkieleni ja unkari aikuisena opittu vieras kieli, olen

tarvinnut unkarista käyttööni mainitunlaisen systemaattisen aineiston korvaamaan äidinkielen intuition puutetta. Tästä aineistoni viinoumasta huolimatta olen yrittänyt pitää analyysini näkökulman mahdollisimman neutraalina ilman, että kummankaan tutkittavan kielen näkökulma korostuu. Käytännössä tämä ei kuitenkaan aina ole voinut onnistua. Jo yksistään se seikka, että tutkimus on kirjoitettu suomeksi, tuo tullessaan tietyn suomalaisen näkökulman.

Tutkimus liittyy suomi-unkari kontrastiiviseen kielentutkimusprojektiin, joka perustettiin Unkarin suurlähetystön Kulttuuri- ja tiedekeskuksessa syksyllä 1988. Tämä hanke kuuluu edelleen samana syksynä perustetun Hungarologian toimikunnan alaan. Toimikunta on asettanut tehtäväkseen kehittää ja koordinoida suomalaista Unkariin kohdistuvaa tutkimusta. Suomi-unkari kontrastiivisen tutkimushankkeen unkarilaisena organisaattorina toimi Kulttuuri- ja tiedekeskuksen silloinen johtaja István Nyirkos. Mukana oli alusta alkaen myös Helsingin yliopiston silloinen unkarin kielen vieraileva apulaisprofessori István Szathmári. Projektin suomalaisia johtohahmoja ovat olleet professorit Heikki Paunonen ja Alho Alhoniemi. Sittenmin suomi-unkari kontrastiivisen tutkimuksen keskuspaikaksi on tullut Jyväskylän yliopisto, jossa vuodesta 1990 on ollut hungarologia-niminen oppiaine. Tämän eri laitosten yhteistyölle rakentuvan oppiaineen johtajana toimii Tuomo Lahdelma.

Suomi-unkari kontrastiivinen tutkimushanke kokoontui Unkarin suurlähetystön Kulttuuri- ja tiedekeskuksessa kaksi kertaa, marraskuussa 1988 ja 1989. Kummankin kokoontumisen yhteydessä paitsi suunniteltiin hankkeen toteuttamista myös pidettiin esitelmää. Suurin osa esitelmistä on julkaistu Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisusarjassa (No. 38, Suomi ja unkari rinnakkain. Suomalais-unkarilaisia kontrastiivisia tutkielmia. 1991, Turku.). Sittenmin useita suomalais-unkarilaisia kontrastiivisia tutkielmia on julkaistu Jyväskylän yliopiston Hungarologische Beiträge -sarjassa, jossa tämäkin tutkimus nyt ilmestyy.

1.1. Tutkimuksen teoreettiset lähtökohdat

1.1.1. Käytännöllis-pedagoginen ja lingvistik-teoreettinen suuntaus

Kontrastiivisessa tutkimuksessa voidaan tarkoituksperiensä ja päämääriensä mukaan erottaa karkeasti kaksi suuntaa: vieraan kielen oppimista ja opetusta palveleva käytännöllis-pedagoginen sekä lingvistik-teoreettinen suuntaus. Käytännössä nämä ovat tietysti usein päällekkäisiä. Kysymys onkin siitä, mihin tarkoituksiin analyysia ja saatuja tuloksia aiotaan käyttää. Pedagogisesti orientoituneessa suuntauksessa yritetään kontrastiivisen analyysin avulla ymmärtää vieraan kielen oppijan tekemiä virheitä. Tavoitteena on ollut myös ennustaa virheitä ja oppimisen ongelmakohtia. Teoreettisessa suuntauksessa selvitetään kahden tai useamman kielen rakenteellisia yhtäläisyyksiä ja eroja, usein ns. tertium comparationis avulla. (Jørgensen 1982: 22; ks. myös James 1980: 141–142; Häkkinen 1987: 6–8; Paunonen 1991: 23–24.) Käytännöllis-pedagogisen ja lingvistik-teoreettisen suunnan eroa voisi selkeyttää seuraavan kuvion avulla.

a) Teoreettinen suuntaus

b) Käytännöllinen suuntaus

Kuvio 1. Käytännöllis-pedagogisen ja lingvistik-teoreettisen kontrastiivisen analyysin eroa (James 1980: 142).

Kuviossa 1 A ja B merkitsevät vertailtavia kieliä. X:llä on puolestaan merkitty ns. tertium comparationista, jotain universaalia kielellistä piirrettä. Lingvistik-teoreettinen suuntaus siis tarkastelee X:n ilmenemismuotoja kummassakin kielessä. Käytännöllis-pedagogisessa suuntauksessa lähtökohtana on, millä tavalla tietty kielen piire X esiintyy kielessä A ja mitkä ainekset kielessä B vastaavat samoja piirteitä. Teoreettinen suuntaus on staattista, käytännöllisessä puolestaan on mukana koko ajan tietty suuntaisuus. Lähdetään siis liikkeelle tietyistä lähdekielestä (kuviossa A) ja tarkastellaan samoja

piirteitä vastaavia aineksia kohdekielessä (B). (James 1980: 142–143; ks. myös Jørgensen 1982: 57–58.)

1960-luvulla kontrastiivisen tutkimuksen käytännöllis-pedagoginen suuntaus oli suosittu. Suuntauksen kehittelijöinä mainitaan erityisesti yhdysvaltalaiset Robert Lado ja Charles Ferguson. Keskeisiä tämän suuntauksen käsitteitä ovat olleet interferenssi ja virheanalyysi. Interferenssillä on tässä tarkoitettu äidinkielen rakenteiden ja merkitysten hättävähikutusta vieraan kielen omaksunnassa. Oppijan tekemiä virheitä analysoimalla on ajateltu päästävän tehokkaampaan opetukseen ja virheettämpiin tulokseen. Käytäntö on sittemmin osoittanut virheanalyysin mahdollisuudet rajallisiksi. Toisaalta se on kyennyt paljastamaan sekä kohde- että lähtökielestä sellaisia kielioppirakenteen seikkoja, joita kannattaa tutkia ja jotka eivät vain yhtä kieltä koskevassa analyysissä nouse esille. (Jørgensen 1982: 41–45; Rein 1983: 26–27; Häkkinen 1987: 6–10; Krzeszowski 1990: 189–196; Paunonen 1991: 23–24, 31.)

Tämä tutkimus on luonteeltaan lingvisti-teoreettinen. Pyrin tiettyjen universaalisten syntaktis-semanttisten kategorioiden avulla tarkastelemaan nominaalisten verbimuotojen lauseopillista käyttöä tutkimissani kielissä. Heikki Paunonen on tosin asettanut suomen ja unkarin vertailulle molemmat, sekä lingvisti-teoreettiset että käytännöllis-pedagogiset tavoitteet. Hänen mukaansa tämä samalla johtaa hankkeen kahtiajakautumiseen. (1991: 24–25.) Siihen ei ehkä kuitenkaan ole varaa, kun ajatellaan, millaisia resursseja hankkeella on mahdollisuus saada käyttöönsä. Lähdenkin siitä, että teoreettisesti painottunut analyysini toimii lähdeaineistona, jolle suomea unkarilaisille opettava tai päinvastoin voi löytää oman sovelluksensa.

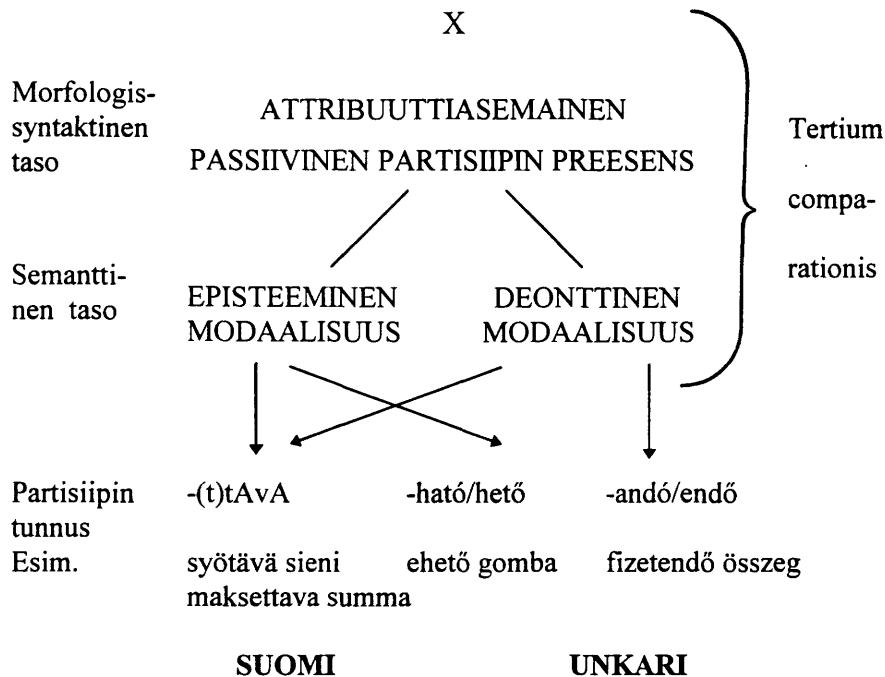
István Szathmári on pohtinut, mihin suuntaan unkari-suomi kontrastiivinen vertailu tulisi suorittaa. Hänen mukaansa Suomessa tulisi keskittyä selvittämään, millä keinoilla suomeksi pystytään ilmaiseemaan tiettyjä unkarin kielen ilmiöitä. Unkarissa taas tulisi keskittyä tekemään sama päinvastoin. (1991: 20.) Hänen ajatuksensa on siis toimia kuvion 1 vaihtoehdon b mukaisesti kummassakin maassa erikseen. Katson kuitenkin, että on käytännössä taloudellisempaa ja ehkä tieteellisesti haastavampaakin pyrkiä tertium comparationiksella avulla tehtävään teoreettiseen analyysiin.

1.1.2. Tertium comparationis

Kaikessa vertailussa lähdetään siitä perusolettamuksesta, että vertailtavilla kohteilla on jotakin yhteistä, johon suhteessa eroavaisuudet voidaan osoittaa. Tätä yhteistä viitekehystä on kutsuttu tertium comparationikseksi. Tutkittava kielen osa-alue puolestaan määrää pitkälti, millaiseksi tuo yhteinen viitekehys muodostuu. Syntaktisissa tutkimuksissa tertium comparationis voidaan muodostaa toisaalta muodollisesta vastaavuudesta ja toisaalta semanttisesta vastaavuudesta. Nämä vastaavuudet tulisi pystyä yhdistämään, koska kumpikaan yksinään käytettynä ei johda tyydyttävään tulokseen. (Krzyszowski 1990: 15–16.)

Syntaktisissa tutkimuksissa päästään parhaimpaan tertium comparationikseen, kun selvitetään toisiaan muodollisesti ja sanatarkasti mahdollisimman hyvin vastaavien lauseiden merkitysrakenne. Vertailu toteutetaan siis siten, että viitataan samalla kertaa tutkittavien lauseiden tai rakenteiden sekä morfologis-syntaktisiin että semanttisiin komponentteihin. Ekvivalenteilla lauseilla tai rakenteilla on siis yhteinen syvä- eli merkitysrakenne, vaikka ne pintarakenteeltaan eroaisivatkin toisistaan merkittävästi. (Krzyszowski 1990: 20, 148–149; ekvivalenssin lajeista ks. esim. Jørgensen 1982: 62–66; Paunonen 1991: 27–29.)

Tässä tutkittava kielen osa-alue on luonteeltaan sellainen, että tertium comparationis on melko selkeästi määriteltävissä. Nominaalisen verbimuodon asema ja funktio lauseessa voidaan nimittäin määrittää melko selkeästi sekä morfologis-syntaktisesti että semanttisesti. Morfologis-syntaktisessa määrittelyssä kyseeseen tulevat nominaalimuodon tunnus ja muodon lauseenjäsenfunktio. Semanttisesti nominaaliset verbimuodot voidaan määrittää esim. pääluokan ja aikamuodon mukaan. Tertium comparationista ja sen asemaa unkarin ja suomen nominaalisten verbimuotojen merkityksen ja lauseopillisten ominaisuuksien tutkimuksessa voisi havainnoillistaa seuraavasti:

Kuvio 2. Tertium comparationiksen malli verbin nominaalimuotojen kontrastiivista syntaktis-semanttista tutkimusta varten.

Kuvio 2 osoittaa konkreettisesti, miten sen paremmin pelkkä muodollinen kuin pelkkä semanttinenkaan analyysi ei selittäisi verrattavien muotojen käyttöä ja asemaa suomen ja unkarin lauseopissa. Pelkkä muodollinen tarkastelu paljastaisi ainoastaan epätäydellisen ekvivalenssin; samassa syntaktisessa asemassa käytettävää suomen yhtä partisiippityyppiä vastaa unkarissa kaksi. Vasta semantiikan mukaantulo vertailun viitekehykseen paljastaa partisiippien keskinäiset suhteet. Kummassakin kielessä on siis olemassa samanlainen semanttis-syntaktinen kategoria, mutta unkarin on morfologialtaan tarkempi ja vaatii kahden erilaisen modaalisuuden merkitykselle myös erilaiset morfologiset osoittimet, kun suomessa modaalisuuden tulkinta jää kontekstin varaan.

Tässä olen pyrkinyt rakentamaan dispositioni siten, että otsikot ja alaotsikot vastaisivat tiettyjä syntaktis-semanttisia kategorioita eli tertium comparationiksia, jotka välistä käyvät vertailtavien kielten

kielioppien termien ja käsittelytapojen yli. Unkarissa ja suomessa on nimittäin usein pintasyntaksin erilaisuuden vuoksi käsitelty hyvin-kin eri tavoin ja eri termein samaa tai samantyyppistä merkitysrakennetta vastaavia ilmiöitä (ks. Szathmári 1991: 17). Täysin en kuitenkaan ole pystynyt irtautumaan suomen kielioppitradition kahleista. Käsittelyni tekeekin varmasti enemmän väkivaltaa unkarin kielioppitraditiolle.

Edelleen välistä on ollut pakko irtautua yleisestä ja universaalisesta syntaktis-semanttisesta kategoriasta ja lähteä liikkeelle vertailtavien kielten rakenteista. Tähän on ollut kaksi syytä. Ensinnäkin tarkasteltava rakenne olisi saattanut muutoin joutua dispositiossa peräti merkilliseen kohtaan, esim. unkarin infinitiivi + *való* vastaa-massa suomen passiivin partisiipin preesensia. Toiseksi taas jokin hyvinkin taajafrekvenssinen ja produktiivi rakenne olisi jäänyt käsittelyn ulkopuolelle, koska sillä ei ole nominaalimuotoa edellyttävää merkitysrakennetta eikä sillä toisessa vertailtavista kielistä ole nominaalimuotoista ekvivalenttiakaan, esim. unkarin *a levél fel van adva* -tyyppiset rakenteet vastaamassa suomen passiivin perfektia.

Tutkimuksen varsinaisessa analyysiosassa esittämäni suomen- ja unkarinkieliset lauseparien käännökset ovat eräänlaisia syntaktis-semanttisia ekvivalenteja. Käsiteltävän asian selkeyttämiseksi on välistä ollut pakko tinkiä äärimmäisestä morfologis-syntaktisesta ja toisaalta semanttis-pragmaattisesta vastaavuudesta. (Ks. Paunonen 1991: 28.) Paikoin esitän sulkeissa muodollisesti tarkemman ekvivalentin, jos olen ajatellut sen jollain tavalla havainnollistavan käsiteltävän lause- tai rakenneparin vastaavuutta.

1.2. Unkarin ja suomen nominaalisten verbimuotojen järjestelmä

Unkarin kielessä esiintyy yksi infinitiivi. Sen tunnus on *-ni*, ja se voidaan muodostaa kaikista verbeistä, esim. *futni* 'juosta', *dolgozni* 'tehdä työtä, työskennellä', *aludni* 'nukkua', *élni* 'elää'. Kuten infinitiiveillä yleensäkin, myös *ni*-muodolla on sekä verbin että substantiivin ominaisuuksia. Infinitiivin verbinsukuisuus näkyy sen merkityksessä ja siinä, että se voi lauseessa saada verbin määritteitä. Substantiivisuus näkyy puolestaan lauseenjäsenfunktiossa. Infinitiivi voi esiintyä subjektina ja objektina, harvoin attribuuttina ja adverbiaalina. Se on lisäksi usein korvattavissa deverbaalisella substantiivinjohtimella *ás/és*. (Bencédy et alia 1988: 32–33.)

Morfologisesti infinitiivi poikkeaa selkeästi substantiiveista. Se ei voi saada sijapäätettä, mitään tunnuksia, johtimia tai liitteitä. Poikkeus on kuitenkin possessiivisuffiksi, jolla voidaan kertoa infinitiivin ilmaiseman toiminnan suorittaja yksipersonaisten verbien yhteydessä, esim. *el kell menni* tai *el kell mennem* 'minun täytyy mennä'. (Bencédy et alia 1988: 33; Benkő-Imre 1972: 116–117; Keresztes 1974: 57–58.)

Suomen kielioppitraditiossa on puhuttu peräti neljästä eri infinitiivistä. Ensimmäisen infinitiivin tunnus on *A*, *tA*, *dA* tai assimilaation seurauksena myös *la*, *na*, *ra* (esim. *sanoa*, *juosta*, *syödä*, *kuolla*). Puhutaan myös ensimmäisen infinitiivin pitemmästä muodosta. Siinä infinitiiviin liittyy translatiivin päätte ja possessiivisuffiksi, esim. *sanoakseni*. Toisen infinitiivin tunnus on *e*, *te*, *de* tai samoin kuten edellä assimilaation vaikutuksesta *ne*, *le*, *re*. Infinitiivistä käytetään instruktiivia (esim. *sanoen*) ja inessiiviä (esim. *sanoessa*). Inessiivimuodolla on myös passiivi (esim. *sanottaessa*).

Kolmannen infinitiivin tunnus on *mA*, ja se taipuu sisäpaikallissijoissa sekä adessiivissa ja abessiivissa (esim. *sanomassa*, *sanomasta*, *sanomaan*, *sanomalla*, *sanomatta*). Neljännen infinitiivin tunnus on *minen*, ja siitä käytetään nominatiivia ja partitiivia (esim. *sanominen*, *sanomista*). Joskus on erotettu vielä viideskin infinitiivi. Sillä on tarkoitettu *sanomaisillaan*, *tekemäisillään* -tyyppisiä muotoja. (Hakulinen-Karlsson 1979: 340–342; Ikola 1991: 60–64; ks. myös Papp 1959: 255–267.)

Unkarin kieliopissa puhutaan kolmenlaisista partisiipeista. Preesensisen partisiipin (folyamatos történésű melléknévi igenév) tunnus on *ó/ő*, esim. *váró* 'odottava', *kérő* 'pyytävä', *tanító* 'opettava', *cselekvő* 'toimiva'. Se voidaan muodostaa kaikista verbeistä, ja merkitykseltään se on useimmiten *aktiivinen*. *ó/ő*-tunnuksinen partisiippi voidaan lisäksi muodostaa *hat/het*-potentialijohtimella varustetuista verbeistä, esim. *várható* 'odotettava, odotettavissa oleva', *észrevehető* 'havaittava, havaittavissa oleva'. Tällainen *ható/hető*-tunnuksinen muoto on merkitykseltään yleensä passiivinen. (Bencédy et alia 1988: 36–37; Keresztes 1974: 58–59; Benkő-Imre 1972: 109–113.)

Partisiipin perfektin (befejezett történésű melléknévi igenév) tunnus on unkarissa *t*, *ott*, *ett*, *ött* tai *tt*. Tämä partisiippi on kuitenkin aina merkitykseltään passiivinen silloin, kun se on muodostettu transitiivisesta verbistä, esim. *fonott* ~ *font* 'punottu', *fűrott* ~ *fűrt*

'porattu', *megszámolt* 'laskettu', *feldiszitett* 'koristettu'. Aktiivinen merkitys voi tulla kyseeseen vain sellaisista intransitiivisista verbeistä, jotka ovat merkitykseltään mediopassiivisia. Tällaisia tapauksia ovat esim. *megtelt* 'täyttynyt', *tapasztalt* 'kokenut', *halott ~ holt* 'kuollut', *unott ~ unt* 'kyllästynyt'. Joissakin hyvin harvinaisissa tapauksissa tällä partisiipilla voi olla myös preesensinen merkitys. Esim. lause *A húst a jégsezkrényben tartják*. 'Liha säilytetään jääkaapissa.' voidaan transformoida muotoon *A jégsezkrényben tartott húsz* 'Jääkaapissa säilytettävä liha'. (Bencédy et alia 1988: 36–37; Benkő–Imre 1972: 109–112; Keresztes 1974: 59.)

Unkarin kielessä esiintyy vielä futuurinenkin partisiippi (beálló történetű melléknévi igenév). Sen tunnus on *andó/endő*. Partisiipin perfektin tavoin se voidaan muodostaa transitiivisista verbeistä, ja silloin se on merkitykseltään passiivinen, esim. *(a) megoldandó (feladat)* 'ratkaistava (tehtävä)', *(a) követendő (példa)* 'seurattava (esimerkki)', *eladandó (áru)* 'myytävä (tavara)'. Transitiivisiin tapauksiin sisältyy lisäksi nesessiivisyyden merkitys. Edelleen partisiipin perfektin tavoin *andó/endő*-partisiippi tulee intransitiivisista verbeistä kyseeseen ainoastaan mediopassiivisissa tapauksissa, esim. *jövendő (idő)* 'tuleva aika', *múlándó (fiatalság)* 'haihtuva (nuoruus)'. (Bencédy et alia 1988: 36–37; Keresztes 1974: 59; Benkő–Imre 1972: 109.)

Suomen partisiippijärjestelmä on morfologisesti monin verroin rikkaampi kuin unkarin. Suomessa on erikseen sekä aktiivinen että passiivinen partisiipin preesens ja perfekti. Aktiivin partisiipin preesens ilmaisee suhteessa hallitsevaan verbiin jatkuvaa tekemistä. Sen tunnus on *vA*, esim. *tuleva, saapuva, pimenevä*. Partisiipilla on myös passiivinen vastine, jonka tunnus on *(t)tAvA*, esim. *luettava, syötävä, noudatettava*. Se ilmaisee tekemistä, joka voidaan tai pitää tehdä. Kiteytyneenä verbiliittona on pidettävä tapausta, jossa passiivin partisiipin preesens yhdessä *olla*-verbin kanssa ilmaisee tekemisen pakollisuutta, esim. *Tätä sääntöä olisi kaikkien noudatettava*. (Ikola 1991: 64; Hakulinen–Karlsson 1979: 234, 340–341.) Adjektiivisesti käytetty passiivin partisiipin preesens voidaan suomessa kuten unkarissakin muodostaa vain transitiiviverbeistä.

Aktiivisen partisiipin perfektin tunnuksset ovat *nUt* ja *nee* sekä assimilaation vaikutuksesta myös *lut, lee, rut, ree, sut, see*, esim. *otanut, ottaneen, kuollut, kuolleen, purrut, purreen*. Passiivin partisiipin perfektin tunnus on *(t)tU*, esim. *saatu, nähty, otettu, käytetty*.

Passiivin partisiipin preesensin tavoin adjektiivisesti käytetty passiivin partisiipin perfekti voidaan muodostaa vain transitiivisista verbeistä. (Ikola 1991: 65–67.) Sen partitiivimuotoa käytetään temporaalissa lauseenvastikkeessa ilmaisemassa hallitsevaan verbiin nähden päättynyttä toimintaa, esim. *Tämän sanottuani Liisa läimäytti minua*. Passiivisesta merkityksestä ei tässä ole mitään jäljellä, minkä osoittaa tekijää ilmaiseva possessiivisuffiksikin. (Hakulinen–Karlsson 1979: 341.)

Unkarin kieliopeissa puhutaan kahdenlaisista gerundeista. I gerundin (termistä ks. Keresztes 1974: 59; Szinnyi–Kivekäs 1912: 67) tunnus on *va/ve*. Se ilmaisee aikaa, tapaa, keinoa tai tilaa, esim. *mondva* 'sanoen', *nézve* 'katsoen, katsomalla', *véve* 'ottaen, otettuna', *nyugodva* 'rauhoittuen, rauhoittuneena', *aludva* ~ *alva* 'nukkuen', *feküdve* ~ *fekve* 'maaten'. Kuten mainituista esimerkeistä ja niiden suomenkielisistä käännösmahdollisuuksista käy ilmi, gerundin merkitys voi olla sekä aktiivinen että passiivinen ja suhteessa hallitsevaan verbiin se voi ilmaista yhtä lailla samanaikaista kuin päättynyttäkin toimintaa. Se voi saada kaikki verbin määreet, joskus jopa oman subjektin. (Bencédy et alia 1988: 61–62; Keresztes 1974: 59; Benkő–Imre 1972: 113–114.) Gerundirakenteet voivat siis unkarissa olla hyvin lausemaisia ja muodostaa suomen lauseenvastikkeita muistuttavia rakenteita.

II gerundiksi on suomalaisille osoitetuissa unkarin kielen kuvauksissa (esim. Keresztes 1974: 59) nimitetty *ván/vén*-tunnuksista verbimuotoa. Sen merkitys on sama kuin *va/ve*-tunnuksisenkin muodon. Useimmiten se kuitenkin ilmaisee päättynyttä ja hallitsevaa verbiä aiempaa toimintaa. Nykykielessä tämä muoto on hyvin harvinainen, ja yleisimmin tavattavat *úgyzólván* 'totta puhuen', *mondván* 'sanoessaan, sanoen' ja *nyilván* 'ilmeisesti' ovat jo kitetyimiä. (Bencédy 1988: 62.)

Suomen kieliopeissa ei siis ole ollut tapana puhua gerundeista. Niinkutsutut toinen ja kolmas infinitiivi ovat kuitenkin funktioltaan gerundisia. Suomen infinitiivien luokittelussa nimittäin perusteet ovat olleet lähinnä morfologisia. Kun mukaan otetaan syntaksi ja semantiikka, jaottelulta menee osin pohja. Silloin yksin ns. ensimmäinen infinitiivi on käytöltään "infinitiivinen" (näin jo Siro 1964), eli se esiintyy yleensä lauseessa subjektina tai objektina. Neljäs infinitiivi puolestaan esiintyy vain predikatiivina. Lisäksi sitä voisi pitää pelkkänä kiteytyneenä verbiliittona. Toista ja kolmatta infini-

tiivä käytetään lauseessa erilaisissa adverbiaalin funktiossa (Ks. Hakulinen–Karlsson 1979: 341–342).

Seuraavaan asetelmaan olen koonnut unkarin ja suomen nominaalisten verbimuotojen järjestelmän siinä muodossa, jossa se tavallisimmin esitellään kummankin kielen deskriptiivisissä kieliopissa. Asetelman jaottelu on lähinnä morfologis-semanttinen, joten siinä eivät näy kaikki ne syntaktiset tehtävät, joissa mainittuja muotoja lähteenä käyttämissäni kieliopissa tavataan.

	UNKARI	SUOMI
Infinitiivit		
	adni	I inf. antaa
	adnom	antaakseni
	adnod jne.	antaaksesi jne.
		II inf. antaen
		antaessa(ni)
		pass. annettaessa
		III inf. antamassa
		antamasta
		antamaan
		antamalla
		antamatta
		IV inf. antaminen
		antamista
Partisiipit		
	Akt. Pass.	Akt. Pass.
Preesens	adó →	antava annettava
Perfekti	← adott	antanut annettu
Futuuri	adandó	agenttipartisiippi antama
Gerundit		
	adva	
	adván	

Asetelma 1. Unkarin ja suomen nominaalisten verbimuotojen järjestelmä.

Yhtäkkiä tarkasteltuna järjestelmät ovat kovin erilaiset. Erilaisuuden selittää kuitenkin kaksi seikkaa. Ensinnäkin ero johtuu erilaisesta terminologiasta. Kuten edellä jo mainitsinkin, suomen infinitiiveistä ainoastaan ensimmäinen on ”infinitiivi” termin varsinaisessa merkityksessä. Tuonnempana tarkastelenkin unkarin *ni*-infinitiivin ja suomen ns. ensimmäisen infinitiivin vastaavuutta samassa luvussa. Toista ja kolmatta infinitiiviä tarkastelen unkarin gerundien rinnalla.

Toinen merkittävä ero on, että unkarista puuttuu passiivin morfologinen osoitin. Merkitykseltään monet rakenteet ovat kuitenkin passiivisia, kuten edellä olevista kielioppisiteerauksista näkyykin. Koska tämän vertailun viitekehys on semanttis-syntaktinen, ei passiivin morfologian puuttuminen haittaa. Toisaalta suomenkaan passiivi ei ole ”passiivi” siinä mielessä, mitä termillä ymmärretään indoeurooppalaisten naapurikieltemme kieliopissa. Aihetta on viimeksi laajimmin käsitellyt Shore (1986).

Suomen ns. passiivia on kutsuttu indefiniitiksi, eli yleensä epä määräisen henkilötekijän aiheuttamaksi toiminnaksi, esim. *Puhutaan suomalaisen muotoilun kriisistä*. Selvin ero esim. englannin passiiviin verrattuna on, että englannissa subjektin tarkoite on verbin ilmaiseman toiminnan kohde, esim. *Laius was killed by Oedipus* ’Laiuksen tappoi Oidipus’. Suomessa puolestaan tällaista vaatimusta ei ole, ja passiivi eli indefiniitti voidaan muodostaa myös intransitiivisista verbeistä, esim. *Ollaan iloisia*. (Shore 1986: 16–17; 65.)

Tutkimuksessaan Onko suomessa passiivia Shore ei tarkastele lainkaan nominaalisia verbimuotoja. Näissä passiivi käyttäytyy hiukan eri tavoin kuin finiittitaivutuksen puolella. Suomen passiivisen partisiipin merkitys on nimittäin aina ’indefiniittisen agentin suorittaman toiminnan kohde tai tulos’, esim. *maksettava ~ maksettu* las-ku. Muotojen *maksettava* ja *maksettu* merkitys on siis ’X, joka tulee maksetuksi’ ja ’X, jonka joku on maksanut’. Intransitiivisista tapauksista passiivin partisiippeja ei voi muodostaa. Ei ole mahdollista sanoa esimerkiksi **seistävä jalkakäytävä* tai **istuttu tuoli*. Tässä mielessä nämä rakenteet ovat todella passiivisia. (Ks. Károly 1956: 22.)

Toisen infinitiivin inessiivin passiivimuodot puolestaan eivät täytä tätä passiivin vaatimusta. Sellaisten muotojen kuin *maksettaessa* ja *sanottaessa* merkityshän on ’silloin kun X:t maksavat’ ja ’silloin kun X:t sanovat’. Niihin sisältyvä indefiniittinen persoona

on aina verbin ilmaiseman toiminnan suorittaja. (Ks. Károly 1956: 22.) Muotoa voidaan käyttää myös intransitiivisista verbeistä, esim. *Kadulla seistäessä on varottava pyöräilijöitä* tai *Tällä tuolilla istuttaessa selkänoja on säädettävä*. Tuonnempana käsittelenkin tätä muotoa aktiivisena gerundina.

Nominaalisilla verbimuodoilla on kummassakin vertailtavassa kielessä pääfunktionsensa ohella myös muita tehtäviä. Ne esiintyvät esim. erilaisissa kiteytyneissä verbiliitoissa. Tällaisia ovat mm. var-talontoistorakenteet, joita on sekä unkarissa että suomessa, esim. *várva vár* 'odottamalla odottaa' (ks. Bencédy et alia 1988: 63). Nämä ohitan yleensä pelkällä maininnalla, ja keskityn vain nominaalimuotojen päätehtäviin. Samoin keskityn vain nykykielen kanalta produktiivisiin ja eläviin rakenteisiin.

1.3. Esimerkkiaineisto

Unkarinkieliset esimerkkilauseet ovat peräisin kieliopeista sekä nykyunkarilaisesta kielenkäytöstä: lehdistä, televisiosta ja arkisista puhetilanteista. Lähteen mainitsen aina esimerkin jäljessä. Jotkut esimerkit ovat keksittyjä, ja näissä ei ole mitään merkintää. Lisäksi käytössäni on ollut nykyunkarin kirjakielestä kerätty aineisto, joka on valmistunut Unkarin Tiedeakatemian kielitieteen osastossa (Magyar Tudományos Akadémia, Nyelvtudományi Intézet). Tästä korpuksista peräisin olevat esimerkkilauseet olen varustanut merkinällä MTA.

Unkarin Tiedeakatemian korpus on kerätty nykyunkarin suursanakirjaa varten. Se sisältää 13 miljoonaa sanetta ja koostuu kauno- ja tietokirjallisuudesta poimituista katkelmista. Mukana on tekstejä 1500-luvulta aina nykypäivään. Kuitenkin korpuksessa painottuu nykykieli; 1900-luvun osuus käsittää 5 miljoonaa sanetta. Koko aineisto on koodattu kieliopillisesti siten, että jokaisella morfeemilla on oma tunnuksensa, joka näkyy kirjoitettuna heti morfeemin jälkeen. (Pajzs 1990: 43–45; ks myös liite.)

Koko korpuksen käyttö ei olisi tullut kyseeseen tämän tutkimuksen esimerkkimateriaalina. Ensinnäkin aineisto olisi ollut aivan liian laaja, ja toiseksi mukana on siis myös vanhan kirjaunkarin tekstejä. Niinpä poimin Unkarin Tiedeakatemian aineistosta vain vuoden 1980 jälkeen julkaistut tekstit. Morfologisen koodauksen ansiosta pystyin hakemaan näistä kaikki nominaalisen verbimuodon sisältävät lauseet. Hain myös deverbaalisen substantiivin johdoksen *ás/és*

sekä karitiivijohtimen *tlan/tlen* ~ *talán/telen* sisältävät lauseet pystyäkseen tarkastelemaan näiden johdosten ja infinitiivien ja kielteisten partisiippien työnjakoa. Tällä tavoin olen saanut kokoon yhteensä 6 571 lauseen aineiston.

Suomen kielen esimerkit ovat samaan tapaan peräisin kieliopista ja toisaalta erilaisista lähteistä. Edelleen osa näistäkin esimerkeistä on keksittyjä. Systemaattista korpusta en suomen kielestä ole käyttänyt. Tällainen aineiston epätasaisuus on mahdollista siksi, että en ole lainkaan tehnyt laskelmia eri tyyppien yleisyydestä vaan kommentoin aiheittain yleensä pelkästään kvalitatiivisesti.

Aineistoni on siis melkein pelkästään kirjoitettua kieltä. Silloin tietyt rakenteet, erityisesti juuri nominaalimuotoja sisältävät rakenteet, ovat siinä paljon yleisempiä kuin puhutussa kielessä. Kysymys on kuitenkin ehkä vain frekvenssistä. Käsitellyt rakenteet ovat kyllä mahdollisia myös puhutussa kielessä, mutta niiden distribuutio on erilainen kuin kirjoitetussa. Olen tässä myös jättänyt syrjään kirjakielen tiukan normatiivisuuden. Käsittelemäni rakenteet eivät aina ole normatiivisesti hyväksytyjä tai suositeltavia kummassakaan kielessä, mutta ne ovat kuitenkin yleisesti käytettyjä ja sopivat syntyperäisen kielenpuhujan kielitajuun. (Ks. Szathmári 1991: 17–18.)

2. Infinitiivit

2.1. Infinitiivin sisältävät verbiketjut

Olen tässä jakanut infinitiivin sisältävien verbiketjujen käsittelyn syntaktis-semanttisesti ketjun finiittimuotoisen osan perusteella. Näin tarkastelen erikseen infinitiiviä 1) modaaliverbien, 2) implikaatiivisten ja ei-implikaatiivisten verbien, 3) olo- ja liikeverbien sekä 4) aistihavaintoverbien komplementtina. Jaottelu on peräisin Hakulisen ja Karlssonin Nykysuomen lauseoppia -teoksesta (1979: 230–234). Toinen vaihtoehto olisi ollut tarkastella infinitiiviä lauseenjäsenfunktioiden mukaan. Silloin käsittely olisi kuitenkin hajonnut semanttisesti pahoin, koska jo pelkästään modaaliverbien yhteydessä infinitiivin funktio voi pintasyntaksissa olla subjekti, objekti tai adverbiaali.

2.1.1. Infinitiivi modaaliverbin komplementtina

Modaaliverbit ovat tyypillisesti sellaisia apuverbejä, jotka muodostavat verbiketjuja infinitiivin tai jonkun muun nominaalimuodon kanssa. Modaaliverbit ilmaisevat välttämättömyyttä ja pakkoa, mahdollisuutta ja kykyä sekä luvallisuutta (Hakulinen–Karlsson 1979: 232; Kangasniemi 1992: 291). Unkarissa modaalisia ovat ainakin *kell* 'täytyä, pitää, tarvita', *kényszerül* 'joutua, olla pakko', *tartozik* 'joutua, olla velvollinen', *tud* 'osata, voida, pystyä, kyetä', *bír* 'pystyä, kyetä, jaksaa', *lehet* 'voida, olla mahdollista', *illik* 'sopia, olla soveliaista, saada' sekä *szabad* 'saada, olla lupa', joka oikeastaan on adjektiivi mutta jota käytetään myös verbin tavoin (ks. esim. Bencédy et alia 1988: 231–232, 271–272; MMNYR II: 110, 151). Se voi saada esimerkiksi modustunnuksen (kuten esimerkissä 5). Suomessa modaaliverbeillä on harvinaisen paljon variantteja. Kangasniemen mukaan semanttisin perustein suomessa voidaan erottaa ainakin seuraavat neljätoista modaaliverbiä: *voida, saada, saattaa,opia, taitaa, mahtaa, pystyä, kyetä, päästä, pitää, täytyä, tulla, joutua, tarvita* (1992: 291).

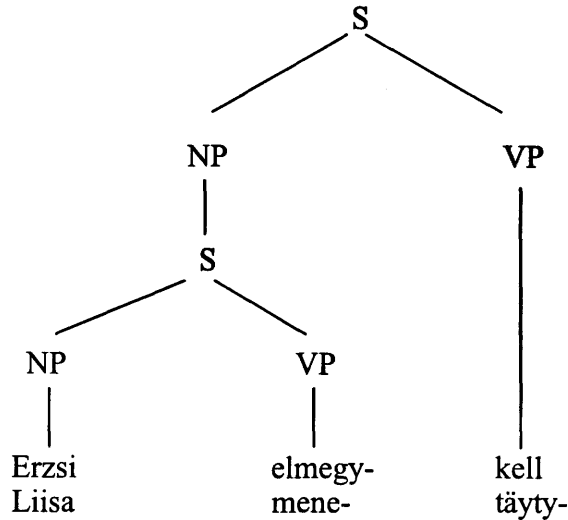
Muodollisin, morfologis-syntaktisin kriteerein infinitiivi on jäsennetty subjektiksi sekä suomessa että unkarissa yksipersonaalisesti käytetyn (*személytelenül használt*) modaaliverbin yhteydessä. Useimmissa tapauksissa on kysymys deonttisesta modaalisuudesta eli täytymistä, välttämättömyyttä ja pakkoa sekä luvallisuutta ilmaisvista verbeistä. Tällaisten rakenteiden pintasyntaksi on unkarissa

ja suomessa aivan identtinen. Ensinnäkin modaaliverbi eli tässä tapauksessa unkarissa *kell*, *illik* ja *szabad* sekä suomessa *täytyä*, *pitää*, *tarvita* ja *sopia* ovat yksikön 3. persoonan muodossa. Toiseksi modaaliverbin komplementtina esiintyy unkarissa *ni*-tunnuksinen infinitiivi ja suomessa *tA ~ (d)A* -tunnuksinen infinitiivi. Kolmanneksi infinitiivin ilmaiseman toiminnan suorittaja eli lauseen looginen subjekti vaatii kummassakin kielessä oman merkkinsä, suomessa genetiivin ja unkarissa datiivin. Esimerkiksi:

<i>Erzsinek</i>	<i>el</i>	<i>kell</i>	<i>menni(e).</i>
<i>Liisan</i>		<i>täytyy</i>	<i>mennä pois.</i>
Looginen subjekti		Modaaliverbi	Infinitiivi

Loogisen subjektin pintasyntaktinen merkki on lisäksi kummasakin vertailtavassa kielessä oikeastaan täysin identtinen myös semanttisesti. Infinitiiviin voi nimittäin unkarissa liittyä vielä possessiivisuffiksi (esimerkissä *e*), joka kertoo että kyseessä on genetiivin kaltainen rakenne, ja se on rinnastettavissa sellaisiin genetiivirakenteisiin kuin esim. *Erzsinek az autója* 'Liisan auto'. Tekijään voidaan viitata myös yksistään infinitiiviin liitettyllä possessiivisuffiksilla, esim. (Ady korán meghalt), *nem kellett átszenvednie a magyar történelem leggyalázatosabb korszakát* (a Horthy-korszakot) 'hänen ei tarvinnut kärsiä Unkarin historian häpeällisintä ajanjaksoa' (MMNYR II: 110).

Pintarakenteen genetiivisubjektin sisältämä infinitiivirakenne on siis sekä unkarissa että suomessa sellaisen syvärakenteen pintatransformaatio, jossa infinitiivin ilmaisema toiminta tapahtuu modaaliverbin ilmaiseman pakollisuuden, välttämättömyyden tai luovallisuuden vaikutusalassa. Merkitysrakenteessa puheena olevat modaaliverbit saavat siis lausesubjektin. Rakenteen merkitystä voi havainnollistaa seuraavalla puukuvaimella.

Kuvio 3. Deonttista modaalisuutta ilmaisevien infinitiivisubjektillisten lauseiden merkitys rakenne unkarissa ja suomessa.

Esimerkkejä:

- (1) *A többinek aztán már gyalog **kellett menni**.* (MTA)
'Muiden sitten **täytyikin jo mennä** jalan.'
- (2) *Nem **kell** az asszonyoknak mindenbe **beleszólni**.* (Bencédy et alia 1988: 232.) 'Ei rouvien **tarvitse** kaikkeen **sekaantua**.'
- (3) *Nem **illik beszélgetni** előadás alatt.* (Stephanides 1980: 117.)
'Ei sovi **keskustella** (~ *on sopimatonta keskustella*) esitelmän aikana.'
- (4) *Szabad a madárnak ágról ágra **szállni**.* (Bencédy et alia 1988: 232.) 'Sopiipa linnun oksalta oksalle **lentää**.'
- (5) *...ezekről **sem szabadna megfeledezni**...* (MTA)
'...näitäkään **ei saisi unohtaa**...'

Tällaisten modaaliverbin sisältävien rakenteiden kanssa täysin identtisen pinta- ja merkitys rakenteen jakavat vielä unkarin *sikerül* ja suomen *onnistua*. Unkarissa voi pari muutakin verbiä tulla kyseeseen (Stephanides 1980: 116–117). Esimerkiksi:

(6) *A ritka kevesek közül való volt, akinek sikerült kitörni a mozdulatlanságba szorított faluból.* (MTA) 'Hän oli niiden vähien ja harvojen joukosta, joiden oli onnistunut murtautua ulos pysähtyneisyyteen pakotetusta kylästä.'

(7) *Sikerült feladni a levelet?* (Stephanides 1980: 117.)
'Onnistuiko sinun lähettää kirje?'

Puheena olleissa tapauksissa siis sekä unkarissa että suomessa infinitiivi on subjektina modaaliverbin yhteydessä. Modaaliverbi taas puolestaan tällöin yleensä ilmaisee deonttista modaalisuutta. Episteemistä modaalisuutta ilmaisevan verbin yhteydessä infinitiivi puolestaan on usein objekti. Episteemiseen modaalisuuteenhan liittyy aina tietty subjektiivinen panos, eli se ilmaisee puhujan tietävän tai luulevan, että propositio on tosi tai epätosi. Näin se propositio, johon infinitiivi kuuluu, ei ole ilmaistun modaalisuuden vaikutusalueella kuten deonttisessa tapauksessa edellä, vaan jo puhujan tietämisen tai luulemisen kohteena. Episteeminen ja deonttinen modaalisuus eivät kuitenkaan pintasyntaksiltaan eroa selkeästi toisistaan. Suomessa esimerkiksi verbit *voida* ja *täytyä* ovat kaksiselitteisiä niin, ettei aina edes kontekstista voi päätellä, kummankotyyppisestä modaalisuudesta on kysymys. (Ks. Hakulinen–Karlsson 1979: 262–264.)

Tässä mielessä mielenkiintoinen on unkarin apuverbi *lehet*, joka oikeastaan on *lenni*-verbin ('olla') ns. potentiaalityypin muoto. Se on kuitenkin modaalisen apuverbin merkityksessä jo irronnut *lenni*-verbin paradigmasta. Sen suomenkieliseksi vastineeksi sopii yleensä aina apuverbi *voida*, ja se voi tarkoittaa sekä deonttista että episteemistä mahdollisuutta. Unkari-suomi kontrastiivisesta näkökulmasta merkittävää on, että infinitiivin pintasyntaktinen asema tässä tapauksessa on vertailtavissa kielissä erilainen. *Lehet*-apuverbiä nimittäin käytetään aina yksipersonaisesti infinitiivisubjektin ohella, kun suomessa sen vastineena oleva *voida* osallistuu persoonallisuuteen, ja infinitiivi puolestaan sen ohella on perinteisesti jäsennetty objektiksi. Esimerkiksi:

(8) *Így is lehet gondolkozni, sóhajtott Tarpataki, és köpött.*
(MTA) 'Näinkin voi ajatella, sanoi T. ja sylkäisi.'

- (9) ...*a bolsevizmussal nem lehet koegzisztenciában élni, legkevésbé Magyarországon.* (MTA) '...bolsevismin kanssa ei voi elää yhteiselämää, vähiten Unkarissa.'
- (10) *Úgy meg lehet menteni az üzletet.* (MTA)
'Näin liikkeen voi pelastaa.'
- (11) ...*kiderült, ezt a módszert nem lehet tovább folytatni!*
(MTA) '...kävi ilmi, että tätä menetelmää ei voi enää soveltaa!'

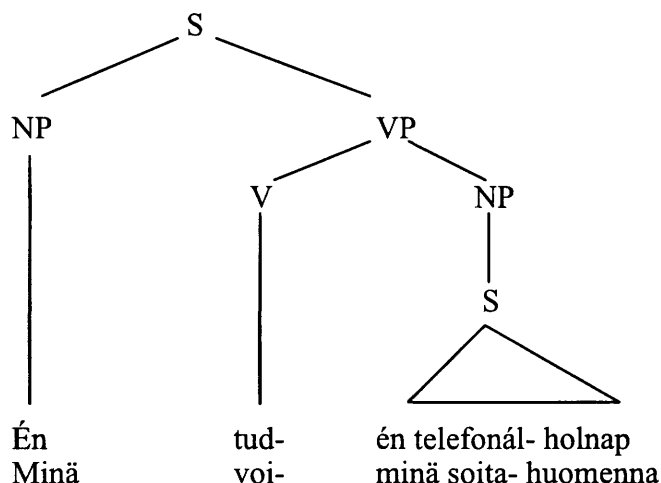
Merkityksensä puolesta edellä esitettyihin tapauksiin liittyvät vielä deonttista välttämättömyyttä ilmaisevat unkarin *kényszerül* ja *tartozik* ja suomen *joutua*. Pintasyntaksissa ne kuitenkin osallistuvat persoonataivutukseen. Mainitut verbit ovat kummassakin kielessä refleksiivisiä, ja niihin liittyvä infiniittinen komplementti on adverbiaali, unkarissa *ni*-infinitiivi ja suomessa III infiniitivin illatiivi. Infiniittisen muodon ilmaiseman toiminnan suorittaja on nominatiivissa. Pintasyntaksiltaan nämä tapaukset poikkeavat siis olennaisesti edellä esitetyistä deonttisen modaaliverbin sisältävistä rakenteista, mutta pitäisin niiden syvärakennetta kuitenkin kuvion 3 mukaisena. Esimerkkejä:

- (12) ...*1944 decemberében Budapestet elhagyni kényszerültek.*
(MTA) '...jouluukuussa 1944 he joutuivat jättämään Budapestin.'
- (13) ...*ahová a szülők tartoznak mindkét nemű gyermekeiket elküldeni, ahol felnevelik őket...* (MTA) '...jonne vanhemmat joutuvat lähettämään kumpaakin sukupuolta olevat lapsensa, jossa heidät kasvatetaan...'

Persoonataivutukseen osallistuvan modaaliverbin infiniitivikomplementti on lauseopilliselta funktioltaan objekti tai adverbiaali. Unkari-suomi kontrastiivisesta näkökulmasta tilanne on edelläkäsiteltyihin tapauksiin verrattuna sikäli monimutkaisempi, että adverbiaalitapaus vaatii suomen pintasyntaksissa erilaisen morfologian kuin objektitapaus eli ns. kolmannen infiniitivin illatiivin. Unkarissa taas *ni*-tunnuksinen infiniitti esiintyy kummassakin funktiossa.

Persoonamuodossa taipuvan modaaliverbin infiniitivikomplementti on objekti unkarissa verbien *tud* ja *bír* sekä suomessa verbien

voida, saattaa, taitaa ja *mahtaa* yhteydessä, esim. *Holnap tudok telefonálni* 'Voin soittaa huomenna'. Nämä verbit ilmaisevat kaikki episteemistä mahdollisuutta. (Ks. Kiefer 1984: 145, 149; Hakulinen–Karlsson 1979: 262–265, 230–233.) Ne ovat morfologis-syntaktiselta rakenteeltaan identtisiä ja vastaavat seuraavantyyppistä merkitysrakennetta:

Kuvio 4. Episteemistä mahdollisuutta ilmaisevan *tud/voida* + infinitivirakenteen sisältävän lauseen merkitysrakenne.

Esimerkkejä:

- (14) *S ezellen én nem tudok tenni.* (MTA)
'Ja tätä vastaan **en voi tehdä.**'

- (15) *De ki tudta volna megállítani a borzalmas áradatot?*
(MTA) 'Mutta kuka **olisi voinut pysäyttää** asioiden hirveän kulun?'

Unkarin *tud* episteemistä mahdollisuutta ilmaisevassa tapauksessa on kuitenkin selvästi kieltohakuinen, eli se esiintyy yleisimmin kielteisessä tai epäilevässä lauseessa, jollaisia edeltävät esimerkkilauseetkin ovat. Unkarin tiedeakatemian aineistossa *tud*-verbin tässä merkityksessä esitetyt tapaukset ovat kaikki tällaisissa lauseissa. Myönteisessä lauseessa kaikkein useimmin suomen *voida* tai *saat-*

taa + infinitiivi episteemisen mahdollisuuden merkityksessä vastaa unkarin ns. potentiaalijohtimellista verbiä. Ns. potentiaalijohdin *hat/het* esiintyy kieliopissa usein modustunnusten joukossa. Sitä täytyy kuitenkin pitää johtimena, koska *hat/het*-aineksisesta verbistä voidaan edelleen muodostaa kaikki modukset ja tempukset. (Keresztes 1974: 112; ks. myös esim. Tompa 1968: 115.)

Esimerkkejä:

- (16) *A nyomtatás tehát indulhatott.* (MTA)
'Painatus **saattoi** (~ **voi**) siis **alkaa**.'
- (17) *Képzelted, mennyire sajnáltuk, hogy nem mehettünk el hozzátok.* (Keresztes 1974: 112.) 'Voit **kuvitella**, miten **pa-**
hoillamme olimme, kun **emme voineet tulla** teille.'
- (18) *Megtehette volna, de nem tette meg.* (Keresztes 1974: 112.)
'Hän **olisi voinut tehdä** sen muttei tehnyt.'
- (19) *Újra szabad voltam. Láthattam a tájat, az eget, futkoshat-*
tam, társat kereshettem, akár vissza is mehettem volna a
házba, ha akartam volna. (MMNYR I: 361.)
'Olin jälleen vapaa. **Saatoin nähdä** maiseman, taivaan, **saa-**
toin juosta, **saatoin etsiä** kumppania, **olisin voinut myös**
mennä takaisin taloon, jos niin olisin halunnut.'

Hat/het-tunnuksinen verbi ei kuitenkaan ilmaise pelkästään episteemistä mahdollisuutta vaan myös luvallisuutta. Silloin se vastaa suomen *voida* ~ *saada* + infinitiivi -rakennetta, jota on käytetty deonttisessa merkityksessä, esim. *szolgát is tarthat* 'hän **voi** ~ **saa pitää** myös palvelijaa', *látogatókat fogadhat* 'hän **voi** ~ **saa ottaa vastaan** vieraita'. (MMNYR I: 361–362.)

Jos lause on myönteinen, useimmissa tapauksissa parhaimmat käännösekvivalentit unkarin *tud-* ja *bír*-verbeille ovat suomen *pystyä* ja *kyetä*. *Tud* merkitsee nimittäin myös 'osata' (*tud*-apuverbin merkityksestä ks. Kiefer 1984: 145) ja *bír* 'jaksaa'. Samoin suomen *pystyä* ja *kyetä* sisältävät nimenomaan arvion puhujan omista kyvyistä, eli puhuja ei arvioi proposition totuudellisuutta tai mahdollisuutta (Matihaldi 1979: 105–106). Tällaista kykyä ilmaisevaa modaalisuutta on kutsuttu dynaamiseksi modaalisuudeksi (Hakulinen-Karlsson 1979: 264; Kangasniemi 1992: 2).

Pysty ja *kyetä* voivat saada myös nominikomplementin, joka on tulosijainen: *pysty* ~ *kyetä johonkin*. Tästä syystä niiden infinitiivikomplementtikin on tulosijainen, eli käytännössä unkarin *tud* tai *bír* + infinitiivikomplementti -rakennetta vastaa suomessa useimmiten *pysty* tai *kyetä* + III infinitiivin illatiivi. Kummankin kielen rakenteet vastaavat kuitenkin kuvion 4 tyyppistä merkitysrakennetta.

Esimerkkejä:

- (20) ...*torkom ebben a veremben van, hogy egyszerűen nem tudok beszélni.* (MTA) '...ääneni on niin paineessa, **etten** yksinkertaisesti **pysty puhumaan.**'
- (21) *Halálosan kimerült volt, sokáig nem tudott elaludni.* (MTA) 'Hän oli kuoleman väsynyt, **eikä** hän pitkään aikaan **kyennyt nukahtamaan.**'
- (22) ...*nem bírta fizetni az adóját.* (MTA) '...hän **ei pystynyt maksamaan** verojaan.'
- (23) *New York 100 ezer magyar lakosa nem tud egy magyar iskolát fenntartani.* (MTA) 'New Yorkin 100 tuhannen unkarilaisyhteisö **ei pysty pitämään yllä** unkarilaista koulua.'

Seuraavaan asetelmaan olen koonnut käsitellyistä tapauksista keskeisimmät modaaliverbin ja infinitiivin käsittävät rakenteet. Infinitiivin malliverbinä olen käyttänyt *menni/mennä*-verbiä, ja olen taivuttanut sitä yksikön indikatiivin preesensin yksikön 1. persoonassa. Erikseen olen kommentoinut joissakin tapauksissa geneeristä 3:tta persoonaa.

	UNKARI	SUOMI
Tertium comparationis DEONTTINEN		
pakko	<i>nekem kell mennem</i>	<i>minun täytyy mennä minun pitää mennä</i>
luvallisuus (geneerinen 3. p.)	<i>oda lehet menni oda szabad menni</i>	<i>sinne voi mennä sinne saa mennä</i>
luvallisuus (muut persoonat)	<i>mehetek szabad mennem</i>	<i>voin ~ saan mennä voin ~ saan mennä</i>
soveliaisuus (geneerinen 3. p.)	<i>nem illik oda menni</i>	<i>ei sinne sovi mennä</i>
EPISTEEMINEN		
mahdollisuus (kielteinen lause)	<i>nem tudok menni nem mehetek</i>	<i>en voi mennä</i>
(myönteinen lause)	<i>mehetek (tudok menni)</i>	<i>voin mennä</i>
(geneerinen 3. p.)	<i>oda lehet menni</i>	<i>sinne voi mennä</i>
DYNAAMINEN		
kyky	<i>tudok menni</i>	<i>pystyn menemään</i>

Asetelma 2. Keskeisimpien modaaliverbien (unkarin *kell*, *lehet*, *tud*, *illik*, *szabad* ja *hat/het*-johdin, suomen *täytyä*, *pitää*, *voida*, *saada*, *sopia*, *pystyä*) ja niiden kanssa ketjuuntuvien infinitiivien vertailua.

Suomen kielelle on tyypillistä dynaamista modaalisuutta ilmaisevien verbien runsaus. Näihin verbeihin sisältyy varsinaisen 'kykene-misen, voimisen' merkityksen lisäksi sellaisia merkityspiirteitä, jotka kertovat, mistä jonkin teon tai toiminnan mahdollisuus riippuu, esim. *tarjeta* 'olla tarpeeksi lämpimissään voidakseen' ja *maltaa* 'voida kärsivällisyytensä takia'. (Hakulinen–Karlsson 1979: 264.) Nämä muodostavat verbiketjuja samalla tavalla kuin muutkin modaaliverbit, yleensä I infinitiivin lyhyemmän muodon kanssa, esim.

En tarjennut lähteä vielä aamulla. Puheena olevilla verbeillä ei useinkaan ole lainkaan vastineita unkarin kielessä, eikä tämäntyyppisillä rakenteilla siis ole unkarilaisia nominaalimuodon sisältäviä vastineita, vrt. edeltävään esimerkkiin: *'Reggel még olyan hideg volt, hogy nem bírtam elindulni'*.

2.1.2. Infinitiivi implikatiivisen ja ei-implikatiivisen verbin komplementtina

Unkarilaisessa kielitieteessä mainitaan infinitiivin esiintyvän objektina modaaliverbien lisäksi toivomista, tunnetta, ajattelutoimintaa ja toiminnan vaihetta ilmaisevan verbin yhteydessä. (Károly 1956: 39–42; Stephanides 1980: 119; Jászó 1992: 416). Yleisimmät tähän ryhmään kuuluvat verbit Unkarin Tiedeakatemian korpuksen 1980-luvun aineistossa ovat *akar* 'haluta, aikoa', *kíván* 'toivoa, haluta', *óhajt* 'haluta', *szeret* 'haluta, pitää, tykätä, rakastaa', *vágyik* 'haluta, kaivata, himoita', *fél* 'pelätä', *retteg* 'pelätä, kauhistua', *mer* 'uskaltaa', *merészel* 'uskaltaa, rohjeta', *vél* 'arvella, otaksua, ajatella, luulla', *bír* 'jaksaa, sietää, kyetä, pystyä', *(meg)próbál* 'yrittää', *igyekszik ~ igyekezik* 'pyrkiä, yrittää', *iparkodik* 'yrittää, pyrkiä', *szándékozik* 'aikoa', *kezd* 'alkaa, ruveta' ja *szokik* (vain imperfektissä) 'olla tapana tehdä jotakin'.

Näitä semanttisesti lähellä olevia verbejä ovat unkarissa vielä esim. *hozzáfog* 'ruveta, ryhtyä, aloittaa', *készül* 'valmistautua', *törekszik* 'pyrkiä', *ráér* 'ehtiä' ja *siet* 'kiirehtiä, edistää, (edes)auttaa'. Näiden infinitiivikomplementti tavataan jäsentää adverbiaaliksi. Ne nimittäin voivat saada myös vaihtoehtoisen nominikomplementin, joka on tulosijainen, esim. *ráér valamire* ja *törekszik valamire*. (Vrt. esim. Stephanides 1980: 120.)

Hakulinen ja Karlsson ovat puhuneet implikatiivisista ja ei-implikatiivisista verbeistä. Näillä he tarkoittavat sellaisia infinitiivikomplementin saavia verbejä, jotka eivät ilmaise modalisuutta, liikettä eikä aistihavaintoa. Luokka on tietysti hyvin heterogeeninen semanttisesti, mutta syntaktisesti se muodostaa yhtenäisen kategorian. Termi implikatiivinen verbi tarkoittaa, että verbi myönteisessä lauseessa implikoi, että sen komplementtina oleva propositio on tosi, kielteisessä lauseessa puolestaan epätoosi, esim. *Matti muisti tulla ajoissa*, *Matti ei muistanut tulla ajoissa*. Ei-implikatiivinen verbi ei sisällä tällaista vihjettä komplementtipropositionsa totuu-

desta: *Matti aikoi tulla ajoissa, Matti ei aikonut tulla ajoissa.* (Hakulinen–Karlsson 1979: 230–233.)

Implikatiivisia verbejä Hakulisen ja Karlssonin mukaan ovat mm. *alkaa, ehtiä, jaksaa, huomata, tietää, viitsiä, ymmärtää* ja ei-implikatiivisia mm. *ajatella, haluta, koettaa, luvata, pelätä, pyrkiä, tahtoa* (1979: 232). Mainitut verbit näyttävät siis hyvin pitkälle vastaavan edellä mainittuja unkarin verbejä. Ero unkarilaisten lauseoppien ja Hakulisen–Karlssonin lauseopin välillä on kuitenkin siinä, että unkarilaisessa tutkimuksessa infinitiivikomplementtia on kommentoitu erikseen sen lauseenjäsenfunktion mukaan, Hakulinen ja Karlsson kuitenkin lukevat tässä ketjuuntuvat verbit ryhmiin semanttisiin perustein ottamatta kantaa infinitiivin lauseenjäsenfunktion.

Kontrastiivisesta näkökulmasta on tässä kuitenkin tarpeen erottaa objekti- ja adverbiaalitapaus toisestaan, koska jälkimmäinen vaatii suomen pintasyntaksissa ns. III infinitiivin illatiivin. Toisaalta ero I ja III infinitiivin välillä ei suomessa aina merkitse eroa myös syväraenteessa, esim. *pyrkiä* ja usein myös *alkaa* saavat komplementtiseen III infinitiivin illatiivin, mutta on kyseenalaista, ovatko ne sitenkään adverbiaaleja vai objekteja. Nähdäkseni ne vastaavat kuvion 4 mukaista merkitysrakennetta. Samoin lauseenjäsenfunktio saattaa unkarissakin olla joskus epäselvä, koska infinitiivin objekti-nen funktio on kehittynyt adverbiaalisesta, esim. *akar vizet az ivásra* > *akar vizet inni* > *akar inni* 'haluaa vettä juotavaksi > haluaa vettä juoda > haluaa juoda' (Károly 1956: 38–39; Jászó 1992: 417). Esi-merkkejä:

Infinitiivikomplementti pintarakenteen objektina

- (24) *De én mindig jobb kommunistának akartam látszani, mint a többiek és amilyen valójában voltam.* (MTA)
'Mutta minä **halusin** aina **näyttää** paremmalta kommunistilta kuin toiset ja millainen todellisuudessa olin.'
- (25) *Akkor először kezdtem megérteni homályosan, mit jelent ez a szó...* (MTA) 'Silloin **aloin** ensimmäisen kerran hämärästi **ymmärtää**, mitä tämä sana tarkoittaa...'
- (26) *Lacikám, az öregem szokta így mondani.* (MTA)
'Laci, isäukkonni **tapasi sanoa** näin.'

- (27) *Nekem merészeled mondani ezt?* (MTA)
'Uskallat sanoa minulle tämän?'
- (28) *...a többiek rettegtek vele tartani...* (MTA)
'...muut pelkäsivät olla hänen puolellaan...'

Infinitiivikomplementti pintarakenteen adverbiaalina

- (29) *Ezen ráérünk töprengeni.* (MTA)
'Tätä ehdimme miettiä ~ miettimään.'
- (30) *Bár fáradt, hozzáfog mosni.* (Stephanides 1980: 120.)
'Vaikka hän on väsynyt, hän ryhtyy pyykkäämään.'
- (31) *Készült leereszkedni a gátról.* (Bencédy et alia 1988: 329:)
'Hän valmistautui laskeutumaan padolta.'
- (32) *...mely emberi lelket és értékes barátot megérteni siet...*
(MTA) '...joka edesauttaa ymmärtämään inhimillistä mielenlaatua ja hyvää ystävää...'

NEG-implikatiiviseksi Hakulinen ja Karlsson kutsuvat sellaisia verbejä, jotka vaikuttavat lauseessa juuri päinvastoin kuin varsinaiset implikatiivit, esim. *Matti unohti tulla ajoissa, Matti ei unoh-tanut tulla ajoissa* (1979: 233). Unkarissa tällaisia verbejä ovat esim. *vonakodik* 'epäroidä, empiä, kieltäytyä', *óvakodik* 'välttää', *(meg)szűnik* 'lakata, loppua' ja *elfelejt* 'unohtaa'. (Vrt. Károly 1956: 39–42.) Näiden infinitiivikomplementti on unkarissa edellisen ryhmän tavoin *ni*-infinitiivi. Suomessa puolestaan *unohtaa*-verbiä lukuun ottamatta NEG-implikatiivisen verbin komplementti on III infinitiivin elatiivi. Esimerkkejä:

- (33) *El is felejtettem kérdezni, hogyan tölti az idejét.* (MTA)
'Unohtdin myös kysyä, kuinka hän viettää aikansa.'
- (34) *...említett Quinbus Flestrin, áruló módon, vonakodott teljesíteni a bölcs császári parancsot...* (MTA)
'...mainittu Q. F. kieltäytyi kavalasti noudattamasta viisasta keisarillista määräystä...'
- (35) *A Szabad Európa nem szűnik közvetíteni üzeneteit.* (MTA)
'Vapaa Eurooppa ei lakkaa välittämästä viestejään.'

2.1.3. Infinitiivi olo- ja liikeverbin komplementtina

Sekä unkarissa että suomessa olo- ja liikeverbit voivat saada infinitiivikomplementin. Lauseenjäsenfunktioltaan nominaalimuoto on tässä adverbiaali. Unkarissa komplementtina on näissäkin edelleen *ni*-infinitiivi. Suomessa komplementtina voivat olla III infinitiivin kaikki sisäpaikallissijaiset tapaukset. Paikallissijan valinta riippuu kokonaan finiittiverbin semantiikasta. Unkarin kieliopissa olo- ja liikeverbiin liittyvää infinitiiviä pidetään merkitykseltään finaalisena, eli sitä kutsutaan tarkoituksen adverbiaaliksi (*célhatározó*). Se vastaa kysymyksiin miksi, mitä tarkoitusta varten, minkä takia (miért, mi célból, mi végett). (MMNYR II: 225; Bencédy et alia 1988: 329.)

Esimerkkejä:

- (36) *A fiamat viszem kerékpározni a szomszéd utcába.*
(MMNYR II: 224.) 'Vien poikani **pyöräilemään** naapurikadulle.'
- (37) *Nem játszani jöttem ide, szórakozni, tölteni csak az időt.*
(Bencédy et alia 1988, 329.) 'En minä **ole** tänne **leikkimään tullut**, **huvittelemaan** ja vain aikaa **tappamaan!**'
- (38) *Azt ajánlottam, menjünk inkább sétálni.* (MTA)
'Ehdotin, että **menisimme** mieluumminkin **kävelemään.**'
- (39) *Pihenni voltam Gasteinban.* (Bencédy et alia 1988: 329.)
'Olin Gasteinissa **lepäämässä.**'
- (40) *Furcsán, kettős érzéssel jártam tanítani a főiskolára.*
(MTA) 'Sekalaisin tuntein **kävin opettamassa** korkeakoulussa.'

Kontrastiiivisesta morfologis-syntaktisesta näkökulmasta on merkittävää, että unkarin *ni*-infinitiivi on syntaktiselta käytöltään väljempi kuin suomen *tA* ~ (*d*)*A* -infinitiivi, joka vain hyvin harvoissa tapauksissa voi esiintyä adverbiaalina. Suomessahan on sekä morfologisesti että semanttis-syntaktisesti hyvin rikas gerundien eli adverbiaalinen funktiossa toimivien nominaalimuotojen järjestelmä (ks. edellä luku 1.2.), ja näin infinitiivi on varattu enemmän vain substantiivisiin funktioihin.

Näyttää kuitenkin siltä, että unkarissa infinitiivin gerundinen käyttö rajoittuu lähinnä niihin tapauksiin, joissa sen vastineena suomessa olisi tulosijainen III infinitiivin muoto. Olosijainen tapaus (esimerkit 39 ja 40) on ilmeisen harvinainen, ja erosijainen tuntuisi kokonaan puuttuvan. 'Pois tulemista, tuomista' ilmaisevien verbien yhteydessä infinitiiviä ei voi käyttää unkarissa gerundisesti, esim. *Tulin kaupasta omenoita ostamasta* '*Kijöttem a boltból almát ven-ni'. Tämä on sikäli ymmärrettävää, että unkarin *ni*-infinitiivi on historiallisesti tulosijainen (Jászó 1991: 340; ks. myös Kulonen 1993: 65–66).

2.1.4. Unkarin kettős alany ja kettős tárgy -rakenteet ja suomen partisiippiirakenne

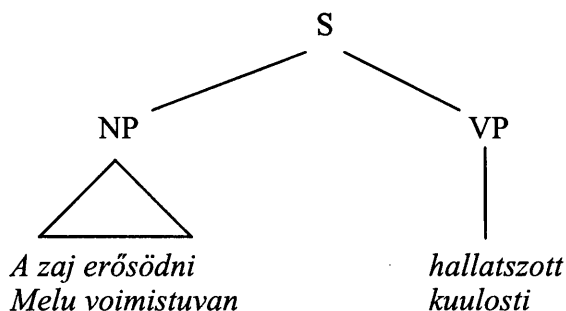
Unkarin infinitiivi osallistuu laajemmin upotuksiin kuin suomen I infinitiivi. Unkarin kieliopissa mainitaan mm. seuraavantyyppisiä esimerkkejä, joissa *ni*-tunnuksinen infinitiivi edustaa upoteluun predikaattia:

- (41) *A hajó menni látszott.* (MMNYR II: 115.)
'Laiva näkyi menevän.'
- (42) *A zaj erősdni hallatszott.* (MMNYR II: 116.)
'Melu kuulosti voimistuvan.'
- (43) *Látom a barátomat közeledni.* (Benkő–Imre 1972: 116.)
'Näen ystäväni tulevan.'
- (44) *Gergelyt törökül hallja szólani.* (MMNYR II: 151.)
'Hän kuulee Gergelyn puhuvan turkkia.'
- (45) *Hagytam a gyereket beszélni.* (Benkő–Imre 1972: 116.)
'Annoin lapsen puhua'.

Unkarin kielioppien mukaan esimerkkilauseissa 41 ja 42 on kyseessä kettős alany eli kaksoissubjektirakenne, jossa sekä infinitiivi että sen ilmaiseman toiminnan suorittaja ovat yhdessä hallitsevan verbin subjekteja. Esimerkeissä 43, 44 ja 45 infinitiivi ja sen ilmaiseman toiminnan suorittaja ovat puolestaan hallitsevan verbin objekteja. Tätä rakennetta on kutsuttu nimellä kettős tárgy. Suomessa näitä rakenteita vastaa usein partisiippiirakenne eli referatiivinen lauseenvastike, kuten edeltävistä esimerkeistä näkyykään.

2.1.4.1. Kettös alany ja subjektina oleva partisiippiirakenne

Kettös alany -rakenne tulee unkarissa kysymykseen useimmin *látszik*-verbin ('näkyä') komplementtina. Hiukan harvinaisempi se on, jos hallitsevana verbinä on *hallik* tai *hallatszik* 'kuulua, kuulos-
taa', joskus myös *érzik* 'tuntua' (Tompä 1954: 142–143; MMNYR II: 115–116). Suomessa kettös alany -rakennetta vastaa subjektina oleva partisiippiirakenne. Hallitsevana verbinä on silloin *näkyä*, *näyttää*, *kuulua*, *kuulostaa*, *tuntua*, *vaikuttaa* (Hakulinen–Karlsson 1979: 347; Ikola 1974: 26). Kummassakin kielessä puheena olevat rakenteet ovat siis mahdollisia aistihavaintoverbien yhteydessä. Sekä unkarin- että suomenkielisen rakenteen vastaavuutta voi havainnollistaa seuraavan puukuvaimen avulla.

Kuvio 5. Kettös alany -rakenteen ja subjektina olevan partisiippiirakenteen vastaavuus.

Rakenteiden muodostamishdoissa on kuitenkin olennaisia ero-
avuuksiakin. Suomen partisiippiirakenne on nimittäin kaikin tavoin
lausemaisempi. Ensinnäkään unkarin kettös alany ei kykene ilmaise-
maan aikasuhteita hallitsevaan verbiin, vaan sen tekeminen on aina
samanaikaista hallitsevan verbin kanssa. Unkariksi ei siis kettös
alany -rakenteella pystytä tuomaan esille seuraavien rakenteiden
akaeroa: *Melu kuulosti voimistuvan* ≠ *Melu kuulosti voimistuneen*.

Hallitsevana verbinä voi suomessa olla edellä mainittujen lisäksi
vielä *selvitä*, *ilmetä* tai näitä merkitykseltään vastaava verbi (Ikola
1974: 28–29; vrt. Hakulinen–Karlsson 1979: 347), esim. *Selvisi pu-
huvan olevan ulkomaalainen*. Unkariksi tällaista rakennetta ei pysty

kääntämään kettős alany -rakenteella, vrt. 'Kiderült, hogy a beszélő külföldi'.

Tärkeä rakenteellinen ero on myös, että nykyunkarissa kettős alany -rakenteen hallitsevan verbin subjekti on aina yksikön kolmas persoona, kuten edellä mainituissa esimerkeissäkin on. Suomessa-han persoonalla ei ole rajoitusta, vaan mikä tahansa tulee kysymykseen, esim. *Et näytä uskovan, Tästä näytämme olevan samaa mieltä*. Varhemmin tällaiset tapaukset ovat unkarissakin olleet mahdollisia. Tompa nimittäin mainitsee artikkelissaan seuraavan esimerkin vuodelta 1821: *...nem hinni látszol*. (1954: 142.)

Hallitsevan verbin kolmas persoona on lisäksi unkarissa yleensä geneerinen. Suomessa sitä vastoin geneerisen kolmannen persoonan ohella myös definiittinen subjekti on yleinen, esim. *Liisa kuuluu muuttaneen Ruotsiin* 'Úgy hírlík, hogy Erzsi Svédországba költözött'. Harvinaisena unkarissakin tällainen tulee kysymykseen. Erityisesti tämä näyttäisi olevan mahdollista silloin, kun upotteen verbi on transitiivinen, mikä taas muuten on harvinaista. Tompa mainitsee seuraavat esimerkit (1954: 141–142).

(46) *Kopereczky ... a családí képeket látszott nézegetni*.

'K. näytti katselevan perhekuvia.'

(47) *Karthon ... magát a királyt látszik fenyegetni*.

'K. näyttää uhkaavan itseään kuningasta.'

Kettős alany on nykyunkarissa melko harvinainen rakenne (MMNYR II: 116). Unkarin Tiedeakatemian korpuksen 1980-luvun aineistosta en huomannut yhtään tapausta. Suomalaisessa asiaproosassa subjektina esiintyvä partisiippiirakenne on sitä vastoin aivan tavallinen ja normaalikielinen rakenne.

2.1.4.2. Kettős tárgy ja objektina oleva partisiippiirakenne

Kettős tárgy tulee kysymykseen edellä puheena olleiden aistiha-vaintoverbien transitiivisten parien yhteydessä. Nämä ovat siis *lát*, *hall* ja *érez* (MMNYR II: 151). Suomessa vastaavasti *nähdä*, *kuulla* ja *tuntea* saattavat saada objektikseen partisiippiirakenteen (Ikola 1974: 24–25). Kyseessä on siis tässä latinan accusativus cum infinitivo -tyyppinen rakenne, jollainen esiintyy monissa kielissä. Rakenteiden vastaavuutta voisi havainnollistaa seuraavalla puudia-grammilla (esimerkki 44).

Kettős tárgy -rakenteella on kettős alany -tapauksen tavoin tässäkin se rajoitus suomen partisiippiarakenteisiin verrattuna, että unkarin rakenne ei pysty ilmaisemaan aikasuhteita hallitsevaan verbiin. Tässä kuitenkin hallitsevaan verbiin liittyy vertailtavissa kielissä enemmän eroavuuksia kuin subjektitapauksessa. Suomen partisiippi-
pirakenne nimittäin voi esiintyä objektina myös silloin, jos hallitsevana verbinä on sanomista, ajattelemista, tahtomista, epäilemistä tms. ilmaiseva verbi (Hakulinen–Karlsson 1979: 351). Toisaalta unkarissa kettős tárgy tulee kyseeseen vielä, jos hallitsevana verbinä on *hagy* 'antaa, sallia' tai *enged* 'sallia, luvata' (MMNYR II: 151) kuten esimerkeissä 45 ja 53. Suomessahan tällaisten tapausten vastineena on ns. permissiivinen lauseenvastike (ks. Ikola 1974: 30–32).

Mainittujen verbien lisäksi unkarissa *vél* 'ajatella, arvella, otaksua, luulla' voi vielä saada komplementikseen akkusatiivin ja infinitiivin, vaikkei sitä unkarin kieliopissa kettős tárgy -rakenteen yhteydessä mainitakaan. Suomenkielisenä vastineena on joka tapauksessa partisiippipirakenne, esimerkiksi:

- (54) *Élete akkori mélypontján újra látni vélte az égő csipkebokrot s hallani a "Vagyok, aki vagyok" igéit.* (MTA)
'Elämänsä silloisessa alamäessä hän luuli näkevänsä uudelleen palavan orjantappurapensaana ja kuulevansa sanat "Minä se olen".'
- (55) *Mozdulataikból ezt véltem felfogni...* (MTA)
'Heidän liikkeistään luulin tämän ymmärtäväni...'
- (56) *Némelyek ugyanis jeleket véltek látni...* (MTA)
'Jotkut nimittäin otaksuivat näkevänsä merkkejä...'

Objektina oleva partisiippipirakenne voidaan muodostaa kaikista peruslausetyypeistä. Uпотteen verbillä ei siis suomessa ole mitään rajoituksia. Kyseeseen tulee yhtä lailla transitiivinen kuin intransitiivinenkin verbi ja *olla*-verbi sekä predikatiivilauseessa että eksistentiaalisessa merkityksessä. Unkarissa intransitiivinen verbi kettős tárgy -rakenteen infinitiivinä on lähes yksinomainen. Esimerkiksi kielioppien esimerkklauseet ovat yleensä kaikki intransitiivisista verbeistä (esim. MMNYR II: 151–152; Benkő–Imre 1972: 116; Bencédy et alia 1988: 272; ks. myös esim. Stephanides 1980: 120).

Samoin Unkarin Tiedeakatemian korpuksen 1980-luvun aineiston esimerkit ovat yhtä poikkeusta lukuun ottamatta intransitiivisia. Transitiivinenkin tapaus mahtuu unkarilaisen kielitajuun, vaikka se esiintyykin harvoin. Useimmat unkarilaiset tuntuvat nimittäin hyväksyvän seuraaventyyppisen lauseen *Miklós látta a feleségét autót mosni* 'Mikko näki vaimonsa pesevän auton'.

Olla-verbillisiä sivulauseita ei sen sijaan pysty unkarissa transformoimaan kettös tárgy -rakenteiksi. Niinpä esim. seuraavat suomen partisiippiarakenteelliset ilmaukset eivät käänny unkariksi muuten kuin sivulauseella: *Näen Liisalla olevan varallisuutta. Näen Liisan olevan rikas.* 'Látom, hogy Erzsinek sok vagyona van. Látom, hogy Erzsi gazdag.'

Unkarin kettös tárgy -rakenteen ja suomen objektiasemaisen partisiippiarakenteen vastaavuutta voisi havainnollistaa seuraavan asetelman avulla.

	UNKARI	SUOMI
Hallitseva verbi		
a. aistihavaintoverbit (verba sentiendi)	+	+
b. puhumista yms. ilm. verbit (verba dicendi)	–	+
c. permissiivinen verbi	+	–
Upotteen verbi		
a. intransitiivinen	+	+
b. transitiivinen	– (+)	+
c. <i>olla</i> -verbi	–	+

Asetelma 3. Kettös tárgy ja objektina oleva partisiippi rakenne suhteessa hallitsevan verbin semantiikkaan.

Suomen objektiasemainen partisiippi rakenne on melko pitkälle identtinen latinan accusativus cum infinitivo -rakenteen kanssa, joka voi myös suhteessa hallitsevaan verbiin ilmaista sekä yhtäaikaista että päättynyttä toimintaa ja joka voidaan muodostaa sekä transitii-visista että intransitiivisista verbeistä sekä predikatiivilauseista (ks. esim. Linkomies 1973: 75–76; Pekkanen 1981: 132–134). Accusativus cum infinitivo -rakennetta unkarin kettös tárgy -tapaukseen verrattaessa taas parempi on korostaa eroja. Tompa onkin kirjoittanut, että perusero latinan accusativus cum infinitivo ja kettös tárgy

-rakenteen välillä on, että accusativus cum infinitivo on kokonaisuudessaan alisteinen hallitsevalle verbille, kun taas unkarissa akkusatiivissa oleva toiminnan suorittaja ja infinitiivi liittyvät hallitsevaan verbiin erikseen (külön külön tartozik a főigéhez) (1954: 131). Tällä hän tarkoittanee juuri sitä, että latinassa upotus on syvempi, eli se on todellinen lauseenvastike, joka voi korvata lähes rajoituksetta vaikka millaisen objektiasemaisen *että*-lauseen.

Kettős tárgy -rakennetta tutkinut Tompa pitää *hagy-* ja *enged-*verbeihin liittyviä infinitiivirakenteita päämäärän adverbiaaleina, jotka ovat kuitenkin lähellä objektia. Puheena olevia rakenteita muodollisesti unkarissa vastaavat vielä tapaukset, joissa hallitsevana verbinä on esim. *kér* 'pyytää', *bocsát* 'päästää, asettaa', *ereszt* 'laskea, päästää', *kényszerít* 'pakottaa', *segít* 'auttaa', *tanít* 'opettaa' tms., esim. *Franciául beszélni tanít (engem)* 'Hän opettaa minua puhumaan ranskaa'. Näissä infinitiivi on kuitenkin jo selvästi adverbiaali, joka ilmaisee päämäärää johonkin valmistamista, totuttamista, pakottamista, opettamista, pyytämistä tms. merkitsevän verbin yhteydessä. (Tompa 1954: 133–134; Károly 1956: 43–45.) Samantyyppinen rakenne esiintyy myös suomessa (ks. Ikola 1974: 73–74) (ks. esimerkit 57, 58 ja 59).

Tässä yhteydessä mainittakoon vielä puheena olevien verbien refleksiiviset parit (esim. *tanul* 'oppia', esimerkki 60), jotka saavat komplementikseen samanlaisen päämäärän infinitiivin, mutta tietenkin ilman akkusatiivia (vrt. Stephanides 1980: 120–121).

Esimerkkejä:

- (57) *A fiatal lány írni és olvasni tanítja a gyermekeket.* (Stephanides 1980: 120.) 'Nuori tyttö **opettaa** lapsia **lukemaan** ja **kirjoittamaan**.'
- (58) *Kértem őt elutazni.* (Károly 1956: 45.)
'Pyysin häntä **matkustamaan** pois'.
- (59) *Kérem az ajtót betenni.* (Károly 1956: 45.)
'Pyydän **sulkemaan** oven.'
- (60) *És csomót készíteni hol tanultál?* (MTA)
'Entä missä **olet oppinut tekemään** solmun?'

Unkarissa esiintyy siis kolmentyyppisiä akkusatiivi + infinitiivi -rakenteita, jotka merkityksensä ja lauseopillisen funktionsa puolesta poikkeavat toisistaan mutta joiden morfologis-syntaktinen muoto on identtinen. Unkari-suomi kontrastiivinen tutkimus kuitenkin pystyy selkeyttämään näiden rakenteiden eroa, koska kaikkien suomenkielinen vastine on erilainen, eli suomi on tässä koodannut erilaisille merkityksille myös erilaiset rakenteet seuraavaan tapaan:

Hallitseva verbi	Infinitiivi + akkusatiivi-rakenteen suomalainen vastine
1. <i>hall, lát, érez</i>	partisiippirakenne
2. <i>hagy, enged</i>	permissiivinen lauseenvastike
3. <i>bocsát, ereszt, tanít</i> jne.	III infinitiivin illatiivi + akkusatiivi tai partitiivi

Asetelma 4. Unkarin ja suomen erilaiset infinitiivi + akkusatiivirakenteet suhteessa hallitsevaan verbiin.

2.2. Infinitiivisubjekti + predikatiivi

Unkarin kieliopissa puhutaan nominaalisesta predikaatista, jolla tarkoitetaan seuraavanlaisia tapauksia: *Az apám tanár, A tanár szigorú* 'Isäni on opettaja, Opettaja on ankara'. Näissä siis kolmannessa persoonassa kopulatiivinen *olla*-verbi jää pois, ja *tanár* ja *szigorú* ovat predikaatteja. (Keresztes 1974: 113.) Kieltomuotoa *nincs* ja futuurimuotoa *lesz* kuitenkin käytetään. Samaten *olla*-verbin 3. persoonan muotoa *van* käytetään eksistentiaalisissa tapauksissa. – Infinitiivisubjekti esiintyy unkarissa usein esim. seuraavien nominaalisten predikaattien ohella: *jó* 'hyvä', *hasznos* 'hyödyllinen', *érdemes* 'kannattava', *illő* 'sopiva, sovelias', *kellemes* 'hauska, mukava', *szabad* 'luvallinen, vapaa', *kellemetlen* 'epämiellyttävä', *tilos* 'kielletty', *rossz* 'paha, huono', *bűn* 'synti, rikos', *hiba* 'virhe', *cso-da* 'ihme', *ostobaság* 'typeryys', *szokás* 'tapa', *dolog* 'asia, juttu' jne. Kyseeseen tulevat siis sekä adjektiivit että substantiivit. Näiden kanssa infinitiivin saattaa korvata myös *ás, és* tai *at, et* -johtaminen deverbaalinen substantiivi, esim. *Dohányozni tilos ~ Tilos a dohányzás* 'Tupakointi kielletty'. (MMNYR II: 110; Stephanides 1980: 116–118; Bencédy et alia 1988: 231–232; Jászó 1992: 416–417.)

Suomessa infinitiivisubjekti on mahdollinen vastaavassa asemassa. Edelleen jos lause on geneerinen, sillä on tietyn ehdoin mahdollisena parafrasina myös nominaalistuma, esim. *On terveellistä tietää tosiasiat ~ Tosiasioden tietäminen on terveellistä.* (Hakulinen-Karlsson 1979: 349–351.) Unkarissa nominaalistuma puolestaan ei ole mahdollinen tapauksissa, joissa infinitiivillä on objekti. Muutoin infinitiivisubjektin esiintyminen predikatiivilauseissa on vertailtavissa kielissä kontrastiivisesta näkökulmasta hyvin ongelmaton. Esimerkkejä:

- (61) *...ő azt mondta, **otromba dolog** valakit úgy **védeni**.* (MTA)
'...hän sanoi, että on **törkeätä suojella** jotakuta sillä tavalla.'
- (62) *Tessék öket hallgatni – mondom – **érdemes meghallgatni** öket.* (MTA) 'Olkaa hyvät ja kuunnelkaa heitä, sanon, heitä kannattaa kuunnella (~ heitä on **kannattavaa kuunnella**).'
- (63) *„Nem is lehet **rossz így élni**” – **túnódtam**.* (MTA)
'Eipä olisi **hassumpaa elää** näin, tuumailin.'
- (64) ***Felesleges a tömeget ingerelni**.* (MTA)
'On **tarpeetonta kiihottaa** kansanjoukkoa.'
- (65) ***Okosabb lenne kihúzni a dugót**.* (MTA)
'Olisi **viisaampaa vetää** korkki irti.'
- (66) ***Jó érzés tudni, hogy...*** (MTA)
'On **hyvä tunne tietää**, että...'

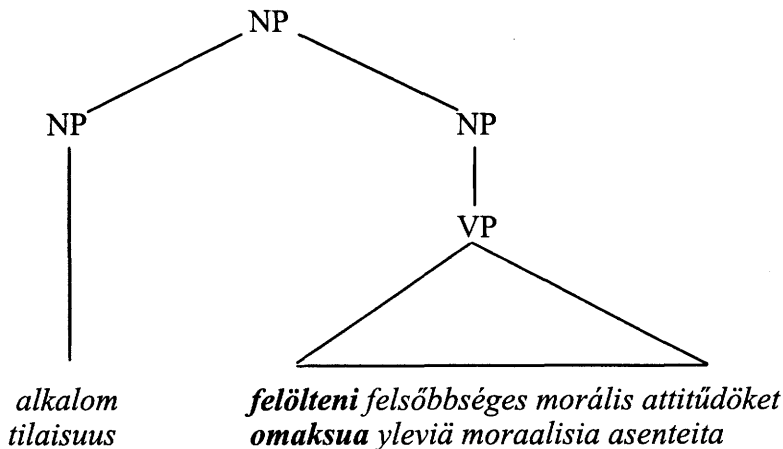
2.3. Infinitiiviattribuutti

Unkarissa infinitiivin toimiminen attribuuttina on harvinaista. Se tulee kysymykseen ainoastaan seuraaventyypisissä lauseissa: *Itt van az ideje **elbúcsúzni*** 'Nyt on aika **jättää** hyvästit'. Infinitiivi käsitetään tässä genetiiviattribuutiksi. (MMNYR II: 288; Bencédy et alia 1988: 346.) Varsinaisen morfologisen genetiivin puuttuminen unkarista mahdollistaa infinitiivin toimimisen genetiiviattribuuttina, eli omistus ilmaistaan tämäntyyppisissä lauseissa pääsanaan liittyvällä possessiivisuffiksilla.

Myös suomessa infinitiivi voi esiintyä attribuuttina. Pääsanana on näissä tapauksissa yleensä merkitykseltään abstraktinen substantiivi, joka ilmaisee tilaisuutta, mahdollisuutta, kykyä, lupaa, oikeutta, velvollisuutta, esim. *tutkijan tapa ajatella, mahdollisuus nähdä*

tehtävät, minulla on kunnia ojentaa. Myös deverbaalinen substantiivi tulee kysymykseen. (Savijärvi 1971: 282; Hakulinen–Karlsson 1979: 123–124.) Suorastaan kiteytymiksi ovat tulleet sellaiset nominaalikonstituentin sisältävät verbiliitot, joihin liittyy pakollisesti infinitiivi, esim. *Sinun on aika ~ määrä ~ pakko ~ lupa lähteä.* Näissä infinitiivi ei enää ole adnominaalinen, vaan se määrittää koko sanaliittoa *on aika ~ pakko ~ määrä* jne. (Hakulinen–Karlsson 1979: 123–124.)

Unkarin tapaan myös suomessa infinitiiviattribuutti on tavallisin habitiivisissa lauseissa. Pääsanana näyttäisi kummassakin kielessä oleva silloin abstraktimerkityksinen ja/tai deverbaalinen substantiivi (ks. Hakulinen–Karlsson 1979: 378), esim. *Ritkán van az embernek alkalma felsőbbeséges morális attitűdöket felölteni...* (MTA) 'Ihmisellä on harvoin tilaisuus omaksua yleviä moraalisia asenteita...' Kummassakin kielessä lisäksi pääsanaan näyttäisi liittyvän jotakin tulosijaa sallivaa tai vaativaa. Unkarissa tämä on vielä selvempää; infinitiiviattribuutti näyttää voivan esiintyä vain sellaisten substantiivien määräänä, joiden rektiona on tulosija *ra/re*, esim. *alkalom, mód, lehetőség* (ks. esim. Komlósy 1992: 348). Onhan suomen *tA ~ (d)A* infinitiivi alunperin nimenomaan latiivi (Savijärvi 1971: 282). Samoin unkarin *ni*-infinitiivin tunnus sisältää historiallisesti latiivin päätteeseen (Károly 1956: 25; Jászó 1991: 340). Infinitiiviattribuutin sisältävän NP:n rakenne olisi siis kummassakin kielessä seuraava:

Kuvio 7. Infinitiiviattribuuttirakenne unkarissa ja suomessa.

Unkarin Tiedeakatemian korpuksen 1980-luvun aineistossa possessiivisuffiksilliseen abstraktisubstantiiviin liittyvä infinitiiviattribuutti on ihan yleinen. Pääsanana on kaikkein useimmin *idő* 'aika'. Muita ovat esimerkiksi *ok* 'syy', *türelem* 'kärsivällisyys', *jog* 'oikeus', *szerencse* 'onni', *kedv* 'halu', *alkalom* 'tilaisuus, mahdollisuus', eli samantyyppiset pääsanat, jotka Savijärven sekä Hakulisen ja Karlssonin mukaan suomessa ovat tavallisia. Esimerkkejä:

- (67) *Vannak okaim feltenni, hogy ez a látogatás Flimnapnak jó alkalmat adott...*(MTA) 'Minulla on **syyni olettaa**, että tämä vierailu antoi F:lle hyvän tilaisuuden...'
- (68) *Van szerencsém bemutatkozni...* (MTA) 'Minulla on **onni esittäytyä**...'
- (69) *Nem volt szíve oda ütni, ahol igazán fáj...* (MTA) 'Hänellä ei ollut **sydäntä lyödä** sinne, johon todella koskee...'
- (70) *Nincs kedvem folyton új embereket betanítani.* (MTA) 'Ei minulla ole **halua kouluttaa** koko ajan uusia ihmisiä.'

Infinitiiviattribuutti on unkarissa kuitenkin käytöltään rajoituneempi kuin suomessa, jossa esimerkiksi sellaisiin abstraktisiin pääsanoihin kuin *ideologia*, *koulukunta*, *työmuoto*, *ominaisuus* saattaa liittyä infinitiiviattribuutti, esim. *Kristillisyytys on vain yksi ideologia löytää elämälle tarkoitus. Palveleva puhelin on kirkon uusi työmuoto auttaa ahdistuneita ihmisiä.* 'A keresztnység csak egy ideológia, hogy életünknek értelmet találjunk. A segélytelefon az egyháznak a szorongó embereket segítő új szolgáltatása.' (Savijärvi 1971: 282). Näitä ei voi unkariksi kääntää infinitiivirakenteella. Edelleen unkarin infinitiiviattribuutti näyttää usein liittyvän omistusrakenteeseen.

Edelleen koska unkarin infinitiiviattribuutti on genetiiviattribuutti, siihen ei voi liittyä etuattribuuttina enää toista genetiiviattribuuttia. Vaikka siis suomeksi olisi korrekti seuraava esimerkki *Jukan motivaatio opiskella matematiikkaa on olematon*, ei unkariksi pystytä kääntämään **János készítetése matematikát tanulni elhanyagolható*. Näissä tapauksissa unkari käyttää konjunktiivista *hogy*-lausetta: *János készítetése, hogy matematikát tanuljon, elhanyagolható*.

2.4. Finaalinen infinitiiviadverbiaali

Edellä luvussa 2.3. oli jo esillä se, että olo- ja liikeverbiin liittyvä infinitiivi esitetään unkarin kieliopeissa päämäärän ja tarkoituksen adverbialiksi. Suomessa infinitiivin vastineena on näissä tapauksissa III infinitiivin illatiivi tai inessiivi. Suomessa on kuitenkin erikseen varsinainen tarkoitusta ilmaiseva verbin nominaalimuoto eli ns. I infinitiivin pitempi muoto eli translatiivi. Rakennetta on suomen kieliopeissa kutsuttu finaalinrakenteeksi (esim. Ikola 1974: 49–50), esim. *Liisa sai lainaa ostaakseen asunnon*. Tällaista ei yleensä unkariksi pystytä ilmaisemaan infinitiivirakenteella, vaan täytyy käyttää hogy + konjunktiiwi -rakennetta: *Erzsi hitelt kapott, hogy lakást vegyen*. Unkarin Tiedeakatemian korpuksen 1980-luvun aineistossa on kuitenkin yksi sellainen infinitiivirakenne, jossa hallitsevana verbinä on selkeästi muu kuin olo- tai liikeverbi ja johon siitä huolimatta liittyy selvä finaalisesti käytetty infinitiivi: *Marilyn Jayne kitárta az ablakokat kiszellőztetni a dohányfüstöt*. 'M. J. avasi ikkunat tuulettaakseen tupakansavun ulos'. Tällainen on kuitenkin jo kieliopillisuuden rajoilla.

Toisaalta myös suomessa liikeverbiin liittyvä III infinitiivin illatiivi voi olla merkitykseltään hyvin selvästi finaalinen kuten esimerkiksi 71. Samoin unkarin liikeverbiin liittyvän *ni*-infinitiivin parhaana käännösekvivalenttinakin saattaa olla finaalinrakenne kuten esimerkissä 72.

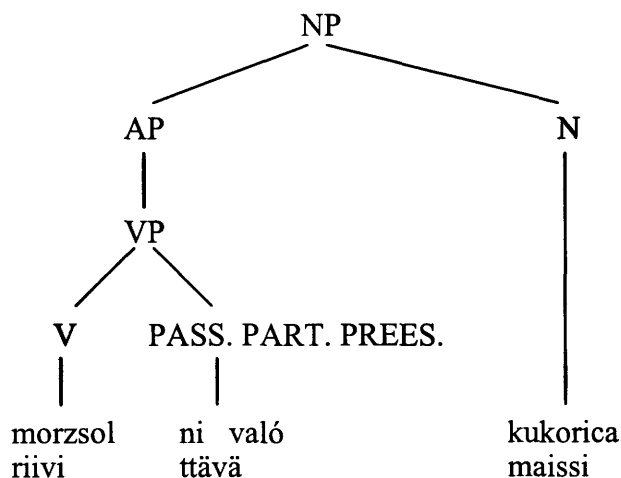
(71) ...*Forradalmi diákbizottság titkára elküldte röplapokat nyomatni*. (MTA) '...Vallankumouksellisen nuorisovaltuuskunnan sihteeri lähetti hänet lentolehtisiä **painattamaan**.'

(72) *Közéjük tértem vissza megpihenni s újra kezdeni a harcot az igazságért*. (MTA) 'Palasin heidän luokseen **levätäkseni** ja **aloittaakseni** uudelleen taistelun oikeuden puolesta.'

Finaalisesti käytetty infinitiivi voi tulla unkarissa kysymykseen vielä seuraavantyyppisissä tapauksissa: *Hozzál vizet mosdani* 'Tuo vettä, että voisin peseytyä ~ peseytyäkseni' (MMNYR II: 226). *Kérek vizet inni* 'Pyydän vettä juodakseni' (Károly 1956: 45). Suomenkin infinitiiviä voi käyttää samantyyppisesti esim. seuraavissa tapauksissa *Áiti toi omenoita lasten syödä*, *Toimitettiin hänelle vettä juoda* (Ikola 1974: 76). Tällaiset käytöt ovat kuitenkin kummassa-

kin vertailtavassa kielessä varsin marginaalisia, joten jätän ne tässä paremmin käsittelemättä.

Päämäärän adverbialiksi on unkarin kieliopissa saatettu lukea vielä sellaiset *ni*-infinitiivin tapaukset, joissa siihen liittyy *való*, esim. *morzsolni való kukorica* 'riivittävä maissi', *foltozni való ruhá-nemű* 'paikattava vaate' (Bencédy et alia 1988: 330). Infinitiivi + *való* muodostaa tässä kuitenkin tiukan syntaktisen yksikön, jonka merkitysrakenne on PASSIIVIN PARTISIIPIN PREESENS, eli *morzsolni való kukorica* tarkoittaa 'maissi, joka voidaan riipiä, joka kelpaa riivittäväksi'. Kuten em. esimerkeistä näkyy, myös sen vastine suomessa olisi juuri passiivin partisiipin preesens. Aidon partisiipin tavoin infinitiivi + *való* voi esiintyä attribuuttina (esim. 74) ja predikatiivina, ja sitä voidaan käyttää myös substantiivisesti. Unkarin infinitiivi + *való* -rakenteen ja suomen passiivin partisiipin preesensin sisältävän NP:n vastaavuutta voi kuvata seuraavalla puudiagrammilla.

Kuvio 8. Attribuuttiasemaisen unkarin infinitiivi + *való* ja suomen passiivin partisiipin preesensin syntaktis-semanttinen vastaavuus.

Esimerkkejä:

- (73) *Nincs veszteni valónk!* (MTA)
'Meillä ei ole **menetettävää!**'

(74) ...*kötni való betyár*... (MTA)
'...hirteen pantava roisto...'

(75) *A nyugati emigráció szociáldemokratái példaúl semmi kivetnivalót nem találtak*... (MTA) 'Länteen siirtyneet sosiaalidemokraatit eivät löytäneet mitään **moitittavaa**...'

2.5. Adjektiivin liittyvä infinitiivi

Predikatiivina olevaan adjektiivin voi liittyä kummassakin vertailtavassa kielessä infinitiivi. Pääsana ilmaisee subjektin kyvykkyyttä, halukkuutta tai mahdollisuutta infinitiivillä ilmaistun toimintaan. Unkarin *ni*-infinitiiviä vastaa suomessa III infinitiivin illatiivi. (Ks. Saukkonen 1966: 171–172; Komlósy 1992: 347.)

Esimerkkejä:

(76) *Lusta volt azt elintézni*. (puhekielestä)
'Hän oli **laiska** (~ **haluton**) **toimittamaan** sitä.'

(77) ...*akik hajlandók voltak felelni*... (MTA)
'...jotka olivat **halukkaita** (~ suostuvaisia) **vastaamaan**...'

(78) *Szálasi kénytelen volt beismerni, hogy Hitler vereségével az ő uralma is megdőlt*. (MTA) 'Sz. oli **pakotettu tunnustamaan**, että Hitlerin lyömisen yhteydessä myös hänen valtansa kaatui.'

(79) ...*évekig képes volt tartós magyar színházi életet teremteni az argentin fővárosban*. (MTA) '...hän oli vuosien ajan **kykenevä järjestämään** pysyvää unkarilaista teatteritoimintaa Argentiinan pääkaupungissa.'

Rakenteen käyttö on suomessa unkaria laajempaa. Jos nimittäin infinitiivin määrittämään adjektiivin liittyy arvio subjektin kyvyistä infinitiivillä ilmaistun toiminnan suorittamiseen, ei unkarissa enää käy adjektiivi + infinitiivi -rakenne. Näin esim. sellaiset adjektiivit kuin *jó* 'hyvä' tai *rossz* 'huono, paha' eivät saa määritteekseen infinitiiviä. Siispä esim. suomen rakenne *Olen hyvä uimaan* kääntyy unkariksi finiittilauseella: *Jól úszom*.

2.6. Infinitiivin finiittinen käyttö

2.6.1. Infinitiivipredikaatti

Sekä unkarissa että suomessa esiintyy sellaisia lauseita, joista puuttuu finiittimuotoinen verbi ja joiden predikaattikeskuksena esiintyy infinitiivi. Sekä unkarissa että suomessa tällaisilla lauseilla on usein vahva modaalinen sävytys. Niitä käytetään siis silloin, kun halutaan ilmaista suhtautumista omaan tai jonkun muun toimintaan tai toimintaan yleensä. Lauseet ovatkin tulkittavissa elliptisiksi, ja ne voitaisiin täydentää yleensä jollakin modaaliverbillä, esim. *lehet ~ voida* tai *kellene ~ pitää, pitäisi*. Sellaiset lauseet, joissa unkarin *ni*-infinitiiviä vastaa suomen *tA ~ (d)A* -infinitiivi ovat esim. kysymyslauseet, joihin kuuluu toiminnan objektia, paikkaa, aikaa, tapaa, syytä tms. kysyvä interrogatiivipronomini (esimerkit 80 ja 81). Tavallinen infinitiivilause on myös esim. silloin, kun epäillään toiminnan tarkoituksenmukaisuutta tai ollaan kahden vaiheilla, mitä pitäisi tehdä (esimerkit 82 ja 83). Tällaiset lauseet ovat lisäksi yleensä subjektittomia. (Ks. Dubrovina 1979: 107–109, 113; unkarin infinitiivilauseista Stephanides 1980: 118–119; Keszler 1980: 482; Bösz 1992: 30–32). Esimerkkejä:

- (80) *Minek ontani a magyar vért a muszkák ellenében?* (MTA)
'Miksi **vuodattaa** unkarilaista verta ryssiä vastaan?'
- (81) *...előbb alaposan körül kell néznie, mi mennyibe kerül, hol mit kapni, mik az árkülönbségek...* (MTA) '...aluksi hänen täytyy perusteellisesti katsastaa tilanne, mikä minkäkin verran maksaa, mitä mistäkin **ostaa**, mitkä ovat hintaerot...'
- (82) *...időszzerűbbé vált a kérdés, hogy hazamenni vagy maradni.* (MTA) '...tuli ajankohtaisemmaksi kysymys, että **lähteäkö** kotiin vai **jäädä**.'
- (83) *Elhagyni Budapestet? – Soha.* (Stephanides 1980: 119)
'**Jättääkö** Budapest? – Ei koskaan.'

Suomessa tällaisen infinitiivilauseen käytön rajoituksena on kuitenkin, että infinitiivissä ilmaistun toiminnan täytyy olla aina jollain tavalla kyseenalaistettu, ennen kuin modaaliverbin poisjättö on mahdollista. Unkarissa sen sijaan infinitiivin käyttö predikaattina tällaisissa tapauksissa ilman modaalistakin ainesta on mahdollista, esim: *Megismerni a kanászt cifra járásáról* (kansanlaulusta) (Bösz

1992: 30), 'Sikopaimenen voi tunnistaa kummasta astunnastaan'.
Muita esimerkkejä:

(84) *Onnan nem jól látni.*

'Sieltä **ei näe** (~ **ei voi nähdä**) hyvin.'

(85) *Seholsem találni párját.*

'Mistään **ei voi löytää** mitään vastaavaa.'

(86) *Iskolában nem tanulni ilyet, csak az életben.*

'Koulussa tällaista **ei opi** (~ **ei voi oppia**), vain elämässä.'

(Esimerkit 84–86, Stephanides 1980: 119.)

Infinitiivilauseiden toinen tyyppi on sellainen, jossa unkarin *ni-*infinitiiviä vastaa suomen III infinitiivin illatiivi. Tällaisissa lauseissa nominaalimuotoa käytetään imperatiivisesti. Nämäkin lauseet ovat elliptisiä siten, että niihin voitaisiin yleensä lisätä jokin liikeverbi (esim. 87). Nominaalimuodon esiintyminen ilman tällaista finiittiiverbiä on kuitenkin ymmärrettävää, koska nominienkin tuloksia voidaan käyttää ilman liikkumista ilmaisevaa verbiä, johon ne tavallisesti liittyvät (Saukkonen 1966: 186; Dubrovina 1979: 114–115), esim. *Nyt kaikki ikkunoihin!*, *(Most) mindenki az ablakhoz!* Suomessa III infinitiivin käyttö imperatiivisesti kuitenkin edellyttää, että se tulee voida täydentää liikeverbillä. Unkarissa käyttö on laajempaa, eikä edellytä aina liikeverbiä (esimerkit 88 ja 89).

(87) *Mindenki öltözni, sminkelni!* (MTA)

'Kaikki **pukeutumaan** ja **meikkaamaan!**'

(88) *Hidat felvonni! Lassan előre! Lassan!* (MTA)

'Nostakaa silta ylös! Hitaasti eteenpäin! Hitaasti!'

(89) *Mozogni, fiúk!* (Stephanides 1980: 119.)

'Liikettä, pojat!'

Imperatiivisten lauseiden lisäksi III infinitiivin illatiivin käyttö predikaattina on suomessa mahdollista äkillistä ja tarmokasta johonkin toimintaan ryhtymistä ilmaisevissa lauseissa sekä retorisisissa kysymyksissä, esim. *Hilkka itkemään, kello soimaan ja opettajatar kirkumaan...*, *Mutta mitäpä me kärejömään, naapurin miehet* (Dubrovina 1979: 114–115). Unkarissa ei infinitiivilause tule kysymykseen näissä tapauksissa, vaan ensin mainittu esimerkki vaatii täydennyksekseen *alkaa-*verbin ja jälkimmäisessä on käytettävä

konjunktiivista finiittimuotoa: *Hilkka elkezdett sírni, a harang szólni és a tanárnő elkezdett kiabálni...*, *De miért pöröljünk, mi szomszéd férfiak.*

2.6.2. Futuuri

Unkarissa futuuria ilmaistaan persoonamuodossa taipuvan *fog*-verbin ja infinitiivin liitolla. Tämän semanttisena vastineena on suomessa ruotsalaispohjainen *tulla* + III infinitiivin illatiivi -rakenne. Pragmaattisesti näiden rakenteiden käyttö kuitenkin on melko kaukana toisistaan, ja usein suomessa unkarin futuurin käännösekvivalenttina onkin jokin ajan adverbi tai esim. *aikoa* + infinitiivi. Esi-merkkejä:

- (90) ...*amiről megfelelő helyen még beszélni fogok.* (MTA)
'...josta **tulen** vielä **puhumaan** sopivassa paikassa.'
- (91) *A közgazdász erről a korszakról azt fogja elmondani, hogy megszűntek az erőszakos kollektivizálások.* (MTA)
'Taloustieteilijä **tulee sanomaan** tästä ajanjaksosta, että väkivaltaiset kollektivoinnit päättyivät.'
- (92) *Az apa meg fog gyógyulni, élni fog.* (MTA)
'Vielä isä **paranee, elää (tulee paranemaan, elämään).**'
- (93) *Hallatlan! Disznóság! Büntetést fognak fizetni!* (MTA)
'Ennenkuulumatonta! Törkeätä! Tästä te **vielä maksatte sakkoa!**'

2.6.3. Unkarin kohteliaisuusverbit

Unkarin *ni*-infinitiivi esiintyy muodollisesti objektina vielä esim. sellaisten kohteliaisuusverbien kanssa kuin *tessék, tetszik, méltóztatik, szíveskedik*. Nämä ovat kuitenkin jo niin kiteytyneitä, ettei niiden ohessa esiintyvää infinitiiviä voi johtaa sivulausetta vastaavasta merkitysrakenteesta, eikä niitä pintasyntaksissakaan voi korvata sivulauseella, esim. **Tessék az (azt), hogy szíves legyen.* (Keszler 1980: 483.) Infinitiiviä käytetäänkin tässä lähinnä finaalisesti, ja kohteliaisuusverbi on epäitsenäinen morfeemi, joka lähinnä vertautuisi modustunnukseen – kohteliaaseen optatiiviin. Fraasiköyhä suomi tuleekin toimeen reilulla finiittisellä imperatiivilla, esim. *Szíveskedjenek készülni a leszállásra* (junan kuulutus), 'Olkaa hyvät ja valmistautukaa astumaan junasta'.

2.7. Koontaa unkarin ja suomen infinitiivin vastaavuudesta

Perusero unkarin *ni*-tunnuksisen infinitiivin ja suomen *tA ~ (d)A*-tunnuksisen ns. I infinitiivin välillä on, että unkarin infinitiivi on syntaktisesti paljon väljempi. Se voi esiintyä perinteisten substantiivisten funktioitten eli subjektin ja objektin lisäksi adverbiaalina ja rajoitetusti attribuuttinakin, ja lisäksi se osallistuu laajahkosti upotuksiin ja saa silloin esim. oman subjektin.

Suomen ns. I infinitiivi taas on lauseopillisesti puhtaammin infinitiivi, eli se esiintyy useimmin pelkästään substantiivisissa funktioissa eli subjektina ja objektina sekä rajoitetusti attribuuttina. Adverbiaalina se voi esiintyä vain joissakin hyvin marginaalisissa tapauksissa. Suomessa unkarin *ni*-infinitiivin adverbiaalista käyttöä vastaavat ns. III infinitiivin illatiivin, inessiivin ja elatiivin tapaukset sekä I infinitiivin possessiivisuffiksillinen translatiivimuoto eli ns. finaalityyppi. Suomessa on siis hyvin rikas gerundijärjestelmä, jossa lähes jokaista semanttista tapausta varten on olemassa oma morfosyntaksinsa. Tämä mahdollistaa sen, että I infinitiivi, joka siis on suomen ainoa varsinainen infinitiivi, voi jäädä puhtaammin vain substantiiville ensisijaiseen lauseopilliseen käyttöön.

Sekä unkarin *ni*-infinitiivi että suomen *tA ~ (d)A*-infinitiivi ovat kummatkin historialliselta taustaltaan latii-veja. Unkarissa infinitiivin tulosijaisuus on nykyään selvemmin aistittavissa, mikä näkyy juuri siinä, että se voi esiintyä adverbiaalina olo- ja liikeverbien sekä erilaisten implikaatiivisten ja ei-implikaatiivisten verbien ohella. Edelleen juuri tulosijaista rektiota edellyttävät substantiivit voivat saada infinitiiviattribuutin, samoin tulosijaista rektiota edellyttävät adjektiivit voivat saada määritteekseen *ni*-infinitiivin.

Suomen ns. I infinitiivi on puolestaan jo kauaksi eronnut latii-vesta funktiostaan. Se näkyy oikeastaan enää attribuuttitapauksissa, joissa pääsanan semantiikassa on yleensä jotakin tulosijaa edellyttävää. Suomen nominaalimuotojen järjestelmässä näkyy kuitenkin olevan hyvin tärkeää suunnan ilmaiseminen. Siinä missä unkari selviää yhdellä infinitiivillä kaikista adverbiaalisista tapauksista, tarvitsee suomi eri muodon eli ns. III infinitiivin ja lisäksi erikseen olo-, tulo- ja erosijaiset tapaukset.

Unkarin *ni*-infinitiivi voi toimia upotelseen predikaattina ns. kettös alany ja kettös tárgy -rakenteissa. Suomessa näitä vastaavien upotelseiden predikaattiosana esiintyy partisiippimuoto. *TA ~ (d)A*-infinitiivi ei siis hevin saa esim. omaa subjektia, vaan tällaisissa laajemmissa upotuksissa verbi transformoituu muuksi nominaalimuodoksi. Ainoa omasubjektinen ja nykysuomessa selvästi produktiivinen tapaus on ns. permissiivinen lauseenvastike.

3. Partisiipit

3.1. Partisiippiattribuutit

Partisiipin yleisin lauseopillinen tehtävä on adjektiiviattribuuttina toimiminen. Kummassakin vertailtavassa kielessä attribuuttiasemainen partisiippi voi olla laajan upotteen keskus, eli se voi saada edelleen runsaastikin omia määreitä, esim. *hidegen tartott étel* > *A kamarában csomagolva három hétig hidegen tartott étel nem romlott meg* 'kylmänä **pidetty** ruoka > Komerossa pakattuna kolme viikkoa kylmänä **pidetty** ruoka ei pilaantunut'.

Myönteisiä attribuuttina esiintyviä ovat ensinnäkin partisiipin preesens. Unkarissa tällainen on *ó*-tunnuksinen partisiippi, joka on yleensä merkitykseltään aktiivinen, mutta joissakin harvoissa tapauksissa myös passiivinen merkitys tulee kysymykseen. Passiivinen sen sijaan on yleensä aina *hat*-johtimellisesta verbistä muodostettu partisiipin preesens. *Andó/endő* -tunnuksinen partisiippi on myös passiivinen. Se on futuurinen ja sisältää nykyään nesessiivisen merkitysvivahteen. Näitä vastaavat suomen *vA*-tunnuksinen aktiivin partisiipin preesens ja *(t)tAvA*-tunnuksinen passiivin partisiipin preesens. (Ks. luku 1.2.)

Myös unkarin partisiipin perfekti eli *(Vt)t*-tunnuksinen nominaalimuoto esiintyy myönteisenä attribuuttina. Sen vastineena ovat suomessa aktiivin ja passiivin partisiipin perfekti eli *nUt*, *nee* ja *(t)tU*-tunnuksiset nominaalimuodot. Morfologisesti suurin ero sekä partisiipin preesensissä että perfektissä on siis unkarin ja suomen välillä siinä, että unkarista puuttuvat passiivin morfologiset osoittimet, vaikka monet rakenteet merkitykseltään ovatkin passiivisia (ks. luku 1.2.).

Unkarissa ei ole varsinaista kielteistä partisiippiä, vaan preesensissä vastaavaa syntaktis-semanttista funktiota vastaa jokin johdin, usein *tlan/tlen* ~ *talán, telen*, esim. *ismeretlen katona* 'tuntematon sotilas'. Perfektissä taas tällaista johdinta ei ole, vaan kieltopartikkeli *nem* voidaan liittää partisiippiin perfektiin, esim. *meg nem fejtett rejtély* 'ratkaisematon arvoitus'. Näitä vastaa suomen *mAtOn*-tunnuksinen partisiippi, joka on aikasuhteiltaan neutraali, eli se voi olla sekä preesensinen että perfektinen, kuten edeltävistä esimerkeistä näkyy. Se voi olla myös aktiivinen tai passiivinen.

Vielä kummassakin kielessä voi esiintyä attribuuttiasemassa laajempi upote, jossa partisiipilla ilmaistun toiminnan suorittaja on il-

maistu. Tällainen agentti liittyy partisiippiin unkarissa joko *által*-funktorin tai possessiivisuffiksin avulla, esim. *A Küllikki által mosott ing* ~ *A Küllikki mosta ing*. Tämän vastineena on suomen ns. agenttipartisiippi, jossa *mA*-tunnuksisen partisiipin ohella agentti esiintyy genetiivissä: *Kyllikin pesemä paita*. Kummassakin kielessä nämä rakenteet voidaan muodostaa vain transitivisista verbeistä. Ne ovat lähellä esim. germaanisten kielten agentillisiä passiivirakenteita.

Attribuuttiasemaisten partisiippien tarkastelun lähtökohtana on tässä siis seuraavantyyppinen järjestelmä:

	AKTIIVI	PASSIIVI
myönteinen		
preesens	tanuló fiú opiskeleva poika	eladó lakás myytävä asunto
futuuri	jövendő élet tuleva elämä	fizetendő összeg maksettava summa
perfekti	tanult ember oppinut ihminen	töltött paprika täytetty paprika
kielteinen		
preesens	(hallgatag finn férfi) (puhumaton suomalainen mies)	ismeretlen katona tuntematon sotilas
perfekti		meg nem fejtett rejtély ratkaisematon arvoitus
agenttipartisiippi	a Küllikki által mosott ing ~ a Küllikki mosta ing Kyllikin pesemä paita	

Asetelma 5. Unkarin ja suomen partisiippijärjestelmä.

3.1.1. Myönteinen preesens ja futuuri

Unkarin *ó*-partisiippi ja suomen *mA*-partisiippi vastaavat attribuutteina ollessaan toisiaan täysin sekä syntaktisesti että semanttisesti merkityksessä AKTIIVIN PARTISIIPIN PREESENS. Ne kertovat siis aina, että niiden pääsana on partisiipissa ilmaistun toiminnan suorittaja, esim. *tanuló fiú* = *a fiú*, *aki tanul*, *opiskeleva poika* =

poika, joka opiskelee. Muodot vastaavat toisiaan myös siinä mielessä, että ne tyylillis-pragmaattisesti ovat yleensä toistensa parhaita käännösekvivalentteja. Kontrastiivisesta näkökulmasta tilanne on siis poikkeuksellisen yksiselitteinen. Esimerkkejä:

(94) *Ez a jelző csakis a halált megelőző időszakot illetheti.*
(MTA) 'Tämä ominaisuus voi koskea ainoastaan kuolemaa edeltävää aikaa.'

(95) *...magyarul is jól értő és beszélő szerb...* (MTA)
'...unkariakin hyvin ymmärtävä ja puhuva serbi...'

(96) *Misztikus jelenségek, az embert körülvevő világ rejtélyei, melyeket az ember mindig is szimbolikusan látott.* (MTA)
'Mystiset ilmiöt, ihmistä ympäröivän maailman salaisuudet, joita ihminen on aina pitänyt myös symbolisina.'

Sekä unkarin *ó*-partisiippi että suomen *va*-partisiippi ilmaisevat siis kumpikin hallitsevan verbin kanssa samanaikaista tekemistä. Lisäksi kumpikin voi ilmaista samanaikaista tekemistä suhteessa puhehetkeen. Näin esim. lause *Táncra kértem a Marival beszélgető lányt* voidaan transformoida seuraaviin asuihin: *Táncra kértem azt a lányt, aki akkor Marival beszélgetett ~ Táncra kértem azt a lányt, aki most Marival beszélget.* Sen sijaan tulkinta *Táncra kértem azt a lányt, aki ezelőtt Marival beszélgetett* on mahdoton. (Kiefer 1992: 875.)

Edeltävä esimerkki olisi siis suomeksi '*Hain tanssimaan Marin kanssa puhelevaa tyttöä*'. Sananmukaisesti käännettynä mainitut unkarilaiset relatiivilauseelliset transformaatiot kuuluisivat: '*Hain tanssimaan (sitä) tyttöä, joka silloin puheli Marin kanssa*' ~ '*Hain tanssimaan (sitä) tyttöä, joka nyt puhelee Marin kanssa*'. Edelleen unkarin tavoin ei suomessakaan käy tulkinta '*Hain tanssimaan (sitä) tyttöä, joka aiemmin on ~ oli puhunut Marin kanssa*'.

Unkarissa on vielä mahdollinen sellainen aktiivin partisiipin preesensin sisältämä attribuuttirakenne, jossa partisiippimuotoiseen apuverbiin liittyy *ni*-infinitiimuotoinen pääverbi (esim. 97 ja 98). Ilmeisesti se, että unkarin *ni*-infinitiivin tulosijainen merkitys on vahvemmin aistittavissa kuin suomen I infiniitivin lativiin, mahdollistaa apuverbin partisiippisen käytön sen ohella. Esimerkeissä ja esiintyvät *tanítani akaró* ja *kegyelmezni tudó* merkitsevät siis 'opettami-

seen halukas' ja 'armahtamiseen pystyvä'. Infinitiivivastineet ovat suomessa mahdottomia: **opettaa* ~ *opettamaan haluava, armahtaa* ~ *armahtamaan pystyvä*. Esimerkkejä:

- (97) ...*s még tanítani akaró tanárokat megfenyegették*. (MTA)
'...he uhkasivat opettajia, jotka vielä halusivat opettaa'.
- (98) *Fellépése az öntudatos, de kegyelmezni tudó, nagyszívű zsarnoké...* (MTA) 'Hänen esiintymisensä oli itsetietoisin, mutta armeliaisuuteenkin pystyvän, suurisydämisen yksinvaltiaan...'

PASSIIVIN PARTISIIPIN PREESENS vastaa sellaista syntaktis-semanttista syvärakennetta, jossa partisiipin pääsana on sen ilmaise-man toiminnan objekti, esim. *eladó lakás* = *lakás, amit el fognak adni, myytävä asunto* = *asunto, joka myydään*. Unkarissa ei ole olemassa varsinaisesti omaa morfologiaa, joka vastaisi suomen (t)tAvA-tunnuksista partisiippia. Käytännössä ó-partisiippi onkin lähes aina merkitykseltään aktiivinen. Unkarin kieliopissa mainitaan kyllä passiivisina esimerkkeinä yleensä jo puheena ollut *eladó lakás* ja *kiadó lakás* 'vuokrattava asunto' (esim. MMNYR II: 269; Tompa 1968: 44). Näitä täytyy kuitenkin pitää jo kiteytyneinä, sillä muista verbeistä passiivimerkityksistä partisiipin preesensia ei nykyunkarissa juuri voi muodostaa (Rácz 1974: 387).

Passiivimerkityksinen partisiipin preesens voi esiintyä näiden lisäksi pelkästään yhdyssanojen määriteosana, esim. *ivóvíz* 'juomavesi', *szántóföld* 'kynnöspelto' (Benkő–Imre 1972: 110–111; Kiss 1980: 80). Näissäkin ó-aines on kuitenkin paremminkin jo adjektiivinjohdin kuin partisiipin tunnus. Samantyyppisiä ovat esim. seuraavat yhdyssanat ja sanaliitot, joissa partisiippi ja sen pääsana ovat adverbiaalisuhteessa keskenään: *hálószoba* 'makuuhuone', *váróterem* 'odotushuone', *húshagyó kedd* 'laskiaistiistai', *fizető parkolóhely* 'maksullinen paikoitusalue', *önkiszolgáló étterem* 'itsepalveluravintola'. Ó-tunnuksen johtimenluonteisuus näkyy myös siinä, että sen suomenkielisissä vastineissa on aina jokin johdin tai kokonaan eri sana.

Hat/het-potentiaalijohtimellisista verbeistä johdetut ó-partisiipit ovat aina merkitykseltään passiivisia. Ne ilmaisevat episteemistä mahdollisuutta, ja niiden suomenkielisenä vastineena on (t)tAvA-tunnuksinen passiivin partisiipin preesens. Tällaista partisiippia voi-

daan sekä unkarissa että suomessa käyttää vain transitivisista verbeistä. Esimerkkejä:

- (99) *Az összehajtható széket!* (MTA)
'(Tänne se) **kokoontaitettava** tuoli!'

- (100) *Visszaváltható üveg.* (Virvokejuomapullon kyljestä)
'**Vaihdettava** pullo.'

- (101) *...olyan jelenségek kifejezésére, amelyek a közvetlenül érzékelhető, valós vagy tapasztalatilag kontrollálható világból nem következnek.* (MTA) '...sellaisten ilmiöiden ilmaisemiseen, jotka eivät ole peräisin välittömästi **aistittavasta**, todellisesta tai kokemuseräisesti **kontrolloitavasta** maailmasta.'

Unkarin *ható/hető*-partisiippia voidaan käyttää myös silloin, kun viitataan subjektin mahdollisuuteen tehdä jotakin partisiipissa ilmaistun toiminnan kohteelle. Modaalinen elementti *hat/het* voi siis viitata tässä myös subjektiin. Suomessa taas passiivin partisiipin preesens on niin "puhtaasti passiivinen", että paitsi sen pääsana on aina partisiipin ilmaiseman toiminnan kohde, myös kaikki muodon sisältämät modaaliset implikaatiot ovat vain tätä kohdetta koskevia. Suomessa tällaisia tapauksia vastaisi relatiivilause, tai jos ehdoin tahdoin haluttaisiin käyttää nominaalista verbimuotoa, *sanottavissa oleva* -tyyppinen rakenne. Esimerkkejä:

- (102) *...majd a fellelhető példányokat zúzdába küldte.* (MTA)
'...niinpä hän lähetti **löydetävissä olevat** (~ **ne, jotka saattoi löytää**) kappaleet murskaamoon.'

Unkarin futuurinen *andó/endő*-tunnuksinen partisiippi on myös merkitykseltään passiivinen, ja se sisältää yleensä nesessiivisen merkitysvivahteen (Keresztes 1974: 59), esim. *megoldandó feladat* = *feladat, amit meg kell oldani* 'ratkaistava tehtävä = tehtävä, joka täytyy ratkaista'. Tällainen partisiippi voidaan muodostaa vain transitiviverbeistä, ja sen paitsi syntaktis-semanttisena myös tyylillis-pragmaattisena ekvivalenttina on lähes aina suomen passiivin partisiipin preesens. Esimerkkejä:

- (103) *Táskám tele elolvasandó darabbal.* (MTA)
'Laukkuni täynnä **luettavaa** aineistoa.'

- (104) ...*Magyarországra juttatandó segélyek, ruha, gyógyszer, élelmiszer és pénzküldemények...* (MTA) '...Unkariin **toimitettavat** avustukset, vaate-, lääke-, elintarvike- ja rahalahetykset...'
- (105) ...*ami akkoriban nem volt lebecsülendő feladat.* (MTA) '...joka siihen aikaan ei ollut **väheksyttävä** tehtävä.'

Unkarin kielessä siis toisaalta *ható/hető*-tunnuksinen ja toisaalta *andó/endő*-tunnuksinen partisiippi täyttävät yhdessä sen syntaktis-semanttisen paikan, jossa suomen kielessä käytetään (*t*)*tAvA*-tunnuksista partisiippia. Tilanne on tähän mennessä analysoituihin tapauksiin verrattuna sikäli erikoinen, että unkari on tässä morfologialtaan tarkempi kuin suomi, ja vaatii erilaiselle semantiikalle myös erilaisen pintarakenteen. Yleensä nominaalisten verbimuotojen järjestelmä on suomessa paitsi morfologialtaan rikkaampi myös syntaktis-semanttisesti selkeämmin eriytynyt kuin unkarissa. Suomen partisiipin perfektin tapauksessa on usein vain kontekstista kiinni, minkälainen modaalinen tulkinta partisiippiin sopii (Hakulinen–Karlsson 1979: 370–371; Koivisto 1987: 117). Tähän seikaan viittasin jo edellä luvussa 1.1.2., jossa hahmottelin tertium comparisoniksena käsitettä juuri puheena olevien partisiippien avulla.

Andó/endő-tunnuksinen partisiippi voidaan transitivisten verbien lisäksi muodostaa unkarissa myös joistakin ns. mediaalisista eli mediopassiivisista verbeistä. Tällaisia ovat verbit, joiden subjekti ja objekti on sama (refleksiiviverbit) tai joiden ilmaisemaan tekemiseen tai tapahtumiseen subjekti kokonaisuudessaan osallistuu tai jota subjekti suorittaa itseään varten (ks. esim. Pei–Gaynor 1980: 137; Hakulinen–Ojanen 1976: 99). Joissakin kielissä, esimerkiksi klassisessa kreikassa tällaiset verbit taipuvat aktiivin ja passiivin ohella omassa mediumiksi nimitetyssä pääluokassaan (ks. esim. Pakarinen 1977: 107–108). Sellaisia mediaalisia verbejä, joista *andó/endő*-partisiippi voidaan muodostaa ovat esim. *inog* 'heilua, keinnua', *jön* 'tulla, kulua (ajasta)', *marad* 'jäädä, pysyä', *múlik* 'kulua, haihtua', *romlik* 'pilaantua', *származik* 'polveutua, olla kotoisin', *születik* 'syntyä'. (Unkarin mediaaliverbien semanttisesta luokittelusta ks. Abaffi 1978: 285–292; *andó/endő*-partisiipin merkityksestä ks. Károly 1956: 149.)

Kontrastiivisesta näkökulmasta on mielenkiintoista, että unkari käyttää mediaalisessa tapauksessa passiivimerkityksistä *andó/endő*-partisiippiä, mutta suomi taas käyttää tässä aktiivin partisiipin pree-senssiä. Kuitenkin AKTIIVIN PARTISIIPIN PREESENSIN morfologia vaatii suomessa rinnalleen jonkin mediaalisuutta osoittavan morfeemin, mainituissa esimerkeissä useimmissa *U*-johtimen tai jonkin yhdysjohtimen, johon se sisältyy. Tällaisia suomen verbejä Kulonen-Korhonen on kutsunut automatiiveiksi. Termi tarkoittaa sitä, että nämä verbit ilmaisevat tapahtumista, johon sijakieliopin termejä käyttäen ei liity tietoisesti toimivaa aiheuttajaa. (1985: 290, 306, ks. myös Räisänen 1988: 22–23.) Seuraavissa esimerkeissä siis sellaista universaalista syntaktis-semanttista piirrettä, että attribuu-tissa ilmaistu tapahtuminen aiheuttaa pääsanassa muutoksen, johon tämä itse ei vaikuta ja joka ei tietoisesti johdu ulkopuolisesta aiheut-tajasta, vastaa unkarissa *andó/endő* ja suomessa *U* (+ JOHDIN) + *vA*.

(106) ...*örökbefogadod Tina születendő fiát.* (MTA)
'...adoptoit Tinan **syntyvän** lapsen.'

(107) ...*múlandó fiatalság...*
'...**haihtuva** nuoruus...'

(108) ...*romlandó étel...*
'...**pilaantuva** ruoka...'

3.1.2. Myönteinen perfekti

Johdantoluvussa jo mainitsin, miten en kaikin paikoin ole voinut lähteä käsittelyssäni liikkeelle puhtaasti tertium comparationiksesta ja miten erityisesti suomen kielioppijärjestelmä kangistaa ajattelua-ni. Juuri AKTIIVIN PARTISIIPIN PERFEKTI on sellainen syntak-tis-semanttinen kategoria, jonka nostaminen dispositiossani käsitte-lyn järjestykseksi on suoraan suomen kielen järjestelmän mukainen. Suomellehan on tyypillistä erottaa hallitsevan lauseen kanssa sa-manaikaista ja jatkuvaa tekemistä ilmaiseva partisiippi aiempaa ja usein päättynyttä tekemistä ilmaiseva partisiippi, esim. *Kirjettä kir-joittava sihteeri* = *Kirjeen kirjoittanut sihteeri*.

Unkarista puuttuu AKTIIVIN PARTISIIPIN PERFECTIN mor-fologia. *Ó*-partisiipin keskeisin merkityspiirre on nimittäin imper-

fektiivisyys ja jatkuvuus, esim. *Levelet író titkár*. Perfektiivisyyden aspekti saadaan mukaan verbiprefiksillä: *A levelet megíró titkár*. 'Kirjeen kirjoittava sihteeri'. Unkarin mukaista ja toisaalta tertium comparationiksikin kannalta perusteltua olisi myös ollut järjestää dispositio imperfektiivisen ja perfektiivisen aspektin mukaan.

Vaikka unkarin *ó*-partisiippi ilmaiseekin imperfektiivistä aspektia, se voi tietysti ehdoin kuitenkin ilmaista hallitsevaa lausetta aiempaa toimintaa tai tapahtumista. Onhan toiminta tai tapahtuminen yleensä ajateltava jo hallitsevaa verbiä aiemmin alkaneeksi, kuitenkin samanaikaisesti jatkuvaksi. Suomessa on tällöin mahdollista valita aktiivin partisiipin preesensin ja perfektin välillä, koska partisiippien aikasuhteet eivät suomessakaan aina ole täysin ehdottomat, esim. *Matkustamossa olleet lapset pitivät tilannetta pelkästään jännittävänä*. = *Matkustamossa olevat lapset pitivät tilannetta pelkästään jännittävänä*. (Koivisto 1987: 49–51.) Esimerkiksi seuraavien unkarinkielisten *ó*-partisiipillisten ja imperfektiivisten rakenteiden suomalaisina ekvivalentteina tulisi nähdäkseni kyseeseen sekä *vA*-että *nUt*-partisiippi.

- (109) *A külső pályát őriző csendőrök átengedték a vonatot, kien-gedték lövés nélkül*. (MTA) 'Ulointa ratapihaa **vartioivat** ~ **vartioineet** santarmit päästivät junan läpi ja eteenpäin am-pumatta.'
- (110) *Az autót vezető tolvaj ezt nem vette észre*.
'Autoa **ohjaava** ~ **ohjannut** ryöstäjä ei huomannut tätä.'
- (111) *Figyelmet kelt a tanulmányait félbehagyó diákok nagy szá-ma*. 'Opintonsa kesken **jättävien** ~ **jättäneiden** opiskeli-joiden suuri määrä herättää huomiota.' (Hakulinen–Karls-son 1979: 369–370.)

Yllä olevista kahdessa ensimmäisessä esimerkissä voidaan aspekti ajatella imperfektiiviseksi, vaikka suomessa olisikin *nUt*-parti-siippi. Sen nimittäin voidaan ajatella merkitsevän aiemmuutta paitsi hallitsevaan verbiin myös puhehetkeen. Jos partisiipin tekeminen ajatellaan puhehetkeen nähden aiemmaksi, se saattaa kuitenkin olla hallitsevan verbin kanssa samanaikainen. (Penttilä 1963: 567–568.) Näin on erityisesti silloin, kun hallitseva verbi on menneen ajan tempuksessa kuten edeltävissä esimerkeissä. (Koivisto 1987: 49–

51.) Kolmannessa esimerkissä (111) sitä vastoin itse opintojen kesken jättäminen on jo loppuun saatettu, mutta se on samalla johtanut sellaiseen asiain tilaan, joka on edelleen jatkuva ja olennainen. Tämä mahdollistaa suomessa myös partisiipin preesensin käytön. Toisin tekemieni kyselyjen mukaan äidinkieliset suomalaiset saattavat vierastaa *jättävä*-partisiippia tässä yhteydessä.

Partisiipissa ilmaistu toiminta tai tapahtuminen on aiempaa hallitsevaan verbiin nähden myös silloin, jos se on habituaalista, eli pääsanaan jatkuvasti tai pysyvänluonteisesti kuuluvaa. Itse partisiipin toiminta tai tapahtuminen saattaa olla aidosti jatkuvaa tai kuten edellä jo loppuun suoritettua, mutta se on samalla johtanut asiain tilaan, joka on olennainen pääsanana kannalta (esim. 114). Unkarissa tällaisessa yhteydessä käytetään edelleen *ó*-partisiippia. (Ks. Kiefer 1992: 876.) Suomessa voidaan jälleen valita *vA*- tai *nUt*-partisiippi sen mukaan, halutaanko viitata samanaikaisuuteen vai aiemmuuteen hallitsevan verbin tai puhehetken kanssa. (Ks. Hakulinen–Karlsson 1979: 370; Koivisto 1987: 49–52.) . Esimerkkejä:

(112) *Firenze mellett, Legnaiában választották le a Villa Garducci penészedő faláról e...* (MTA) 'Firenzen lähellä, Legnaiassa, otettiin pois Villa Garduccin **homehtuvilta** ~ **homehtuneilta** seiniltä nämä...'

(113) *Azt a hangosan kiáltozó beteget már vitték is a műtőbe.* (Kiefer 1992: 876, mukaillen.) 'Se kovasti **huutava** ~ **huutanut** potilas vietiinkin jo leikkaussaliin.'

(114) *Ő a legmesszebbre dobó gyerekünk.* (Kiefer 1992: 877.) 'Hän on pisimmälle **heittävä** ~ **heittänyt** oppilaamme.'

Jos *ó*-partisiippiin liittyy jokin mennyttä aikaa osoittava adverbiali, se ilmaisee luonnollisesti aiemmuutta hallitsevaan verbiin nähden (Kiefer 1992: 875). Tässä tapauksessa sen vastineena suomessa on aina *nUt*-partisiippi. Nimittäin nyt ei suomessa voi valita *vA*- ja *nUt*-partisiippien välillä, koska ajan adverbiali sulkee partisiipin ajan hallitsevaa verbiä aiemmaksi. Esimerkkejä:

(115) *Te nem láttad azt a tegnap sokáig padon ülő lányt?* 'Etkö nähnyt sitä eilen penkillä kauan **istunutta** tyttöä?'

- (116) *Táncra fogom kézni a tegnapelőtt Marival beszélgető lányt.* (Kiefer 1992: 875.) 'Aion hakea tanssimaan Marin kanssa toissapäivänä **keskustellutta** tyttöä.'

Jos verbi on intransitiivinen ja momentaaninen tai muuten ilmaisee lyhytkestoista toimintaa, siitä muodostettu partisiippi on unkarissa *ó*-muodossa huolimatta aiemmuudesta hallitsevaan verbiin nähden, esim. *Az a felnevető fiú azt állította, hogy ez nem igaz.* 'Se naurahtanut poika väitti, ettei tämä ole totta.' (Esimerkki Laczkó 1993, mukailleen.) Tällaisissa tapauksissa luontevampi vaihtoehto vertailtavissa kielissä olisi kuitenkin ehkä sivulause.

Jos unkarissa on kyse olotilan muutosta ilmaisevasta mediaalisesta verbistä, voidaan sekä *ó*- että (*Vt*)*t*-partisiippia käyttää rinnakkain ilmaisemassa PARTISIIPIN PERFEEKTIÄ. Eri partisiipeilla on nyt kuitenkin hiukan erilainen suhde aikaan; *ó*-partisiipilla ilmaistaan aikaa välittömästi ennen hallitsevaa verbiä ja (*Vt*)*t*-partisiipilla puolestaan paljon aiempaa tapahtumista tai toimintaa. (Kiefer 1992: 877; Laczkó 1993.) Suomessa tällaista erontekoa ei ole, vaan kummassakin tapauksessa käy *nUt*-partisiippi.

- (117) *A tetőről lehulló cserepek felsebezték a gyerek lábát.*
'Katolta (juuri) **pudonneet** tiilet haavoittivat lapsen jalkoja.'

- (118) *A tetőről lehullott cserepek felsebezték a gyerek lábát.*
(Kiefer 1992: 877.) 'Katolta (joskus aiemmin) **pudonneet** tiilet haavoittivat lapsen jalkoja'.

Jos AKTIIVIN PARTISIIPIN PERFEEKTIIN liittyy perfektiivinen aspekti ja toiminta on kaikilta osiltaan selvästi rajattua ja päättynyttä, ei unkarissa hevin tule kyseeseen *ó*-partisiippi, vaan on jo käytettävä relatiivilauseetta. Tämä johtuu *ó*-partisiipin imperfektiivisestä perusmerkityksestä. Suomen *nUt*-partisiipilla ei ole tällaista rajoitusta ole, ja niinpä kielipillinen on esim. *se laskun maksanut nainen* 'az a nő, aki kifizette a számlát'. Suomessa *nUt*-partisiipin yhteydessä voi olla sekä imperfektiivinen että perfektiivinen aspekti, koska suomessa aspekti merkitään objektiin eikä verbiin kuten unkarissa. Esimerkiksi:

- (119) *Már tegnap odaadtam annak a levelet író titkárnak.*
 'Annoin sen jo eilen sille **kirjettä kirjoittaneelle** sihteerille.' (IMPERFEKTIIVINEN)
- (120) *Már tegnap odaadtam annak a titkárnak, aki (meg)írta a levelet.*
 * *Már tegnap odaadtam annak a levelet megíró titkárnak.*
 'Annoin sen jo eilen sille **kirjeen kirjoittaneelle** sihteerille.' (PERFEKTIIVINEN)

Joskus pragmaattinen ympäristö on sellainen, että *ó*-partisiippi voi merkitä perfektiivistä aspektia, päättynyttä ja loppuun suoritettua toimintaa. Perfektiivisyyden osoittimena on silloin pakollinen verbiprefiksi. Tällöin *ó*-partisiipin vastineena on luonnollisesti suomessa *nUt*-partisiippi, ja perfektiivinen aspekti vaatii objektin pääteelliseen akkusatiiviin, esim. *Ma végre elkészült a ház. A házat felépítő férfi még egyszer elment megnézni az épületet.* 'Talo valmistui viimein tänään. **Talon rakentanut** mies meni vielä kerran katsomaan rakennusta.' (Esimerkki Laczkó 1993, mukaillen.)

Intransitiiviverbin tapauksessa voi unkarissa olla myös (*Vt*)-partisiippi merkityksessä AKTIIVIN PARTISIIPIN PERFEKTI. Tämä tulee kyseeseen mediaalisten verbien tapauksessa, ja toisin kuin edellä *andó/endő*-partisiipin kohdalla nyt kaikki mediaalisiksi luettavat verbit ovat mahdollisia, esim. *elfáradt ember* 'väsynyt ihminen', *elhervadt virág* 'kuihtunut kukka', *kitisztult ég* 'seestynyt taivas', *meghalt ember* 'kuollut ihminen', *megnyugodott szív* 'levon saanut sydän', *megoldódott rejtély* 'ratkennut arvoitus'. (Rácz 1974: 391–392.) Suomi käyttää mediaalisen verbin partisiipin perfektinä aktiivin partisiipin perfektin muotoa samoin kuin edellä preesensissäkin tapauksessa. Kuitenkin on jälleen niin, että suomessa mediaalisuuden tai automatiivisuuden osoituksena on usein jokin johdinaines, tavallisimmin *U* tai sen sisältävä yhdysjohdin (esim. 122), (vrt. edellä *andó/endő*-partisiipin käsittely; ks. Kulonen–Korhonen: 1985; Räisänen 1988: 22–23). Esimerkkejä:

- (121) ...*az otthon **maradt** magyarsággal számolnak.* (MTA)
 '...ottavat huomioon kotimaahan **jääneet** unkarilaiset.'

- (122) ...*a barlangban egy **elsárgult** sárkánycsontvázat talál...*
(Élet és irodalom 9/1989.) '...löytää luolasta **kellastuneen**
lohikäärmeen luurangon...'
- (123) ...*örizte -- hortobágyi kitelepítése során szerzett betegség-
ben **meghalt** leánya emlékét, hanem hajdan, Óbudán **élt**
öccse emlékét is.* (Magyar Nemzet 21.12. 1989.) '...hän
vaali paitsi Hortobágyin karkotuksen aikana hankittuun
tautiin **kuolleen** tyttärensä muistoa myös Óbudassa
asuneen pikkuveljensä muistoa.'

Transitiiviverbin yhteydessä aktiivinen (*Vt*)-partisiippi ei unkarissa yleensä tule kyseeseen. Suomessahan *nUt*-tunnuksinen aktiivin partisiipin perfekti on käytössä yhtä lailla transitiivisista kuin intransitiivisistakin verbeistä. Niinpä esim. suomen lausetta *Tuolla seisoo se laskun maksanut mies* ei voi kääntää unkariksi **Ott áll az a számlát kifizetett férfi* (vrt. edellä *ó*-partisiipin käymättömyys perfektivisen aspektin yhteydessä!). Tosin nykyunkarilaisessa sanomalehtikielessä esiintyy joskus tämäntyyppisiä rakenteita. Seuraavantyyppiset transitiivilauseet ovat kuitenkin ihan käypiä:

- (124) ...*akik most az utcán **életüket vesztett** emberekből raktak máglyát.* (Magyar Nemzet 21.12.1989.) '...jotka nyt kokosivat rovioita kadulla **henkensä menettäneistä** ihmisistä.'
- (125) *Tisztelettel hajtok fejet az emberi létezés végletes **tapasztalatát megélt** ember előtt.* (Élet és irodalom 9/1989.)
'Kumarran kunnioittavasti **kaiken inhimillisen kokeneen** ihmisen edessä.'
- (126) *A súlyos **károkat szenvedett** épületet újjáépítették.* (Ginter et alia 1976: 148.) 'Vakavia **vaurioita kärsinyt** rakennus rakennettiin uudelleen.'

Edeltävät esimerkit ovat mahdollisia siksi, että ne ovat semanttisesti mediaalisia (automaatiivisia), vaikka niissä muodollisesti onkin transitiiviverbi ja sen objekti. Esimerkkien predikaatit voitaisiin myös korvata jollakin mediaalisella verbillä, lauseessa 125 ehkä verbillä *meghal* 'kuolla' ja lauseessa 126 verbillä *tapasztal* 'kokea'.

On muuten mielenkiintoista, että puhesuomessa usein refleksiivi-johtimellisen *pukeutunut*-partisiipin sijasta sanotaan esim. *Hän on*

aina niin hyvin puettu (vrt. *jól öltözött*). Näyttää siis siltä, että suomikin on taipuvainen käyttämään joidenkin refleksiivisten verbien tapauksessa passiivista partisiippiä aktiivisen sijasta. Samantyyppinen esimerkki olisi *sileäksi ajeltu mies* (vrt. *simára borotvált férfi*), jota yleensä pidettäneen mediaalisena. Murteista olen jopa kuullut: *valkovuokot on jo kukittu*.

Unkarin (*Vt*)*t*-tunnuksinen partisiipin perfekti tulee aktiivisena kysymykseen vielä liikeverbien yhteydessä, jos verbiin liittyy prefiksi ja/tai jokin adverbiaali, joka rajaa liikkumisen ajankohdan päättyneeksi tai muuten ilmaisee liikkumisen rajat siten, että se voidaan jotenkin tulkita perfektiviseksi (Rácz 1974: 393). Suomessa tällaisia rajoituksia ei taaskaan ole, vaan esim. *kotiin palannut nainen* on käypä. Unkarissa sitä vastoin **hazatért nő* ei ole kieliopillinen, ellei samalla kerrota, mistä nainen on palannut kotiin. Unkarin mukainen olisi siis jo attribuuttirakenne *Moszkvából hazatért nő*. Esimerkkejä:

- (127) *Messziről jött vándor sokat beszél.* (Sanonta, MMNYR I: 389.) 'Kaukaa **tullut** kulkumies paljon puhuu.'
- (128) *A Teheránból hazatért Ceaucescu tévébeszédet mondott.* (Magyar Nemzet 21.12.1989.) 'Teheranista kotiin **palannut** C. piti televisiopuheen.'
- (129) *Egy Temesvárra bejutott japán diplomata szerint...* (Magyar Nemzet 21.12.1989.) 'Temesváriin **päässe**n japanilaisen diplomaatin mukaan...'

Kootusti voi sanoa, että unkarin (*Vt*)*t*-partisiippi on transitiiviverbien yhteydessä passiivinen ja vastaa suomen (*t*)*tU*-partisiippiä. Intransitiiviverbien yhteydessä (*Vt*)*t*-partisiippi vastaa suomen *nUt*-partisiippiä. Kyseeseen voivat tulla kuitenkin vain mediaaliverbit ja tietyin rajoituksin liikeverbit. Mediaaliverbit ovat merkitykseltään passiivisia ja unkarissa jakavat saman morfologian passiivin kanssa mutta suomessa saman morfologian aktiivisen partisiipin kanssa.

Unkarin mediaalisten verbien (*Vt*)*t*-partisiipeista huomattakoon vielä, että ne ovat usein transformoitavissa rakenteiksi, joissa *va/ve*-tunnuksinen gerundi on predikaattina ja vastaa suomen finiittistä passiivin perfektia, esim. *a megáradt patak ~ a patak meg van áradva* 'tulvinut puro ~ puro on tulvinut', *a szépen felöltözött lány ~ a*

lány szépen fel van öltözve 'hyvin pukeutunut tyttö ~ tyttö on hyvin pukeutunut' (Rácz 1974: 391). Tähän palaan vielä greundien käsittelyn yhteydessä luvussa 4.2.

PASSIIVIN PARTISIIPIN PERFEKTI on siis sellainen syntaktis-semanttinen funktio, jossa partisiipin ilmaisema toiminta ilmaistaan loppuunsaatuksi, ja partisiipin pääsana on tämän toiminnan objekti. Toiminnan suorittaja eli agentti on yleensä epämääräinen. Koska partisiipin pääsana on sen ilmaiseman toiminnan objekti, voidaan merkitykseltään PASSIIVIN PARTISIIPIN PERFEKTIN muoto muodostaa vain transitiivisista verbeistä. (Rácz 1975: 3.) Unkarin *(Vt)t*-partisiippi ja suomen *(t)tU*-partisiippi vastaavat puheena olevassa funktiossa toisiaan täydellisesti. Esimerkkejä:

- (130) *Néhol az ünnepelt „szabadságharcosokból” hamar kétes múltú és értékű befogadottak lettek.* (MTA) 'Paikoin **juhli-tuista** "vapaustaistelijoista" tuli äkkiä taustaltaan ja arvoltaan epämääräisiä piileskelijöitä.'
- (131) *...egy New Yorkban kiadott könyvben...* (Élet és irodalom 9/1989.) '...New Yorkissa **julkaistussa** kirjassa...'
- (132) *...a román nemzeti lobogókkal feldíszított harckocsik...* (Magyar Nemzet 21.12.1994.) '...Romanian lipuilla **koristellut** hyökkäysvaunut...'

Unkarin *(Vt)t*-partisiippi ilmaisee yleensä perfektiiivistä aspektia, mutta imperfektiivinenkin on tietyin ehdoin mahdollinen. Perfektiivisyyden morfologisena osoittimena toimii verbiprefiksi, esim. seuraavassa tapauksessa *meg*: *Megdarálták a mákot > A megdarált mákot ... mama megcukrozta.* Jos partisiippi ilmaisee imperfektiivistä aspektia – vaikkakin hallitsevaa verbiä aiempaa tekemistä – verbiprefiksiä ei käytetä. Edellä esimerkissä 130 on kyse imperfektiivisestä aspektista, kahdessa seuraavassa puolestaan perfektiiivisestä. Imperfektiivisen aspektin vuoksi monien kaupallisten artikkeleiden nimissä esiintyvissä partisiipeissa ei ole verbiprefiksiä, esim. *füstölt szalonna* 'savustettu silava', *töltött paprika* 'täytetty paprika'. Näitähän ei ajatella kenenkään päättäneen ja loppuusaatetun toiminnan tuloksina, vaan tietyssä muodossa jatkuvasti saatavilla olevina ruoka-aineina. Toisaalta ne ovat alkaneet kyllä jo adjektiivistuakin. (Benkő–Imre 1972: 112; Rácz 1975: 4.)

Imperfektiivinen aspekti sekä unkarin *(Vt)t*-partisiippiin että suomen *(t)tU*-partisiippiin yhteydessä on mahdollinen vielä silloin, jos kantaverbi on duratiivinen, esim. *szeretett lektorunk* 'rakastettu leh-torimme', *tisztelt barátom* 'kunnioitettu ystäväni'. (Hakulinen–Karlsson 1979: 370; Rácz 1975: 5). Suomessa tällaiset tapaukset tuntuvat liittyvän pelkästään tunneverbeihin, mutta unkarissa *(Vt)t*-partisiippi tulee laajemminkin kyseeseen duratiivisen verbin yhteydessä. Suomessa sen sijaan tunneverbien ulkopuolella on jo käytet-
tävä *(t)tAvA*-partisiippia, esimerkiksi:

(133) *Közelről ismerik a vizsgált témákat.* (Kiss 1980: 81.)

'He tuntevat läheltä **tutkittavat** seikat.'

(134) *...a jégszékényben tartott hús...* (Benkö–Imre 1972:

111–112.) '...jääkaapissa **säilytettävä** liha...'

3.1.3. Koontaa myönteisistä partisiippiattribuuteista

Seuraavaan asetelmaan olen koonnut myönteisten partisiippien toisiaan vastaavan morfologian suomessa ja unkarissa. Järjestelmä täydellistyy siis vasta, kun aktiivin ja passiivin lisäksi mukaan ote-taan erillisenä kategoriana myös mediaaliset verbit.

	AKTIIVI	MEDIAALIVERBIT	PASSIIVI
preesens	<i>ó</i>	<i>ó</i> <i>andó/endő</i>	<i>(ó)</i> <i>andó/endő</i> <i>ható/hető</i> <i>(Vt)t</i> <i>(t)tAvA</i>
	<i>vA</i>	<i>vA</i>	
perfekti	<i>ó</i> <i>nUt</i>	<i>(Vt)t</i> <i>nUt</i>	<i>(Vt)t</i> <i>(t)tU</i>

Asetelma 6. Unkarin ja suomen partisiippien vastaavuus.

Perusero unkarin ja suomen partisiippijärjestelmän välillä näyttää olevan siinä, että unkarin partisiippiin morfologia palvelee ensisijai-
sesti erilaisia aspektuaalisia näkökohtia. *Ó*-partisiippi liittyy yleensä imperfektiiviseen aspektiin (*folymatosság*), ja *(Vt)t*-partisiippi taas perfektiiviseen (*befejezettség*). Käyttöfrekvenssiä ajatellen useim-

mat *ó*-tapaukset ovat hallitsevaan verbiin nähden samanaikaista tekemistä ilmaisevia (egyidejű), ja *(Vt)t*-partisiiippi puolestaan ilmaisee usein aiempaa (előidejű).

Suomen partisiiipit taas ovat jäsentyneet pääluokan ja sen mukaan, mikä on tapahtuma-aika hallitsevaan verbiin. Keskeinen ero on myös suhtautumisessa mediaalisuuteen, jonka merkityksen unkarin koodaa passiivin merkityksen kanssa samaan *(Vt)t*-partisiiippiin. Suomi puolestaan käyttää vastaavissa tapauksissa aktiivisen merkityksen sisältävää *nUt*-tunnuksista partisiiippiä. Unkarin ja suomen myönteisten partisiiippien järjestelmän pääeroa voisi kuvata seuraavasti.

	SUOMI		UNKARI	
	aktiivi	passiivi	aktiivi	passiivi
preesens	vA	(t)tAvA	$\acute{o}$ ---- $\rightarrow$ $\leftarrow$ ---- $(Vt)t$	
perfekti	nUt	(t)tU		

Kuvio 9. Unkarin ja suomen myönteisten partisiiippien pääero suhtautumisessa pääluokkaan ja aikaan suhteessa hallitsevaan verbiin.

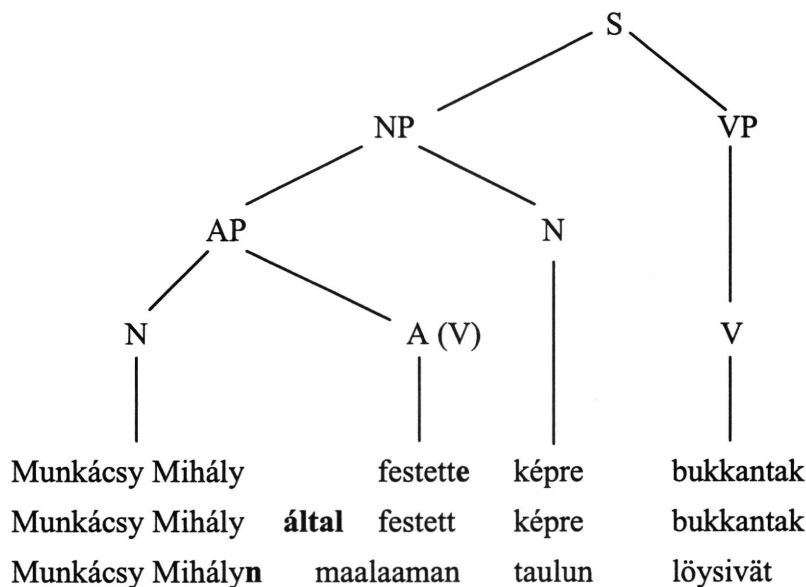
Partisiiippijärjestelmien erilaisuus vertailtavissa kielissä on monasti ollut ongelma opetettaessa suomea unkarilaisille ja päinvastoin. Oppikirjoissa suurimpana puutteena on ollut mediaalisuuden käsittelemättä jättäminen sekä se, että *andó/endő*- ja *ható/hető*-partisiiippeja ei ole ositettu suomen passiivin partisiiipin preesensin *(t)tAvA*-muodon vastineiksi. (Ks. Mantila–Vuojala 1991: 79–80.)

3.1.4. Unkarin *által*-rakenne ja suomen agenttipartisiiippi

Sekä unkarissa että suomessa on adjektiiviattribuutin asemassa vielä mahdollinen rakenne, jossa perfektisellä partisiiipilla on oma subjekti, esim. *Küllikki által mosott ing* 'Kyllikin pesemä paita'. Unkarissa *által*-funktorilla merkitään passiivisen partisiiipin subjekti. Suomessa on puhuttu erityisestä *mA*-tunnuksisesta agenttipartisiiipista, jonka subjekti on genetiivissä, tai se ilmaistaan partisiiippiin liitettävällä possessiivisuffiksilla, esim. *pesemäni paita*. (Ks. Haku-

linen–Karlsson 1979: 375–376.) Myös unkarissa subjekti voidaan osoittaa partisiippiin liitettävällä omistusliitteellä: *Küllikki mosta ing* (esimerkit 138 ja 139). 1. ja 2. persoonan omistusliitteet voivat unkarissa liittyä myös *által*-funktoriin, esim. *általam mosott ing* 'pe-semäni paita' (esim. 137).

Által-rakenne ja agenttipartisiippirakenne ovat siis agentillisia passiivirakenteita, ja näin ne voidaan muodostaa vain transitiviverbeistä. Ne vastaavat toisiaan syntaktis-semanttisesti hyvin pitkälle. Tyylillis-pragmaattisesti suomen agenttipartisiippi ei kuitenkaan ole niin raskas kuin *által*-rakenne, ja sen käyttöfrekvenssi on taajempi. Rakenteet ovat lähellä useiden germaanisten kielten passiivirakenteita. Seuraavassa kuviossa esitän *által*-rakenteen ja agenttipartisiippirakenteen morfologis-syntaktisen vastaavuuden (vrt. esimerkki 138).

Kuvio 10. Attribuuttiasemaisen *által*-rakenteen ja agenttipartisiipin morfologis-syntaktinen vastaavuus. (Lihavoinnilla olen osoittanut partisiippiin liittyvän subjektin merkinnän.)

Esimerkkejä:

- (135) *A komisszár által ígért változások csakhamar be is következtek...* (Gál 1990: 126–127.) '**Komissaarin lupaamat** muutokset tapahtuivatkin pian...'
- (136) *A Keresztesi Béla akadémikus által előterjesztett anyaggal kapcsolatban...* (Hajdú-Bihari Napló 12.10. 1989.)
'Akateemikko **K. B:n** esitlemän aineiston yhteydessä...'
- (137) *...emberi értékei miatt általam igenis tisztelt személy...*
(Élet és irodalom 9/1989.) '**...inhimillisten arvojensa** vuoksi suuresti **kunnioittamani** henkilö...'
- (138) *Csehországban egy állítólag Munkácsy Mihály festette képre bukkantak.* (Rádió Calypso 23.10.1993.) '**Tsekin-**maassa on löydetty luultavasti **M. M:n** maalaama taulu.'
- (139) *Nézem a napfényverte tengert, a varázslatos végtelent...*
(MTA) '**Katson auringon valaisemaa** merta, lumovaa rannattomuutta...'

Paitsi että puheena olevat rakenteet voivat kummassakin vertailtavassa kielessä olla adjektiiviattribuuttina, ne voivat toimia myös predikatiivina. *Által*-rakenteen ja agenttipartisiipin syntaktisessa käytössä on kuitenkin joitakin eroavuuksiakin. Suomen agenttipartisiippi voi nimittäin toimia myös ns. predikatiiviadverbiaalina, esim. *Tuhansia kreikkalaisia on Kreikan hallituksen tukemana saapunut Kyprokseen* (Hakulinen–Karlsson 1979: 377). Tällaisia ei kään-täminen unkariksi *által*-rakenteella.

Resultatiivisista verbeistä muodostettu *által*-rakenne ja agenttipartisiippi ilmaisevat päättynyttä tekemistä. Kuitenkin irresultatiivisesta verbistä muodostettu *által*-rakenne ja agenttipartisiippi voivat ilmaista päättymätöntäkin tekemistä, esim. *Nem érték egyet a Péter által képviselt javaslattal* 'En voi yhtyä **Pekan edustamaan** esitykseen'. (Kiefer 1992: 897; Hakulinen–Karlsson 1979: 377.)

3.1.5. Kielteiset partisiippiattribuutit

Edellisissä luvuissa käsiteltyt myönteiset partisiippiattribuutit voivat periaatteessa saada myös kaikki kielteisen parin. Unkarissa ei ole olemassa erillistä kielteisen partisiipin morfologiaa. Myös suomessa on neljää myönteistä partisiippiä morfologisesti vastaamassa vain yksi eli *mAtOn*-tunnuksinen kielteinen partisiippi. Se voidaan periaatteessa muodostaa kaikista leksikaalistumattomista partisiippiattribuuteista, mutta käytännössä sillä kuitenkin vain harvoin ilmaistaan verbaalisen partisiipin vastakohtaa, esim. *Eilen kilpailun voittanut poika on serkkuni*. **Eilen kilpailun voittamaton poika on serkkuni*. (Koivisto 1987: 66–67.)

Suomen *mAtOn*-tunnuksellista kielteistä partisiippiä voidaan käyttää ainakin AKTIIVIN PARTISIIPIN PREESENSIN, PASSIIVIN PARTISIIPIN PREESENSIN ja PASSIIVIN PARTISIIPIN PERFEKTIN funktiossa, esim. *saapuva – saapumaton, käsitettävä – käsittämätön, asuttu – asumaton*. AKTIIVIN PARTISIIPIN PERFEKTI on harvinainen. Se on kuitenkin mahdollinen mediaalisista verbeistä, esim. *kehittymätön luonne – kehittynyt luonne, kokematon opettaja – kokenut opettaja, aseistautumaton sotilas – aseistautunut sotilas*. Ilman kontekstia on suomessa vaikea sanoa, mitä partisiipin kielteisen parin *mAtOn*-muoto ilmaisee. Lisäksi monet näistä ovat leksikaalistuneita. (Koivisto 1987: 67–69.) En tässä paremmin käsittelekään harvinaista kielteistä AKTIIVIN PARTISIIPIN PERFETTIÄ.

AKTIIVIN PARTISIIPIN PREESENSIN funktiossa suomen *mAtOn*-partisiippiä vastaa unkarissa joko *nem* + *ó*-partisiippi tai jokin johdos. Esimerkkejä:

(140) *Finnül nem tudó hallgató tanulhat az oului egyetemen?*

'Voiko suomea **taitamaton** opiskelija opiskella Oulun yliopistossa?'

(141) *A hallgatag finn férfi nem tudja kifejezni az érzéseit.*

'**Puhumaton** suomalainen mies ei osaa ilmaista tunteitaan.'

PASSIIVIN PARTISIIPIN PREESENSIN funktiossa suomen kielteistä *mAtOn*-partisiippiä vastaa unkarissa karitiivijohdin *talan/telen* ~ *tlan/tlen*, joka toimii sekä denominaalisesti että deverbaalisesti, esim. *ismeretlen katona* 'tunteamaton sotilas', *lakatlan terület*

'asumaton alue'. Johdin tulee kyseeseen myös mediaaliverbin yhteydessä, esim. *illetlen* 'sopimaton, *szüntelen* 'loppumaton, lakkaamaton' (Keresztes 1974: 102).

PASSIIVIN PARTISIIPIN PREESSENSIIN liittyy unkarissa vielä se mielenkiintoinen seikka, että siihen voi liittyä modaalin aines *hat/het*. Suomessahan partisiippimuotoihin ei voi liittyä modaalisuutta ilmaisevaa morfeemia, kuten edellä on käynyt ilmi (vrt. *ható/hető-* ja *andó/endő-*partisiippien ja *vA*-partisiipin vastavuuteen, luku 3.1.1.). Unkarin deverbaalista *hatatlan/hetetlen*-johtimellista deverbaalista adjektiivia vastaa siis tässä edelleen suomen *mAtOn*-partisiippi. Esimerkkejä:

- (142) *Nem kétséges, hogy némelyek szemében ez megbocsáthatatlan véteknek minősült.* (MTA) 'Ei ole epäilystä, että tämä on joidenkin silmissä **anteeksiantamaton** rikkomus.'
- (143) *Megszámlálhatatlan kilométer út megtevesével szolgáltam meg a csekélyke fizetésem.* (MTA) '**Lukemattomien** kilometrien matkan teolla ansaitsin vaatimattoman palkkani.'

PASSIIVIN PARTISIIPIN PERFECTIN funktiossa unkarin *atlan/telen* ~ *atlan/tlen*-johtimellinen muoto vastaa yksin ilman modaalista ainesta suomen *mAtOn*-partisiippia. Myös mediaalinen verbi tulee jälleen kyseeseen tässä yhteydessä (esim. 146). Esimerkkejä:

- (144) *...képviseli és őrzi a csonkíthatatlan Magyarországot...* (MTA) '...edustaa ja vaalii **pilkkomatonta** Unkaria...'
- (145) *...előtte 1950 májusában még 4700 elintézetlen ügy hevert...* (MTA) '...edessä lojui vielä vuoden 1950 touko-kuussa 4700 **käsitlemätöntä** asiaa...'
- (146) *De mit kezdjen beavatlan olvasó olyan írásokkal...* (MTA) 'Mutta mihin **perehtymätön** lukija ryhtyisi sellaisten kirjoitusten kanssa...'

KIELTEINEN PASSIIVIN PARTISIIPIN PERFECTI voidaan unkarissa muodostaa myös *nem* + (*Vt*)*t*-partisiippi -rakenteella, esim. *meg nem fejtett rejtély* 'ratkaisematon arvoitus'. Erona edeltäviin esimerkkeihin on kuitenkin, että tällainen rakenne on aspektiltaan perfektiivinen. Vaikka edeltävissä esimerkeissä tekeminen on

ajateltava hallitsevaa verbiä aiemmaksi, se on kuitenkin joko edelleen jatkuvaa, tai sitten se johtanut sellaiseen asiain tilaan, joka on nykyhetken kannalta olennainen. *Meg nem fejtett* -tyyppinen rakenne on nähdäkseni näihin verrattuna perfektiivinen siten, että arvoitusta ei tähän mennessä ole onnistuttu lopullisesti ratkaisemaan. Vastaava imperfektiivinen pari olisi *megfejtellen*. Suomen *mAtOn*-partisiipilla ei ole mahdollista ilmaista mitään aspektuaalisia seikkoja, ja niin kummankin unkarilaisen esimerkin suomalaisena ekvivalenttina olisi *ratkaisematon arvoitus*.

3.2. Partisiippi predikatiivina

Edeltävissä luvuissa käsiteltyt sekä myönteiset että kielteiset partisiipit voivat toimia kummassakin kielessä predikatiiveina aitojen adjektiivien tapaan. Kontrastiivisesta näkökulmasta näiden vastavuus on kuta kuinkin ongelmatonta. Esimerkkejä eri partisiipeista.

- (147) *Hála Vojczeknek, új szerződése megalázó volt.* (MTA)
'Kiitos V:n, hänen uusi sopimuksensa oli **nöyryyttävä**.'
- (148) *...nem a hóhéri hivatás megvetendő, hanem a személy, aki azt gyakorolja.* (MTA) '...ei pyövelin ammatti ole **halveksittava** vaan se henkilö, joka sitä harjoittaa.'
- (149) *A kiskorú gyerekek a családban eltartottak.* (puhekielestä)
'Pikkulapset ovat perheessä **huollettavia**.' ('Heistä käytetään nimitystä huollettavat')
- (150) *Ez teljesen váratlan volt.*
'Tämä oli täysin **odottamatonta**.'

Joitakin eroavuuksia partisiippien predikatiivisysteemissä kuitenkin on. Unkarissa nimittäin on hyvin produktiivinen rakenne, jossa *ható/hető*-partisiippi toimii lauseessa predikatiivina, tai koska unkarissa ei ole kopulaa, sitä käsitellään unkarin kieliopissa predikaattina, esim. *Ez a feladat immár megoldható* 'Tämä tehtävä on jo ratkaistavissa ~ voidaan ratkaista jo'. Rakennetta käytetään geneerisen subjektin tapauksessa. (MMNYR II: 127.) Suomessa tätä rakennetta vastaa kiteytynyt verbiliitto *olla* + passiivin partisiipin preesensin monikon inessiivimuoto eli *on tehtävissä* -tyyppinen rakenne. Hakulinen–Karlsson kutsuvat tätä episteemiseksi liitoksi (1979: 234).

Luontevin suomalainen vastine näille tapauksille on *voida*-verbin passiiviin preesens + I infinitiivi. (Ks. Seilonen 1995: 163.) Esi-
merkkejä:

(151) *...a verse legalább négy külön egységre **bontható**...* (MTA)
'...hänen runonsa on **jaettavissa** (~ **voidaan jakaa** neljään
eri kokonaisuuteen...'

(152) *Alig **elképzelhető**, hogy vízumot adjanak az embernek...*
(MTA) 'Tuskin on **kuviteltavissa** (~ **voidaan kuvitella**),
että ihmiselle myönnettäisiin viisumi...'

(153) *Addig is, míg **megkezdhető** a termelés...* (MTA)
'Myös siihen saakka, kunnes tuontanto **voidaan aloittaa**...'

Ható/hető-partisiipin tavoin myös *andó/endő*-partisiippia käytetään unkarissa predikaattina. Tosin se ei ole yhtä produktiivinen. Suomalaisena vastineena on tässä ns. nesessiivinen liitto eli *on tehtävä* -tyyppinen rakenne (Hakulinen–Karlsson 1979: 234). Esimerkkejä:

(154) *...foglalkoztak azzal a kérdéssel, hogyan **ítélendő meg** az új magyarországi fejlődés...* (MTA) '...pohtivat sitä kysymystä, miten Unkarin uutta kehitystä on **arvioitava**...'

(155) *...a lakók **figyelmeztetendők**, hogy ki ne lépjenek a házaikból.* (MTA) '...asukkaita on **informoitava**, etteivät he poistuisi taloistaan.'

4. Gerundit

Unkarin *va/ve-* ja *ván/vén-*tunnuksiset gerundit ovat semanttisesti hyvin väljiä, ja ne voivat ilmaista yhtä hyvin tapaa, keinoa, aikaa, tilaa tai syytä. Usein on myös vaikea päättää, mikä funktio gerundimuodolla on. Tämä tulee hyvin näkyviin esim. seuraavassa tapauksessa: "*Huszár leszek*" – *felelte (Attila) a bajuszomat meghúzva.* '»Minusta tulee husaari« – sanoi (Attila) viikseäni **nykäisten**'. *Meghúzva* voidaan tässä tulkita joko ajan tai tavan adverbiaaliksi. Rakenteen transformeja siis voisivat olla joko *Amikor felelt, közben meghúzta a bajuszomat* tai *Oly módon felelt, hogy közben meghúzta a bajuszomat.* (MMNYR II 1970: 194.)

Nykykielessä *va/ve-* ja *ván/vén-*tunnuksinen gerundi jakavat samat merkitykset. Varhemmin kuitenkin *va/ve-*muoto oli tavan ja tilan gerundi, ja *ván/vén-* puolestaan ilmaisi aikaa ja syytä. *Ván/vén-*muoto on nykykielessä peräti harvinainen; gerundeja tutkineen Klára Lengyelin aineistossa niitä on 6,3%. Todellisuudessa osuus on ehkä vieläkin pienempi, koska Lengyelin aineisto on kirjoitettua kieltä, jossa tämä muoto yleensäkin vain esiintyy. Puhekielessä se on harvinainen. *Ván/vén-*gerundin käyttö on tyylikysymys, ja sitä käytetään yleisimmin kertovassa proosassa tuomassa arkaistista sävyä. Vaikka muoto on harvinainen, Lengyel pitää sitä kuitenkin produktiivisena. (1989: 107–108.)

Unkarin gerundeja laajimmin on käsitellyt László Horváth. Hänen mukaansa unkarin gerundissa on aina mukana myös aikamerkitys. Gerundi voi ilmaista hallitsevaan verbiin nähden sekä aiempaa, samanaikaista että tulevaakin tekemistä, esim. *Hazaérve feküdjünk le* 'Kotiin **palattuamme** mennään nukkumaan' (elöidejü, aiempi), *A katonák harsogva énekeltek* 'Sotilaat lauloivat **raikuen**' (egyidejü, samanaikainen), *Akkor kereste fel Bölcs Leó bizánci császár (886–912) követe az Al-Dunánál a magyarok vezéreit, Árpádot és Kurszánt, kérve őket, hogy támadják hátba a bolgárokat* 'Silloin Bysantin kuninkaan Leo Viisaan sanansaattaja etsi käsiinsä unkarilaisten johtajat Árpádin ja Kurszánin **ja pyysi** heitä hyökkäämään takaa bulgaarien kimppuun' (utóidejü, myöhempi). (1992: 36.)

Edeltävissä luvuissa olen jo viitannut siihen, että vaikka suomen kieliopissa ei puhuta gerundeista, ovat ns. II eli *e, de ~ te* -tunnuksinen ja III eli *mA* -tunnuksinen infinitiivimuoto lauseessa aina adverbiaalinen funktiossa, eli niitä voisi nimittää myös gerundeiksi. Nämä

tulevatkin kyseeseen unkarin gerundien suomalaisina vastineina aktiivisissa ja preesenssisissä tapauksissa. Koska näillä muodoilla ei ole varsinaisia passiivisia vastineita (ei II infinitiivilläkään aiemmin esitetyn tulkinnan mukaan, ks. luku 1.2.), saavat passiivisten ja aiempaa toimintaa ilmaisevien gerudien funktiota suomessa toimittaa muuten PASSIIVIN PARTISIIPIN PERFEKTIN funktiossa toimivat nominaalimuodot.

Gerundilla voi vertailtavissa kielissä kummassakin olla lisäksi kaikkia verbin määritteitä ja myös oma subjekti. Laajoja gerundirakenteita on suomessa kutsuttu lauseenvastikkeiksi. Unkarin kielioppitraditiossa lauseenvastikkeista ei puhuta (ks. esim. Keresztes 1974: 156). Kuitenkin unkarinkin useita määritteitä sisältävät gerundirakenteet ovat täysin verrattavissa suomen lauseenvastikkeisiin. Näin on erityisesti silloin, kun gerundilla on oma subjekti, mikä tosin ei ole kovin yleistä, esim. *...s látván őket (én a fiamat és Rékát), megfagy bennem a vér...* (esimerkki Horváth 1992: 39) *'...nähdessäni heidät (minä poikani ja Rékan) hyyytyy veri sisälläni'*. Pintarakenteessa subjekti ei tosin ole unkarissa tässä näkyvissä. Suomessa sitä vastaa nominaalimuotoon liitetty possessiivisuffiksi *ni*.

4.1. Gerundimuoto edustaa upotelauseen predikaattia

Varsinaisesta gerundista on kysymys silloin, kun tapaa, keinoa, aikaa, tilaa tai syytä ilmaisevan upotelauseen predikaatti on NOMINAALISTETTU ja se on NOSTETTU hallitsevan lauseen adverbialiksi. Unkarin gerundimuoto voi toimia myös finiittisesti ja olla näin predikaattina, esim. *A levél fel van adva* 'Kirje on lähetetty'. Suomessa tällainen nominaalimuodon käyttö ei ole mahdollista. Käsittelen seuraavissa luvuissa upotelauseen predikaattia vastaavia erifunktionaisia gerundeja. Predikaattina toimivaa gerundia käsittelen omana lukunaan.

4.1.1. Tavan gerundi

Kun upotelauseen gerundi ilmaisee tapaa, joka kiinteästi määrittää hallitsevaa verbiä, on unkarin *va/ve*-gerundin suomalainen vastine II infinitiivin instruktiivi. Nominaalimuodon ilmaisema toiminta on tässä aikasuhteeltaan aina samanaikaista hallitsevan verbin kanssa, ja pääluokaltaan se on aina aktiivinen (ks. Horváth 1992: 45). Passiivinen tavan gerundi olisikin pragmaattisista syistä ehkä

suorastaan mahdoton. Kun upotteen ja hallitsevan verbin subjekti on sama, on näiden muotojen syntaktis-semanttinen ja tyylillis-pragmaattinen vastaavuus hyvin ongelmaton. Esimerkkejä:

- (156) *Kovács kimegy, mindkét kezét felemelve köszön némán.*
(MTA) 'Kovács menee ulos, tervehtii molemmat kätensä ylös **kohottaen**.'
- (157) *...kérdezte az ügyvéd mosolyogva.* (MTA)
'...kysyi asianajaja **hymyillen**.'
- (158) *"Who are you", kérdezte Lajos, végigmérvén a kiegyensúlyozott fiatalembert.* (MTA) "Who are you", kysyi Lajos **mitailien** pystyyn kohottautuvaa nuorukaista kiireestä kantapäähän.'
- (159) *A vonatocska szörnyűket szuszogva indult meg velem.*
(MTA) 'Pikku juna, jossa istuin, lähti liikkeelle hirveästi **puhkuen**.'

Unkarissa ei yleensä tule kysymykseen tapaus, jossa tavan gerundilla olisi oma subjekti. Joissakin tapauksissa erisubjektisuus saattaa kuitenkin olla lähellä. Tikka on nimittäin analysoinut seuraavaa lauseparia: *A sirály repült, szárnyával súrolva a vizet.* 'Lokki lensi siivet vettä viistäen'. Tikan mukaan lauseet jäsentyvät eri tavalla suomessa ja unkarissa. Suomessa rakenne perustuu *lokki-* ja *siivet-*sanojen keskinäiseen semanttiseen osa- ja kokonaisuus-suhteeseen. Unkarissa puolestaan *szárnyával* on instrumentaalinen adverbiaali. Rakenne koostuu kahdesta predikaatiosta: *A sirály repült* 'lokki lensi' ja *a sirály súrolja a vizet* 'lokki viistää vettä'. Näistä jälkimmäiseen liittyy määritteenä *a sirály szárnyát használja* 'lokki käyttää siipeään'. Kummankinkielisissä tapauksissa on kuitenkin lopulta merkitysrakenteessa sama subjekti upotteen ja hallitsevan lauseen verbillä. (Tikka 1980: 764–766.)

Suomessa erisubjektisuus on kuitenkin mahdollista, joskaan ei mitenkään produktiivista, esim. *Tyttö juoksi hiukset hulmuten* 'A lány szaladt, haja lobogott' (esimerkki Tikka 1980: 767), *Lapset tekivät pahaa vanhempiansa tietén* 'A gyerekek rosszalkodtak, bár a szüleik tudtak róla'. Ensin mainittua on suomen kieliopissa nimitetty status-lauseenvastikkeeksi ja jälkimmäistä modaalirakenteeksi (Ikola 1974: 44 ja 50; Hakulinen–Karlsson 1979: 386–387). Unka-

riassa tällainen tulee kyseeseen vain joissain kivettymissä, esim. *Szív-dobogva hallgattam a beszédet* 'Kuuntelin puhetta sydän pamppail-len'. Muutoin erisubjektisuus ei unkarissa käy. Upotteen subjektin on ainakin sisällyttävä hallitsevan verbin subjektiin kuten seuraa-vassa tapauksessa: *És aztán mentünk, én sírva és ordítva* 'Ja niin me menimme, minä itkien ja parkuen'. (Tikka 1980: 767.)

Tapaa on suomessa mahdollista ilmaista vielä ns. koloratiivi-konstruktiolla, jossa varsinainen pääverbi on infinitiivissä ja siihen liittyy finiittimuodossa taipuva tekemistä luonnehtiva kuvaileva verbi, esim. *Ukko mennä köntysti kotiin*. Koloratiivikonstruktio esiintyy useimmiten liikkumista ja puhumista ilmaisevien verbien yhteydessä, ja se on mahdollinen vain, jos pääverbiin liittyy erityi-sen kuvaileva verbi. Unkarissa *va/ve*-gerundi käy myös tällaisissa tapauksissa: *Az öreg botorkálva ment haza*. (Penttilä 1963: 481–482; Saukkonen 1966: 134; Hakulinen–Karlsson 1979: 234; Tikka 1980: 758–759.)

Tähänastisissa tapauksissa tavan gerundi liittyy hallitsevaan fi-niittiverbiin aina sillä tavalla kiinteästi, että se tarkoittaa toiminnan laatua (Horváth 1992: 45–46). Tervehtiminen siis tapahtuu esimer-kiksi juuri kättä kohottamalla (ks. esim. 156), ja kysymisen sävyyn tai jopa funktioon vaikuttaa se, että samalla hymyillään (ks. esim. 157). Unkarissa tämän lisäksi on mahdollista hyvin laajasti ymmär-retty tavan gerundi, joka tuo mukaan kokonaan uuden toiminnon, joka ei mitenkään kiinteästi määritä finiittiverbin toimintaa. Finiitti-verbi on tässä yleensä konkreettisempi, ja gerundilla ilmaistaan abstraktimpaa, henkisempää ja usein myös lyhytkestoisempaa teke-mistä. Se ei kuitenkaan ole ajan gerundi, vaan vastaa *hogy*-kysy-mykseen ('kuinka-'). (Károly 1956: 158–159.) Esimerkiksi:

(160) *...még egyszer bementem a városba, kezemen tartva a két kis zsámolyt.* (MTA) '...menin kaupunkiin vielä kerran, kaksi pikku jakkaraa kädessäni.'

(161) *Lovagolok fűzfásipot fűjva.* (Horváth 1992: 47.)
'Ratsastan pajupilliä soittaen.' (?)

(162) *Mögöttem tisztak álltak, nevetve, viccelődve.* (Horváth 1992: 47.) 'Upseerit seisoivat takanani ja nauroivat ja vit-sailivat.'

Suomessa ei tällaiselle laajemmalle tavan gerundille ole olemassa nominaalimuotoista vastinetta, vaan kyseeseen voivat tulla monet erilaiset rakenteet kuten esimerkissä 160 irrallinen nominatiivi (nominativus absolutus) ja esimerkissä 162 rinnasteinen päälause. II infinitiivin instruktiivi on ehkä juuri ja juuri mahdollinen (ks. esim. 161), mutta ei varmasti yleisesti suomalaisen kielitajuun sopiva.

Suomen tapaa ilmaisevalla gerudirakenteella on myös kielteinen pari tyyppiä *Kuinka jaksat puhua hänelle suuttumatta?* (Hakulinen–Karlsson 1979: 386–387; Sulkala–Karjalainen 1992: 53–54.) Unkarinkielisenä vastineena on *nem* + *va/ve*-gerundi, tai verbiin liittyvä kielteisyyttä ilmaiseva verbiprefiksi (esim. 165). Esimerkkejä:

- (163) *Tina, **nem véve** komolyan a megnyilatkozásod, hanem to-vább...* (MTA) '**Ottamatta** vakavasti ilmoitustasi Tina edelleen...'
- (164) *Tibor, **meg se várva** a szünidő végét, vissza is utazott...* (Kosztolányi) '**Odottamatta** loma-ajan loppua, Tibor matkustikin takaisin...'
- (165) *Ritka kivételektől **eltekintve** a konzervipar általában csak hőkezeléssel tartósít.* (Magyar Konyha 3/1987.) 'Harvoja poikkeuksia **lukuun ottamatta** säilyketeollisuus säilöö ainoastaan lämpökäsittelyn avulla.'

4.1.2. Keinon tai menetelmän gerundi

Jos gerundi ei määritä hallitsevan verbin toiminnan tapaa vaan ilmaisee, miten tai millä keinoin hallitseman verbin toiminta onnistuu tai voidaan suorittaa, vastaa unkarin *va/ve*-gerundia suomessa ns. III infinitiivin adessiivi. (Ks. Keresztes 1974: 59; Horváth 1992: 49–51.) Kielteisenä parina on suomessa samoin kuin edellä (luku 4.1.1.) III infinitiivin abessiivi. (Ks. Sulkala–Karjalainen 1992: 53.) Puheena olevissa tapauksissa gerundi on aina aktiivinen, hallitsevan verbin kanssa samasubjektinen ja yleensä aikasuhteiltaan hallitsevan verbin kanssa samanaikainen. Esimerkkejä:

- (166) *A piacnak az árákra gyakorolt befolyását **erősítve** nem kerülünk szembe...* (Horváth 1992: 50.) 'Markkinoiden hintoihin kohdistamaa painetta **vahvistamalla** emme joudu vastakkain...'

(167) ...az üveget forró vízbe **téve** melegítjük. (Magyar Konyha 3/1987.) '...pullo lämmitetään **panemalla** se kuumaan veteen.'

(168) *A játék komoly dolog. Mindig az életet jelképezi. Ez vezeti be a gyerekeket az életbe. Csak **játszva** tanulhatnak.* (Kosztolányi 1983) 'Leikki on vakava asia. Se symboloi aina elämää. Se johdattaa lapset elämään. Vain **leikkimällä** he voivat oppia.'

Suomi on tässä taas koodannut eri merkityksen myös erilaiseen morfologiaan, kun taas unkarissa eri merkitys jää kontekstin varaan. Aina ero ei kuitenkaan ole kovin selvä suomessakaan. Esimerkiksi lause *A hölgy énekelve beszél* voidaan nähdäkseni kääntää suomeksi joko *Nainen puhuu laulaen* tai *Nainen puhuu laulamalla*. Ns. II infinitiivin instruktiivin ja III infinitiivin adessiivin välinen työnjako tulee parhaiten esiin siinä, että ensin mainittu voidaan korvata *sti*-johdallisella adverbilla, mutta jälkimmäisessä tapauksessa se ei ole mahdollista, esim. *Lapset oppivat leikkien ~ leikiten* ('helposti, vaittomasti') mutta *Lapset oppivat leikkimällä* ('leikkimisen avulla').

4.1.3. Ajan gerundi

Semanttisesti väljä *va/ve*-gerundi voi siis ilmaista myös aikaa. *Ván/vén*-variantti on tässä funktiossa toiseksi yleisin. Edelleen gerundi on aina aktiivinen, jos sen ilmaisema toiminta on saman-aikaista hallitsevan verbin kanssa. (Horváth 1992: 39–40.) Aikaa ilmaisevien unkarin gerundirakenteiden suomalaisena vastineena on ns. temporaalinen lauseenvastike. Suomen ns. II infinitiivin inessiivi vastaa tällöin unkarin gerundia. (Ks. Ikola 1974: 42–43; Sulkala-Karjalainen 1992: 50–52.) Myös suomen ns. II infinitiivin passiivimuoto on tässä merkitykseltään aina aktiivinen, vastaahan se aina aktiivimerkityksistä sivulausetta ja ilmaisee pelkästään tekijän epä-määräisyyttä, esim. *Likööriä maisteltaessa* = *Kun X:t maistelevat likööriä* 'Likört köstolgtatva = Amikor (valakik) likört köstolgtatnak'. Muoto voidaan tuottaa lisäksi intransitiivisesta verbistä, mikä myös osoittaa sen aktiivisuutta, esim. *Juostaessa* = *Kun X:t juoksevat* 'Amikor futnak'. (Ks. luku 1.2.; myös Károly 1956: 22.) Esimerkissä 172 gerundimuotoon liittyy geneerinen subjekti, joka 3. persoonan ohella voitaisiin kääntää myös II infinitiivin passiivimuodolla. Esimerkkejä:

- (169) *Hadd féljen Bécs, látva, hogy feléjük indulván mindent magunk alá gyűrünk.* (Horváth 1992: 39) 'Siis vaviskoon Wien **nähdessään**, että sinne **lähtiessämme** tallomme kai-ken jalkoihimme.'
- (170) *Az országúton járva a legnagyobb figyelemmel vigyázzon...* (MTA) 'Maantiellä **kulkiessaan** varokoon erittäin tarkas-ti...'
- (171) *...mikor partot ér a hullám vagy mint ahogyan a csillag lehullván zúgó csatornát húz a levegőbe...* (MTA) '...kun laine saavuttaa rannan tai ikään kuin tähti **pudotessaan** ve-tää kohisevan vanan ilmaan...'
- (172) *Citromlikőrt kóstolgatva gyorsan telik az idő.* (Magyar Konyha 3/1987.) 'Sitruunalikööriä **maistellessa** ~ **maistel-taessa** aika kuluu nopeasti.'

Jos unkarin gerundin ilmaisema toiminta on hallitsevaa verbiä aiempaa ja päättynyttä, sitä vastaa suomessa temporaalirakenteen menneen ajan muoto eli morfologisesti passiivin partisiipin perfek-tin partitiivi. (Ks. esim. Sulkala–Karjalainen 1992: 50–52.) Unkaris-sa päättyneisyyden merkinä on tässä yleensä verbiprefiksi. Kum-mankin vertailtavan kielen gerundirakenne on nähdäkseni aina aktii-vinen myös tässä kuten edellä samanaikaisen gerundinkin tapauk-sessa, vaikka suomessa sen muotona onkin passiivin partisiipin per-fektiksi nimitetty morfologinen kategoria. Tässä ns. passiivin parti-siipin perfektin partitiivimuotoon voi lisäksi liittyä possessiivisuf-fiksi, joka on lisätodiste niiden aktiivisuudesta.

Muuten passiivisen partisiippimuodon (ks. luvut 1.2. ja 3.1.2.) esiintymisen tässä täysin aktiivisessa merkityksessä selittää se, että muuten gerundeina toimivat ns. II ja III infinitiivi ovat aina paitsi hallitsevan verbin kanssa samanaikaisia myös aina merkitykseltään aktiivisia. Suomessa ei siis ole morfologisesti olemassa erikseen menneen ajan gerundeja eikä passiivisia gerundeja. Näin näihin funktioihin on yleistetty passiivin partisiipin perfektin muoto, joka tässä voidaan muodostaa myös intransitiivisesta verbistä toisin kuin varsinaisessa PASSIIVIN PARTISIIPIN PERFEKTIN funktiossa (ks. luvut 1.2. ja 3.1.2.). Esimerkkejä:

- (173) *Mr. Batest elhagyva, visszautaztam atyámhoz...* (MTA)
'**Jätettyäni** mr. Batesin matkustin takaisin isäni luokse...'

- (174) *Visszatérve elhatároztam, hogy megtelepszem Londonban...* (MTA) 'Palattuani päätin, että asetun asumaan Lontooseen...'
- (175) *... az elpusztult állatok belejutva a talajba, ott elbomlanak szerves és szervetlen anyagokra.* (Horváth 1992: 39.)
'...maaperään **jouduttuaan** kuolleet eläimet muuttuvat siellä orgaanisiksi ja epäorgaanisiksi aineiksi.'

Unkarin aikaa ilmaisevien gerundirakenteiden vastineena on suomessa yleensä aina ns. temporaalirakenne. Toisin päin vastaavuus ei kuitenkaan aina toimi, nimittäin suomen temporaalirakenne on huomattavasti lausemaisempi kuin kyseiset unkarin ilmaukset. Ensinnäkin unkarin gerundilla on lähes aina sama subjekti kuin hallitsevalla verbillä. Unkarin kieliopeissa tosin mainitaan, että erisubjektisuus on mahdollista, esim. *Ím azonban, időtelve, – Börtönének zárja nyílik* (MMNYR II: 258–259) 'Niin aikojen kuluessa, vankilan lukko aukeaa'. Tällainen on kuitenkin marginaalista, ja tämänkin esimerkin tapauksessa on kysymys lisäksi runokielestä; katkelma on János Aranyin balladista Agnes asszony.

Suomen temporaalirakenteessa erisubjektisuus on täysin produktiivista, esim. *Isännän myytyä talonsa minun täytyi muuttaa pois* (Ikola 1974: 43). Tällaista ei unkariksi voi kääntää gerundirakenteella, vaan täytyy turvautua temporaaliseen sivulauseeseen: 'Miótán a házigazda eladta a házát, el kellett költöznöm'.

4.1.4. Tilan gerundi

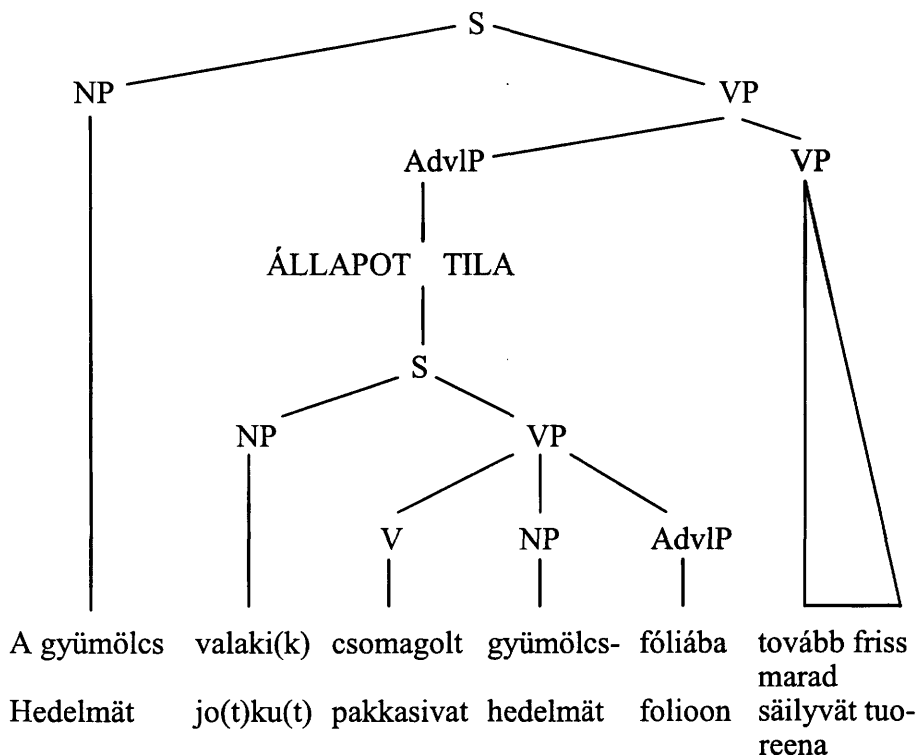
Horváthin aineistossa tilaa ilmaisevista gerundeista kolme neljäsosaa ilmaisee aiemmuutta suhteessa hallitsevaan verbiin. Tilan gerundi on lisäksi merkitykseltään useimmiten passiivinen. (1992: 41.) Tällaiselle tilan gerundille ei ole suomessa olemassa lainkaan omaa morfologiaa, vaan tilaa suhteessa hallitsevaan verbiin ilmaistaan passiivin partisiipin perfektin muodoilla, joihin liittyy tilan merkitystä kantava essiivin päätte. Esimerkiksi:

- (176) *Az urak kétszer a hasuk köré csavarva hordják ezt a kitüntetést...* (MTA) 'Herrat kantavat tätä kunniamerkkiä kaksinkerroin vatsansa ympäri kiedottuna...'
- (177) *Diplomáciai postaszákban, a Magyar Népköztársaság pe-*

*cséjtjével **ellátva** érkeztek a forradalom morzsái a Lajos egyetem címére.* (MTA) 'Diplomaattipostin sākissā saapui-
vat vallankumouksen tiedonjyvāset Lajosin yliopisto-osoit-
teeseen Unkarin Kansantasavallan leimalla **varustettuna**.'

(178) *Fóliába **csomagolva** a gyümölcs tovább friss marad.* (Ma-
gyar konyha 3/1987.) 'Folioon **pakattuna** hedelmāt sāily-
vāt tuoreena.'

Tāhān asti kāsitlelyistā gerunditapauksista nāmā eroavat sikāli,
ettā nyt gerundilla on aina semanttisesti eri subjekti kuin hallitseval-
la verbillā, vaikka se ei pintarakenteessa nāykāān. Nimittāin sekā
unkarissa ettā suomessa tāytyy edellā olevissa esimerkeissā edellyt-
tāā gerundille subjektiā *valakik* 'jotkut'. Lauseiden merkitys rakenne
on siis nāhdākseni seuraavanalainen:

Kuvio 11. Passiivisen ja hallitsevaa verbiā aiemman tilaa ilmaisevan
gerundirakenteen vastaavuus unkarissa ja suomessa.

Hallitsevaa verbiä aiempi tilan gerundi voi tulla kyseeseen passiivisten tapausten lisäksi jälleen myös mediaalisista verbeistä. Tässä tapauksessa *va/ve*-gerundia vastaa suomessa aktiivin partisiippiin perfektin essiivi lisättynä jollain mediaalisuutta ilmaisevalla johtimella. Samoin edellä partisiippien käsittelyn yhteydessä kävi ilmi, että unkarissa passiiviset ja mediaaliset tapaukset koodautuvat samaan morfologiaan, kun taas suomessa mediaaliset tapaukset ilmaistaan aktiivin kanssa yhteisillä muodoilla. Seuraavista esimerkeistä lauseessa 181 tosin on puhtaasti aktiivinen tapaus. Kuitenkin se on merkitykseltään tulkittavissa mediaaliseksi (ks. luku 3.1.2.).

- (179) *Milyen meghatalmazás? – dadogta Aladár kissé **elfehéredve**, mert erre nem számított.* (MTA) 'Millainen valtakirja? – takelteli Aladár **kalvenneena**, sillä tätä hän ei ollut ottanut huomioon.'
- (180) *Aladár **meglepetve** nézett rá, de nem felelt.* (MTA) 'Aladár katsoi häntä **yllättyneenä**, muttei vastannut.'
- (181) *Szóval, így mindenemet **elvesztve**, bizony édes méltóságos barátom, én úgy lecsúsztam...* (MTA) 'Siispä kaikkeni **nettäneenä**, parahin ystävä, näin minä vajosin alas...'

Tähän saakka käsittelemäni tilan gerundit ovat siis perfektisiä. Preesensisestä ja siis hallitsevan verbin kanssa samanaikaisesta tapauksesta Horváth (1992: 41) antaa seuraavanlaisia esimerkkejä:

- (182) ... *a gyerek mindenféle eddigi környezetéből **kilépve** jön oda...* '...lapsi tulee sinne kaikesta tähänastisesta ympäristöstään eroavana...' (?)
- (183) *Legtöbben a pályától **visszavonulva** élik át ezt az új szerepet.* 'Useimmat käyvät läpi tätä uutta tilannettaan virkauraltaan poisjäävinä.' (?)
- (184) ...*300 fős hallgatóság tapsától **kísérve** lépett mikrofonhoz Horn Gyula...* '...300-päisen opiskelijayleisön aplodien **saattelemana** Gyula Horn astui mikrofonin luo...'

Esimerkkien 182 ja 183 suomalaiset käännökset eivät tunnu kovinkaan luontevilta. Yleensäkin suomalaisesta näkökulmasta on melko vaikea ajatella, että aktiivinen preesensinen tilan gerundi olisi edes pragmaattisesti mahdollinen. Tiettyyn tilaan joutuminenhan on

aina tapahtunut tai ainakin alkanut ennen hallitsevan verbin tapahtumahetkeä. Suomen kielestä ei oikein näille tapauksille löydy sellaista nominaalimuotoista vastinetta, joka olisi luonteva ja ilmaisisi nimenomaan tilaa. Nimittäin esimerkissä 183 tulee kyllä temporaalirakenne mieleen (*virkauraltaan pois jäädessään*), mutta se viittaa vain siihen aikaan ja hetkeen, jolloin virkauralta pois jääminen on ajankohtaista eikä sisällä sitä implikaatiota, että virkauralta pois jäävä on siinä tilanteessa paitsi ajallisesti myös mentaalisesti läsnä. Suomen muuten tarkasti kieliopillistuneessa gerundijärjestelmässä on siis tässä kohden aukko.

Horváth onkin todennut, että aktiiviset ja preesensiset tilan gerundit ovat siinä mielessä ongelmallisia, että niihin sisältyy usein myös ajan tai tavan merkitys, jolloin niitä on vaikea luokitella. Myös kantaverbin semantiikka on tulkinnan kannalta tärkeä. (1992: 39–42.) Unkarin gerundin laajakäyttöisyys ja semanttinen väljyys sallii juuri tällaista tulkinnan varaa. On luonnollista, että jos yksi ja sama morfologinen kategoria ilmaisee toisaalta tapaa, keinoa, aikaa ja tilaa, se voi saada myös sellaisia implikatiivisia merkityksiä, joissa jonkin päämerkityksen ohella myös joku toinen merkitys tulee esiin. (Ks. esim. Aradi 1988: 138.)

Esimerkissä 184 on passiivin preesensin gerundi. Tämä on aktiivista huomattavasti selkeärajaisempi tulkinnaltaan. Nyt on kysymyksessä selvemmin tila. Jos gerundiin liittyy oma subjekti kuten juuri esimerkissä 184, suomen ekvivalentti on essiivimuotoinen agenttipartisiippiirakenne (vrt. luku 3.1.4.). Suomen passiivin partiisiipin preesensmuotoa voidaan lisäksi suomessa käyttää gerundisestit, esim. *Koulutettavana en voinut puuttua siihen*. Tapausta nimitetään suomen lauseopeissa predikatiiviadverbiaaliksi. Unkariksi taas nämä eivät käänny gerundirakenteella: *Mint képzésben lévő erre nem tudtam reagálni*.

4.1.5. Syyn gerundi

Syyn gerundin ilmaisimena *ván/vén*-muotoinen variantti on kaikkein yleisin; Horváthin aineistossa peräti 40% syytä ilmaisevista tapauksista edustaa tätä muotoa. Suhteessa hallitsevaan verbiin se on aina samanaikainen, samasubjektinen ja yleensä aktiivinen. Se voidaan muodostaa myös *lenni*-verbistä ('olla'). Tällainen *lévén*-muoto voi edelleen edustaa upotelauseen kopulatiivista (esim. 187) tai eksistentiaalista tai omistusrakenteessa esiintyvää (esim. 188) *lenni*-

verbiä. Suomessa ei ole syyn ilmaisemiseen olemassa verbin nominaalimuotoa. Tämän syntaktis-semanttisen paikan täyttää suomen kieliopissa syytä ilmaiseva *koska*-lause. Esimerkkejä:

- (185) *Két évig és két hónapig tanultam ott az orvosok fakultáson, tudván, hogy hosszú utakon mindig szükség van orvosra.* (MTA) 'Opiskelin lääketieteellisessä tiedekunnassa kaksi vuotta ja kaksi kuukautta, **koska tiesin**, että pitkillä matkoilla tarvitaan aina lääkäreitä.'
- (186) *A levél e tételére nem válaszoltam, gondolván, Mata elfelejté. (MTA)* 'Tähän kirjeen väittämään en vastannut, **koska ajattelin**, että Mata unohtaisi sen.'
- (187) *(A fickó) önálló lakása nem lévén, özvegy édesanyával élt együtt.* (Horváth 1992: 53.) '**Koska** sillä tyypillä **ei ollut** omaa asuntoa, hän asui yhdessä leskeksi jääneen äitinsä kanssa.'
- (188) *Feró – tanyasi ember lévén – a természetet szerette...* (Gál 1990: 114.) 'Feró – **koska** hän oli maalainen – rakasti luontoa...'

4.1.6. Muita funktioita

Horváth on artikkelissaan erottanut vielä lisäksi *va/ve*-gerundin käytön tarkoituksen adverbiaalina, esim. *Tisztelve és formálva a gyerek még kialakulatlan személyiségét, (Steinerék) az iskoláikban semmilyen ideológiát, még saját világképük ideáit sem oktatják.* Tällainen käyttö on aina hallitsevan verbin kanssa samasubjektista ja samanaikaista. Lisäksi muoto on tässä aina aktiivinen. (1992: 53–54.) Tämä funktio on kuitenkin melko marginaalinen, eikä sille voi helposti osoittaa selkeitä suomenkielisiä vastineita. Mainittu esimerkki kääntyisi parhaiten ehkä seuraavasti: 'Kunnioittaen ja **pyrkien muovaamaan** lapsen vielä kehittymätöntä persoonallisuutta (Steinerilaiset) eivät opeta kouluissaan mitään ideologiaa eivätkä edes omaa maailmankuvaansa.'

Unkarin gerundi esiintyy vielä vartalontoistorakenteessa eli figura etymologicassa, esim. *Minden gyerek várva vár* (MMNYR II: 258) 'Kaikki lapset odottamalla odottavat'. Horváth kutsuu tätä askeen adverbiaaliksi (fokhatározó) (1992: 51.) Pidän näitä kuitenkin kiteytyneinä verbiketjuina, joita ei voi johtaa kahdesta merkitys-

rakenteen lauseesta. Näin ne ovat olennaisesti toisentyyppejä kuin edellä käsitellyt gerunditapaukset. Suomessa *värva vár* ja *kérve kér*-tyyppejä rakenteita vastaa verbiketju *odottamalla odottaa* ja *pyytämällä pyytää*, jos halutaan korostaa tekemisen intensiteettiä. Tekemisen jatkuvuutta korostava ekvivalentti olisi *odottaa odottamista* ja *pyytää pyytämistään*. (Vrt. Hakulinen–Karlsson 1979: 234.)

Suomen gerundisesti toimivien verbin nominaalimuotojen järjestelmään sisältyy se erikoisuus, että sillä voidaan ilmaista myös lokaalisia suhteita. Tarkoiton tässä ns. III infinitiivin inessiiviä, elatiivia ja illatiivia. Näitä olen kuitenkin käsitellyt infinitiivin yhteydessä luvussa 2.1.3. Nämä eivät kuitenkaan ole aivan samanlaisia gerunditapauksia kuin muut tässä käsitellyt. Niiden upotus ei nimittäin ole niin syvä kuin muiden gerundien (ks. Hakulinen–Karlsson 1979: 233.) Kontrastiivisesta näkökulmasta on kuitenkin vielä syytä ottaa esille, että unkaristakin voi kyllä osoittaa III infinitiivin inessiiviin verrattavia verbin nominaalimuotoisia tapauksia, joilla voidaan ilmaista samanlaista aikakäsitystä, eli että tekeminen on käynnissä juuri puhehetken tai kerronnan hetken kanssa samanaikaisesti. Unkarin Tiedeakatemiaan aineistosta poimin mm. seuraavanlaisen esimerkin: *Az ellenforradalmi bandák visszavonulóban vannak...* 'Vastavallankumoukselliset joukot ovat vetäytymässä pois.'

4.1.7. Koontaa erifunktioisista gerundeista

Gerundijärjestelmänsä puolesta suomi on paljon unkaria kieliopillistuneempi, eli erilaisille syntaktis-semanticille funktioille on olemassa lähes aina omat morfologiset kategoriansa, kun taas unkari tulee toimeen yhdellä gerundimuodolla. Kun unkarin *va/ve*-gerundin ilmaisema toiminta on hallitsevan verbin kanssa samanaikaista ja päättymätöntä, sitä vastaavat suomessa ns. II ja III infinitiivin muodot, jotka syntaktis-semanticisesti ovat gerundeja. Hallitsevaa verbiä aiempaa ja päättynyttä tekemistä ilmaisevan unkarin *va/ve*-gerundin vastineena suomessa ovat partisiippien perfektimuodot.

On mielenkiintoista, että suomesta puuttuvat varsinaiset meneen ajan gerundit. Ns. II ja III infinitiivihän ovat aina aktiivisia ja ilmaisevat hallitsevaan verbiin nähden samanaikaista ja päättymätöntä toimintaa. Näiden infinitiivien tunnuksat (*d)e ~ te* ja *ma* ilmaisevat paitsi NOMINAALISTUKSEN, ne myös toimivat aikamuodon tunnuksina.

Morfologisesti keskeinen ero unkarin ja suomen gerundien välillä on, että suomen gerundit taipuvat sijoissa. Unkarin gerundiin puolestaan ei voi liittää mitään sidonnaisia morfeemeja. Sijamuotojen ja varsinaisten gerundien ja partisiippimuotojen yhdistelmillä (esim. *ottaessaan, otettuaan, otettuna*) suomi rakentaa monimutkaisen nominaalimuotojärjestelmän, jossa tärkeää on paitsi **funktio** ja **pääluokka** myös se, että **aikasuhde** hallitsevaan verbiin tulee selväksi. Suomen gerundit ovat siis semanttisesti kiinteitä ja lauseopillisesti osittain väljiä.

Unkarin gerundi taas rakentuu **lauseenjäsenfunktion** ympärille. On siis yksi adverbiaalinen verbin nominaalimuoto, jonka merkitys voi vaihdella, joka voi olla passiivinen tai aktiivinen ja suhteessa hallitsevaan verbiin samanaikainen tai aiempi. Edelleen gerundinen muoto ei voisi tulla kyseeseen partisiipin syntaktisessa funktiossa. Unkarin gerundi on siis semanttisesti väljä ja lauseopillisesti kiinteä.

4.2. Unkarin *A levél fel van adva* -tyyppiset rakenteet ja niiden suomenkieliset vastineet

Lenni-verbin ('olla') yhteydessä käytetään unkarin *va/ve*-gerundia esiteltujen erifunktioisten adverbiaalien lisäksi vielä seuraavaan tapaan: *Az ítélet már meg volt írva* 'Tuomio oli jo kirjoitettu'. Kyseeseen tulevat tässä transitiiviset ja mediaaliset verbit. Rakenne sisältää aina resultatiivisen aspektin. Esimerkkilauseen saksannokseksi Tompa esittää *Das Urteil war schon fertig geschriben*. (1968: 71; MMNYR II: 259.)

Puheena olevien rakenteiden suomenkielinen vastine on **finiittinen** passiivin perfekti tai pluskvamperfekti. Tällainen *va/ve*-muodon käyttö ei olekaan enää gerundista. Tässä se nimittäin ei edusta upotelauseen predikaattia, vaan ilmaisee epämääräisen tekijän loppuunsaatettua ja resultatiivista toimintaa. Unkarin kielitieteessä tätä onkin kutsuttu gerundipredikaatiksi (ks. Lengyel 1989: 84; Lengyel 1992; Horváth 1992: 67). Koska se edelleen voidaan yleensä muodostaa vain transitiivisista ja mediaalisista verbeistä, sitä täytyy pitää puhtaana passiivirakenteena, joka on sukua germaanisten kielten passiivirakenteille. Tyyppi voidaan kääntää englanniksikin *is/has been* verbi + *ed* -rakenteella seuraavaan tapaan. (Papp 1986: 138–139; vrt. de Groot 1987: 290–291.)

(189) *A levél fel van adva.*

'The letter **is/has been posted.**'

'Kirje on lähetetty.'

(190) *A regény be van fejezve.*

'The novel **is/has been finished.**'

'Romaani **on lopetettu.**'

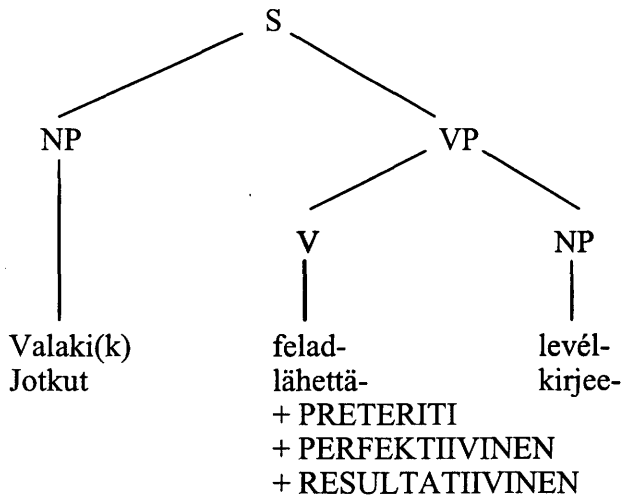
(191) *A jelentés még nincs leépelve.*

'The report **isn't/hasn't been typed yet.**'

'Ilmoitusta **ei ole** vielä kirjoitettu koneella.'

(Esimerkit Papp 1986: 138–139.)

Merkitykseltään puheena oleva rakenne ilmaisee tilaa, ja siten se on lähellä varsinaista tilan gerundia. Suomessakaan ei olisi ihan mahdotonta ajatella tässä passiivin perfektimuotoihin tilaa ilmaisevaa essiivin päätettä. Ero on kuitenkin aitoon gerundiin verrattuna selvä; rakenteella ei ole hallitsevaa verbiä. Se on aina suorassa yhteydessä edeltävään toimintaan tai tapahtumiseen ja ilmaisee sen seurausta tai tulosta. Se on edelleen täydennysjakaumassa vastaavien aktiivisten tai mediaalisten rakenteiden kanssa. Koko rakenne on ehkä syntynytkin siksi, että on ollut tarpeen fokusoida toiminnan kohde ja kuvata toiminnan vaikutusta siihen, esim. *Az adót kifizették* > *Az adó ki van fizetve* 'Jotkut ~ he maksoivat veron > Vero on maksettu'. (Lengyel 1989: 95, 120–122.) Gerundipredikaatin merkitysrakenne on nähdäkseni seuraavanlainen:

Kuvio 12. Unkarin gerundipredikaatin ja suomen passiivin perfektin vastaavuus.

Gerundipredikaatti on siis mahdollinen myös mediaalisten verbien tapauksessa. Näiden suomenkielisenä vastineena on aktiivin perfektin muoto. Myös eri persoonat ovat tässä mahdollisia. Lengyelin mukaan seuraavat intransitiiviset ja mediaaliset verbit voivat esiintyä gerundipredikaattirakenteessa: 1. *odik/ödik*-johdokset, esim. *meg van zavarodva* 'on hämmentynyt', 2. *Ul*-johdokset, esim. *el van készülve* 'on valmistautunut', 3. *odik*-johdokset, esim. *össze vannak csapódva* 'ovat liittyneet yhteen', 4. *ad*-johdokset, esim. *ki van iz-zadva* 'on hionnut', 5. *ozik/özik*-johdokset, esim. *fel van öltözve* 'on pukeutunut', 6. *kozik/közik*-johdokset, esim. *be van iratkozva* 'on kirjoittautunut sisään', 7. *ik*-johdokset, esim. *meg van fázva* 'on vilustunut'. Intransitiivisen verbin yhteydessä verbiprefiksi on pakollinen perfektiiivisen aspektin ilmaisemiseksi, kuten mainituista esimerkeistäkin näkyy. Transitiiiverbin tapauksessa perfektiiivisen aspektin merkinä voi verbiprefiksin lisäksi olla myös jokin painollinen adverbi, esim. *A ló a fához van kötve* 'Hevonen on sidottu puuhun'. (Lengyel 1989: 125, 127–128.)

Gerundipredikaattirakenteessa on mahdollista ilmaista myös aspektuaalisia eroja. Esimerkiksi lauseissa *Az ajtó be van zárva* ja *Az ajtó zárva van* on sellainen aspektuaalinen ero, että ensimmäinen verbiprefiksillinen gerundimuoto ilmaisee perfektiivisyyttä. Jälkimmäisessä ilman verbiprefiksiä olevassa tapauksessa taas korostuu tilan merkitys. Oven sulkeminen on siis joka tapauksessa tapahtunut aiemmin, mutta *Az ajtó be van zárva* ilmaisee siis mennyttä aikaa ja on perfektiivinen (elöidejű, befejezett) ja *Az ajtó zárva van* ilmaisee samoin mennyttä aikaa, mutta aspektiltaan se ilmaisee jatkuvaa tilaa (elöidejű, folyamatos). (Lengyel 1989: 123–125.) Ensimmäisen suomalaisen ekvivalentti on 'Ovi on suljettu'. Jälkimmäisessä tapauksessa taas täytyisi suomeksi kääntää 'Ovi on kiinni', jolloin jatkuvan tilan merkitys pääsisi esille. Tässä nousee jälleen esille sama seikka kuin tilan gerundin käsittelyn yhteydessä, eli tällä syntaktis-semanttiselle funktiolle ei suomessa ole olemassa omaa yksiselitteistä verbin nominaalimuotoa.

Van + gerundi -rakennetta on Unkarissa tutkittu paljon jo 1800-luvulta lähtien. Se on ollut erityisesti kielenhuollon hampaissa. Rakennetta on pidetty germanismina. Erityisesti on vierottu rakenteen aktiivista muotoa, esim. *el van utazva* 'on matkustanut pois'. (Lengyel 1989: 84–85.) Normatiivisessa kielenkuvauksessa onkin sanottu, että silloin kun gerundipredikaattirakenne ilmaisee "tilaa" (eli on

siis passiivinen), se voidaan hyväksyä. Jos gerundi puolestaan ilmaisee ”toimintaa” (eli on aktiivinen), sitä ei voi hyväksyä. Rakenne on kuitenkin nykyunkarissa produktiivinen, ja se pyrkii tekemään uusia valloitusretkiä myös täysin aktiivisiin ympäristöihin, esim. *Elő vagyok fizetve az újságra* ’Olen tilannut sanomalehden’. (Rácz–Takács 1978: 150; ks. myös Papp 1986: 139.) Unkarin Tiedeakatemian aineistossakin gerundipredikaatti on yltyleinen. Myös aktiivityypistä voi löytää esimerkkejä (196). Seuraavista esimerkit 192–194 ovat passiivisia ja esimerkki 195 edustaa mediaalista tapausta.

- (192) *A színpad három részre van osztva.* (MTA)
 ’Näyttämö on jaettu kolmeen osaan.’
- (193) *A boltban sok vevő volt, a segédek mind el voltak foglalva, tehát várnom kellett...* (MTA) ’Myymälässä oli paljon asiakkaita, ja myyjät olivat kaikki varattuja, siispä minun täytyi odottaa...’
- (194) *Akkor láttam, végig van szakítva a selyem nadrágocskája.* (MTA) ’Silloin näin, että hänen silkipöksynsä oli revitty rikki.’
- (195) *...észrevettem, hogy a katonák és a nép el voltak ragadtatva irgalmasságom jeleitől.* (MTA) ’...huomasin, että so-tilaat ja kansa olivat haltioituneita armeliaisuuden osoituksistani.’
- (196) *...de már el voltam határozva, nem bízni többé uralkodókban és miniszterekben...* (MTA) ’...mutta olin jo päättänyt, etten luota enää valtaapitäviin enkä ministereihin...’

5. Tiivistelmä

Tässä tutkimuksessa tarkastelen unkarin ja suomen nominaalisten verbimuotojen merkitystä ja lauseopillista käyttöä kontrastiivisesta näkökulmasta. Tutkimus on synkroninen, eli vertaan unkaria ja suomea toisiinsa moderneina kirjakielinä ilman kielihistoriallista näkökulmaa. Käyttämäni esimerkit olen poiminut kieliopeista sekä vähin myös viestimistä ja puhekielestä. Unkarin kielestä on lisäksi ollut käytettävissäni Unkarin Tiedeakatemian kielitieteen osastossa koottu nykyunkarin korpus.

Nominaaliset verbimuodot jaan tässä niiden lauseopillisen päätehtävän mukaan kolmia: infinitiivit eli lauseessa substantiivin kaltaisesti toimivat, partisiipit eli lauseessa adjektiivin funktiossa olevat sekä gerundit, jotka ovat lauseessa adverbialin funktiossa toimivia verbin nominaalimuotoja. Käsittelen sekä unkarin että suomen muotoja tässä totutusta poikkeavalla tavalla ja käytän termejä, jotka eivät välttämättä ole tunnettuja kummankaan kielen deskriptiivisessä kieliopissa.

Nominaalisten verbimuotojen syntaksia ja semantiikkaa lähestyn ns. tertium comparationiksena kautta. Tällä tarkoitan tiettyä universaalista syntaktis-semanttista kategoriaa, joka vertailtavien kielten morfosyntaksissa saa tietynlaisen pintarakenteen asun. Tällainen universaali syntaktis-semanttinen kategoria on esim. ATTRIBUUTTIASEMAINEN PASSIIVIN PARTISIIPIN PREESENS, joka tarkoittaa adjektiivisesti käyttäytyvää verbin nominaalimuotoa, jonka pääsana on nominaalimuodon ilmaiseman toiminnan kohde, esim. *fizetendő összeg* 'maksettava summa', *ehető gomba* 'syötävä sieni', *morzsolni való kukorica* 'riivittävä maissi'.

ATTRIBUUTTIASEMAISEN PASSIIVIN PARTISIIPIN PREESENSIN tapauksessa unkari on siis kieliopillistuneempi kuin suomi, eli se koodaa mainitun syntaktis-semanttisen kategorian vielä modaalisuudenkin mukaan eri morfologiaan. Tämä on samalla yksi unkarin ja suomen nominaalimuotojärjestelmän pääeroavuus; suomesa infiniittisiin verbimuotoihin ei voi liittyä mitään modaalisuutta osoittavaa morfologiaa. Kieliopillistumisesta tämä on samalla ainut esimerkki, jossa suomi on yksinkertaisempi. Muutoin **suomi on nominaalisten verbimuotojen syntaksiltaan ja semantiikaltaan paljon kieliopillistuneempi kuin unkari**. Erityisesti tämä näkyy gerundijärjestelmässä, jossa unkarin yhtä *va/ve*-tunnuksista muotoa vastaa suomessa aina eri muoto sen mukaan, onko kyseessä tavan,

keinon, ajan tai tilan gerundi, esim. *harsogva énekel* 'laulaa rai-
kuen', *hazaérve feküdjünk le* 'kotiin palattuamme menemme nuk-
kumaan', *játszva tanulhatnak* 'leikkimällä he voivat oppia' ja *fóliá-
ba csomagolva* 'folioon pakattuna'.

Keskeinen ero unkarin ja suomen nominaalimuotojärjestel-
mässä on suhde hallitsevan verbin aikaan. Tämä ero tulee esille
partisiippien ja gerundien vertailussa. Unkarissa aikasuhteen osoit-
tamiselle ei ole eksplisiittistä morfologiaa, kun taas suomen nomi-
naalimuodot viittaavat tarkkarajaisesti samanaikaisuuten tai
aiemmuuteen suhteessa hallitsevaan verbiin. Unkarin partisiipit
ja osin gerunditkin rakentuvat tätä vastoin aspektin varaan.
Ó-partisiippi on aspektiltaan jatkuvaa toimintaa ilmaiseva, ja siten
se on tietysti usein hallitsevan verbin kanssa samanaikainen, mutta
tietyissä tapauksissa se voi olla myös aiempi. Samoin (Vt)t-partisiip-
pi ilmaisee yleensä perfektiiivistä aspektia ja hallitsevaa verbiä aiem-
paa toimintaa, mutta samanaikaisuus voi esim. irresultatiivisen ver-
bin yhteydessä tulla kyseeseen. Suomen preesensin (esim. *ottava*,
otettava) ja perfektin partisiipit (*ottanut*, *otettu*) viittaavat melko sel-
värajaisesti joko aiemmuuteen tai samanaikaisuuteen suhteessa hal-
litsevaan verbiin. Unkarin *va/ve*-tunnuksinen gerundi on myös aika-
suhteiltaan neutraali. Aspekti voi muotoon liittyä joko verbiprefik-
sin tai adverbiaalinen avulla. Suomessa taas gerundisesti toimivista
verbin nominaalimuodoista ns. II (esim. *ottaen*, *ottaessaan*, *otetta-
essa*) ja III infinitiivi (*ottamalla*, *ottamatta*) ovat hallitsevan verbin
kanssa aina samanaikaista tekemistä ilmaisevia. Aiempaa ja päät-
tynyttä tekemistä ilmaisevat tässä partisiippien perfektimuodot si-
joissa taipuneina, esim. *otettuaan*, *otettuna*, *kalvenneena*.

Partisiippien ja gerundien vertailussa nousee esille myös ero pää-
luokan käsittelyssä. Suomen partisiipit ja gerundit ovat nimittäin
morfologisesti aina eksplisiittisesti joko passiivisia tai aktiivisia.
Unkarin ó-partisiippi on yleensä aktiivinen ja (Vt)t-partisiippi puo-
lestaan passiivinen, mutta tietyin ehdoin ne voivat käydä myös pää-
luokkarajan yli. Suomen partisiipit ovat ehdottomasti aktiivisia tai
passiivisia. Nimittäin passiivin partisiippeja voidaan muodostaakin
vain transitiiviverbeistä toisin kuin ns. passiivin finiittimuotoja,
esim. *käytetty auto* mutta **seistävä jalkakäytävä* ei käy, vaikka toi-
saalta voidaan sanoa *seistään*. Unkarin *va/ve*-gerundi voi olla mer-
kitykseltään yhtä hyvin aktiivinen kuin passiivinenkin. Suomen ge-
rundeista taas ns. II ja III infinitiivi ovat aina merkitykseltään aktii-
visia (myös *tehtäessä*-tyyppinen muoto!). Passiivisia gerundin funk-

tioita ilmaistaan partisiippien passiivimuodoilla. Pääluokkien tarkastelussa tulee aktiivin ja passiivin lisäksi ottaa vielä huomioon mediaaliset verbit. Nimittäin unkarin ja suomen suhtautuvat eri tavalla mediaalisuuteen; unkarin koodaa tämän merkityksen passiivin kanssa samaan morfologiaan, suomi taas aktiivin kanssa yhtenevään morfologiaan, esim. *az otthon maradt gyerekek* 'kotiin jääneet lapset'.

Kootusti voi sanoa, että keskeinen ero unkarin ja suomen partisiippi- ja gerundijärjestelmän välillä on, että **suomen muotojen morfologia on erikoistunut ilmaisemaan pääluokkaa ja aikasuhteita hallitsevaan verbiin**. Lauseenjäsenfunktion muodot sen sijaan pystyvät ylittämään, esim. ns. passiivin partisiipin perfektin muoto voi toimia paitsi attribuuttina ja predikatiivina, se pystyy taiputettuna siirtymään AKTIIVIN GERUNDIN PERFEKTIN syntaktis-semanttiseen tehtävään (esim. *otettuaan*). **Unkarin muodot liittyvät puolestaan tiukemmin tiettyyn lauseenjäsenfunktiioon**, esim. *va/ve*-gerundi on tiukasti aina adverbialia. Suomen järjestelmä on siis tässä kohden syntaktisesti väljä mutta semanttisesti kiinteä ja unkarin vuorostaan syntaktisesti kiinteä ja semanttisesti väljä.

Vertailtavien kielten infinitiivijärjestelmän keskeisin eroavuus on, että **suomen ainut varsinainen infinitiivi eli ns. I infinitiivi on lauseopilliselta käytöltään puhtaammin substantiivinen kuin unkarin *ni*-infinitiivi**. Suomen infinitiivin pääfunktiot lauseessa ovat subjekti ja objekti, tosin myös attribuutti on mahdollinen. Näiden pääfunktioiden ohella **unkarin infinitiivi toimii laajajhkosti myös adverbialina**, esim. *nem játszani jöttem ide* 'en ole tullut tänne leikkimään'. Unkarin *ni*-infinitiivillä on siis myös gerundinen tehtävä esim. juuri olo- ja liikeverbien yhteydessä. Suomen erikoisuuksiin taas kuuluu, että lokaalisia suhteita ilmaisemaan on olemassa erityiset gerundimuodot eli ns. III infinitiivin inessiivi, elatiivi ja illatiivi. Näin varsinainen infinitiivi säästyy puhtaammin vain substantiivisiin tehtäviin.

Suomen upotteet ovat unkaria laajempia, eli nominaalinen verbi-muoto saa suomessa yleensä unkaria enemmän määritteitä. Esimerkiksi oma subjekti on unkarissa harvinainen mutta suomessa aivan tavallinen. Tämä näkyy erityisesti ns. kettös tárgy ja kettös alany-rakenteiden ja suomen partisiippirakenteen vastaavuudessa sekä erilaisissa gerundirakenteissa. Tosin monet unkarinkin upotteet ovat varsin laajoja ja muistuttavat kovasti suomen lauseenvastikkeita.

KIRJALLISUUS

- E. Abaffi Erzsébet 1978: A mediális igékről. Magyar Nyelv. A Magyar Nyelvtudományi Társaság folyóirata 3/1978. 280–293.
- Aradi András 1988: A határozói igeneves szerkezetek grammatikai és jelentéstani funkciói a magyar műszaki nyelvben. A magyar nyelv rétegződése. A magyar nyelvészek IV. nemzetközi kongresszusának előadásai I (szerk. Kiss Jenő és Szűts László). 138–146. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Bencédy József, Fábián Pál, Rácz Endre, Velcsov Mártonné 1988: A mai magyar nyelv. Tankönyvkiadó, Budapest.
- Benkő, Loránd–Imre, Samu 1972: The Hungarian Language. Mouton, The Hague, Paris.
- Bösz Ágnes 1992: A főnévi igenévi állítmány kérdése. Újabb fejezetek a magyar leíró nyelvtan köréből (szerk. Keszler Borbála). 30–33. Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi kar. Tankönyvkiadó, Budapest.
- Dubrovina, Zinaida M. 1979: Infinitiivilauseista suomen kielessä. Sanomia. Juhlakirja Eeva Kangasmaa-Minnin 60-vuotispäiväksi 14.4.1979 (toim. Jussi Kallio). 107–118. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 9.
- Gál Sándor 1990: Isziná, iduká. Elbeszélés. Körkép 1990 (szerk. Hegedős Mária). 112–132. Magvető Könyvkiadó, Budapest.
- Ginter Károly, Kigyóssy Edit, Prileszky Csilla, Uhrman György 1976: Hogy mondjuk magyarul? Tankönyvkiadó, Budapest.
- de Groot, Casper 1987: On the Predicative Verbal Adverbial Construction in Hungarian. Approaches to Hungarian. Vol. 2. Theories and analyses (ed. István Kenesei). JATE, Szeged.
- Hajdú-Bihari Napló. 12.10.1989.
- Hakulinen, Auli–Karlsson Fred 1979: Nykysuomen lauseoppia. SKS, Helsinki.
- Hakulinen, Auli–Ojanen, Jussi 1976: Kielitieteen ja fonetiikan termistöä. SKS, Helsinki.

- Horváth László 1992: A határozói igenevek mondatbeli szerepeiről. Újabb fejezetek a magyar leíró nyelvtan köréből (szerk. Keszler Borbála). 33–81. Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar. Tankönyvkiadó Budapest.
- Häkkinen, Kaisa 1987: Kontrastiiivisesta tutkimuksesta. Kontrastiiivista kielentutkimusta I (toim. Mauno Koski). Fennistica 8. 5–24. Åbo akademi.
- Ikola, Osmo 1974: Lauseenvastikeoppia. Tietolipas 76. SKS, Helsinki.
- 1991: Nykysuomen käsikirja. Weilin + Göös, Helsinki.
- James, Carl 1980: Contrastive Analysis. Longman Group Ltd; Harlow, Essex.
- A. Jászó Anna 1991: Az igenevek. A magyar nyelv történeti nyelvtana I. A korai ómagyar kor és előzményei (szerk. Benkő Loránd). 319–352. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- 1992: Az igenevek. A magyar nyelv történeti nyelvtana II. A kései ómagyar kor I. Morfematika (szerk. Benkő Loránd). 411–454. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Jørgensen, J. Normann 1982: Contrastive Linguistics. Anglica et Americana 15. Department of English, University of Copenhagen.
- Kangasniemi, Heikki 1992: Modal expressions in Finnish. Studia Fennica Linguistica 2. SKS, Helsinki.
- Károly Sándor 1956: Igenévrendszerünk a kódexirodalom első szakaszában. Nyelvtudományi Értekezések 10. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Keresztes, László 1974: Unkarin kiel. SKS, Helsinki.
- Keszler Borbála 1980: Elmélet és gyakorlat viszonya az igenevek mondatbeli szerepének tárgyalásában. A magyar nyelv grammatikája. A magyar nyelvészek III. nemzetközi kongresszusának előadásai (szerk. Imre Samu, Szathmári István és Szűts László). 482–489. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Kiefer Ferenc 1984: A *tud* segédige jelentéséről. Magyar Nyelv. A Magyar Nyelvtudományi Társaság folyóirata 81. 2/1984, 144–160. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- 1992: Az aspektus és a mondat szerkezete. Strukturális magyar nyelvtan 1. Mondattan (szerk. Kiefer Ferenc). Akadémiai Kiadó, Budapest.

- Kiss, Katalin É. 1980: English participles and their Hungarian equivalents. *Studies in English and Hungarian Contrastive Linguistics* (ed. L. Dezső, W. Nemser). 63–92. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Koivisto, Helinä 1987: Partisiippien adjektiivistuminen suomen kielessä. SKS, Helsinki.
- Komlósy András 1992: Régenek és vonzatok. Strukturális magyar nyelvtan 1. Mondattan (szerk. Kiefer Ferenc). Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Kosztolányi Dezső 1983: Aranysárhány. Regény. Negyedik kiadás. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest.
- Krzyszowski, Tomasz P. 1990: Contrasting Languages. The Scope of Linguistics. *Trends in Linguistics* 51. Mouton de Gruyter, Berlin.
- Kulonen-Korhonen, Ulla 1985: Deverbaalisten *U*-verbijohdosten semantiikkaa. *Virittäjä* 89. 290–309.
- Kulonen, Ulla-Maija 1993: Johdatus unkarin kielen historiaan. *Suomi* 170. SKS, Helsinki.
- Laczkó Tibor 1993: Predicates in the Hungarian NP. Väitöskirjan käsikirjoite. Kossuth Lajos -yliopiston humanistinen tiedekunta. Debrecen.
- Lengyel Klára 1989: A határozói és határozói igenévi állítmány. Bölcsészdoktori disszertáció, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar.
- 1992: A határozói igenévi állítmány. Újabb fejezetek a magyar leíró nyelvtan köréből (szerk. Keszler Borbála). 127–167. Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar. Tankönyvkiadó, Budapest.
- Linkomies, Edwin 1973: Latinan kielioppi. Gummerus, Jyväskylä.
- Magyar konyha. *Gasztronómiai magazin*. 3/1987.
- Magyar Nemzet. 21.12.1989.
- Mantila, Harri–Vuojala, Eszter 1991: Unkarin ja suomen attribuutti-asemaisten partisiippien vastaavuudesta. Suomi ja unkarin rinnakkain. Suomalais-unkarilaisia kontrastiivisia tutkielmia (toim. Alho Alhoniemi, István Nyirkos ja Heikki Paunonen). Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 38.

- Matihaldi, Hilikka-Liisa 1979: Nykysuomen modukset I. Kvalitatiivinen analyysi. Acta Universitatis Ouluensis, series B, humaniora no. 7. Oulun yliopisto.
- MMNYR = A mai magyar nyelv rendszere. Leíró nyelvtan I–II. 1970. (Szerk. Tompa József.) Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Pajzs, Júlia 1990: Számítógép és lexikográfia. Linguistica. Series A. Studia et dissertationes, 4. Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete.
- Pakarinen, Veikko 1977: Kreikan kielioppi. SKS, Helsinki.
- Papp István 1959: Infinitiivmuotojen asema kieliopissa. Verba docent. Juhlakirja Lauri Hakulisen 60-vuotispäiväksi 6.10.1959 (toim. Pertti Virtaranta, Terho Itkonen ja Paavo Pulkkinen). 255–268. SKS, Helsinki.
- Papp Nándor 1986: A Hungarian Look at the Meaning of the English Perfect. Contrasting English with Hungarian (ed. Éva H. Stephanides). Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Paunonen, Heikki 1991: Kontrastiivisen tutkimuksen periaatteista ja niiden soveltamisesta suomen ja unkarin vertailuun. Suomi ja unkari rinnakkain. Suomalais-unkarilaisia kontrastiivisia tutkielmia (toim. Alho Alhoniemi, István Nyirkos ja Heikki Paunonen). 22–34. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 38.
- Pei, Mario–Gaynor, Frank 1980: Dictionary of Linguistics. Littlefield, Adams & Co. Totowa.
- Pekkanen, Tuomo 1981: Ars grammatica. Latinan kielioppi. Gaudamus, Helsinki.
- Penttilä, Aarni 1963: Suomen kielioppi. WSOY, Porvoo.
- Rácz, Endre 1974: Intranszítív igék befejezett melléknévi igenevének jelzői használata. Magyar Nyelvőr. A Magyar Tudományos Akadémia Anyanyelvi bizottságának folyóirata 4/1974. 385–398.
- 1975: Transzítív igék befejezett melléknévi igenevének jelzői használata. Magyar Nyelvőr. A Magyar Tudományos Akadémia Anyanyelvi bizottságának folyóirata 1/1975. 3–11.
- Rácz Endre–Takács Etel 1978: Kis magyar nyelvtan. Gondolat, Budapest.
- Rein, Kurt 1983: Einführung in die kontrastive Linguistik. Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt.

- Räisänen, Alpo 1988: Suomen kielen *U*-johtimiset verbit. Suomi 141. SKS, Helsinki.
- Saukkonen, Pauli 1965: Itämerensuomalaisten kielten tulosija-infinitiivirakenteiden historiaa I. Johdanto, adverbiaali infinitiivi. Suomalais-ugrilaisen seuran toimituksia.
- Savijärvi, Ilkka 1971: "Kirves on työkalu hakata puita." Havaintoja ensimmäisen infinitiivin lyhyemmän muodon käytöstä. *Viritäjä* 75. 280–296.
- Shore, Susanna 1986: Onko suomessa passiivia. SKS, Helsinki.
- Siro, Paavo 1964: Infinitiivin asema suomen kieliopissa. *Sananjalka* 6. 20–26. Suomen kielen seura, Turku.
- Seilonen, Marja 1995: Suomen subjektittomien lauseiden vastineita unkarissa. *Hungarologische Beiträge* 3. (toim. László Keresztes, Juha Leskinen ja Sándor Maticsák). 151–165. Jyväskylän yliopisto, Hungarologia-projekti.
- SKS = Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Stephanides, Éva H. 1980: A contrastive study of the english and the hungarian infinitive. *Studies in English and Hungarian Contrastive Linguistics* (ed. L. Dezső, W. Nemser). 93–144. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Sulkala, Helena–Karjalainen, Merja 1992: *Finnish*. Routledge, London, New York.
- Szathmári, István 1991: Gondolatok a kontrasztív nyelvészeti munkálatról. Suomi ja unkari rinnakkain. Suomalais-unkarilaisia kontrastiivisia tutkielmia (toim. Alho Alhoniemi, István Nyirkos ja Heikki Paunonen). 9–21. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 38.
- Szinnyei József–Kivekäs, Matti 1912: *Unkarin kielen oppikirja*. SKS, Helsinki.
- Tikka, Toivo 1980: A finn II infinitivus instruktivusa a magyar határozói igenév megfelelőjeként. A magyar nyelv grammatikája. A magyar nyelvészek III. nemzetközi kongresszusának előadásai. *Nyelvtudományi Értekezések* 104 (szerk. Imre Samu, Szathmári István és Szűts László). Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Tompa, József 1955: „Kettős tárgy” – „kettős alany”? *Nyelvtudományi közlemények* 56 (szerk. Lakó György). 129–148. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest.
- 1968: *Ungarische Grammatik*. Mouton, The Hague, Paris.

LIITE

Esimerkkejä Unkarin Tiedeakatemia aineistosta [MTA]

1. Infinitiivilauseita

1980KO2RU2 ...Ritka1+n [SUP] van [IGE] az [DET] & ember [FN] + nek [DAT] %alkama felso3bbse1g [FN] + es [SKEP] mora1lis [FN] attitu3d [FN] + o2k [PL] + et [ACC] fel [IK] + o2lt [IGE] + eni [INF] s [KOT] egyu1ttal [HA] meggyo3zo3de1s [FN] + sel [INS], hit [FN] + tel [INS] szo1l [IGE] + ni [INF]: „Me1g [HA] atom [FN] + nyi [MER] reme1ny [FN] van [IGE], hogy [KO...

1980KO2RU2 ...mora1lis [FN] attitu3d [FN] + o2k [PL] + et [ACC] fel [IK] + o2lt [IGE] + eni [INF] s [KOT] egyu1ttal [HA] meggyo3zo3de1s [FN] + sel [INS], hit [FN] + tel [INS] szo1l [IGE] + ni [INF]: „Me1g [HA] atom [FN] + nyi [MER] reme1ny [FN] van [IGE], hogy [KOT] itt [HA] e1let [FN] + ben [INE] marad [IGE] a [DET] szabadsa1g [FN], tapod [IGE] + tat [MUV] se...

1980KO2RU2 ...LL] emel [IGE] + i [Te3]: „Keltszalz [SZN] bakonyi [MN] bicska1s [MN] les [FN] + i [IKEP] & parancs [FN] + aim [Pse1i] + at [ACC]. Elo3 [IK] & kell [IGE] ke1szu2l [IGE] + ni [INF] az [DET] & ellentalmadal1s [FN] + ra [SUB].” „Gondol [IGE] + od [Te2], vissza [IK] + hoz [IGE] + za [Te3] & o3k [NM] + et [ACC] & a [DET] fene [FN]?” Bo1lint [IGE] e1s [K...

1980KO2RU2 ...OT] nyihog [IGE] + nak [t3], vele [HA] =vel+u2nk [Pst1], ba1r [HA] & nem [HA] & tud [IGE] + ja1k [Tt3] &, mie1rt [KSZ] &. Nem [HA] & lehet [IGE] meg [IK] + magyaral1z [IGE] + ni [INF]. </par><par> Nem [HA] & van [IGE] = vagy + ok [e1] a1lmos [MN], vissza [IK] + kanyarodik [IGE] = kanyarod + ok [e1] az [DET] & egyetem [FN] + re [SUB]. %Szarka1e1k nagy [M...

1980KO2Ru2 ...] ve1telez [IGE] + u2nk [t1]. Ka1derez [IGE] az [DET] & o3rse1g [FN], e1n [NM] fontos [MN] + abb [FOK] + at [ACC] ke1rdez [IGE] + ek [e1], hol [HA] van [IGE], la1t [IGE] + ni [INF] szeret [IGE] + nelm [TFe1] a [DET] hi1res [MN] %Male1ter ezredes [FN] + t [ACC] &!...

2. Esimerkkejä ó-partisiipillisista lauseista

1980 ...Tt1], hogy [KOT] %mike1pen ke1szu2l [IGE] & egy [DET] & alap [FN] + jai [Pse3i] + ban [INE] e1s [KOT] minden [NM] & tekintet [FN] + ben [INE] ki [IK] + tu3nik [IGE] = tu3n + o3 [MIF] + en [ESS] & meg [IK] szervez [IGE] + ett [Me3] & %o2sszeesku2-vels, vagy [KOT] & modern [MN] + ebb [FOK] kivitel [FN] + ben [INE], hogyan [HA] ke1szu2l [IGE] & egy [DET] & ...

1980 ... halz [FN], amely [NM] + ben [IGE] az [DET] & egyik [NM] & asztal [FN] + na1l [ADE] egyedu2l [HA] & u2l [IGE] Kovalcs [FN], rendki1vu2l [HA] fel [IK] + tu3nik [IGE] = tu3n + o3 [MIF] + en [ESS] & viselkedik [IGE] = viselked + ik [e3] & Idegesselg [FN] + e1 [Pse3] + ben [INE] & az [DET] asztal [FN] + on [SUP] kopog [IGE], amikor [HA] & a [DET] pince1r [F...

1980 ...ISZ] jo1 [MN], jo1 [MN], hiszen [KOT] nem [HA] & mond [IGE] + om [Tel], de [KOT] & fe1l [IGE] + ek [e1], hogy [KOT] egyszer [HA] & csak [HA] fel [IK] tu3nik [IGE] = tu3n + o3 [MIF] lesz [IGE] a [DET] dolog [FN]. A [DET] ve1g [FN] + e1 [Pse3] + n [SUP] & me1g [HA] engem [NM] ki [IK] + ru1g [IGE] + nak [t3] innen [HA], maga [NM] miatt [NU] &!

1980 ...Bekecs [FN]: Ugyan [HA], dehogy [HA] ru1g [IGE] + ja1k [Tt3] & ki [IK] &! E1s [KOT] egya1lta1ban [HA] mie1rt [KSZ] & volna [IGE] & fel [IK] tu3nik [IGE] = tu3n + o3 [MIF] az [DET] & ege1sz [MN]? Maga [NM] mindo2ssze [HA] & csak [HA] annyi [NM] + ban [INE] mu3ko2dik [IGE] = mu3ko2d + ik [e3] & ko2zre [IK] & az [DET] e1n [NM]

1980 ...r [FN] + om [Pse1] + bo1l [ELA] &, az [DET] iskola [FN] = iskola1 + bo1l [ELA], a [DET] katonasa1g [FN] + to1l [ABL], aki [NM] + k [PL] + kel [INS] tegezo3dik [IGE] = tegezo3d + o3 [MIF] viszony [FN] + ban [INE] van [IGE] = vol + tam [Me1] &. De [KOT] & ku2lo2nben [HA] & nem [HA] & is [KOT] kell [IGE] az [DET] & illeto3 [FN] + nek [DAT] ismero3s [FN] nek [D...

3. Gerundilauseita

1980 ...ik [e3] el [IK] egymals [NM] + to1l [ABL] a [DET] relgi [MN] szabad [MN] & szelkely [FN] katona [FN] = katala1 + k [PL] telepu2le1s [FN] + e [Pse3], a [DET] Vizel [IGE] + ve [HIN], s [KOT] egy [DET] & ulj [MN] + abb [FOK] orszalgult [FN] + ment [MN] + i [KEP] o2ssze [IK] + ko2t [IGE] els [IF] velg [FN] + el [Pse3] + n [SUP] & a [DET] Dalniel [FN] [FN] bal...

1983 [...] & hisz [IGE] = hi + ttem [Tme1] &, hogy [KOT] %elo3bb vagy [KOT] & uto1bb [HA] ez [NM] lesz [IGE] a [DET] sors [FN] + om [Pse1] &. Mr [ROV] %Batest el [IK] + hagy [IGE] + va [HIN], visszaut [FN] = visszaut + az [FI] + tam [HIN] & atya [FN] = atya1 + m [Pse1] + hoz [ALL], ahol [HA] John [FN] nagybaltya [FN] = nagybaltya1 + m [Pse1] s [KOT] melg [HA] n...

1983 ...z + tem [Tme1] & e [NM] hajol [FN] + n [SUP] &, egykelt [SZN] ult [FN] = ut + at [ACC] tett [FN] + em [Pse1] & a [DET] %Levantelra, egyebu2vel [HA]. Vissza [IK] + telr [IGE] + ve [HIN] el [IK] + hatalroz [IGE] + tam [Tme1] &, hogy [KOT] meg [IK] + telepszik [IGE] = telepsz + em [Te1] %Londonban, amire [KOT] & jo1 [MN] mester [FN] em [Pse1], Mr [ROV] ...

1983 ...1g [MN] + i [IKEP] + ek [PL] + et [ACC], ulj [MN] + ak [PL] + at [ACC] vegyest [HA] &. Ko2nyv [FN] +ek [PL] + kel [INS] mindig [HA] & el [IK] van [IGE] = vol + tam [Me1] & lalt [IGE] + va [HIN] szelp [MN] szalm [FN] + ban [INE] &. Ha [KOT] & valahol [HA] part [FN] + ra [SUB] szalll [IGE] + tunk [Mt1] &, a [DET] nelp [FN] erko2lcs [FN] + ei [Pse3i] + t [ACC] els [KO...]

1983 ...t [ACC]. Hogy [KOT] talrs [FN] + aim [Pseli] + mal [INS] mi [NM] to2rtelnik [IGE] = to2rteln + t [Me3] &, nem [HA] & tud [IGE] + om [Te1]. Az [NM] + t [ACC] kell [IGE] hisz [IGE] = hin + nem [INRel], hogy [KOT] egy [SZN] + to3l [ABL] egy [SZN] + ig [TER] el [IK] + veszt [IGE] + ek [e1]&, az [NM] + ok [PL] is [KOT], aki [NM] + k [PL] a [DET] szikla [FN]...

PUBLICATIONES

KULTTUURIN UNKARI

Jyväskylä, 1991. pp. 238

Red. Janhila

ISBN 951-9362-40-1

HUNGAROLOGISCHE BEITRÄGE 1.

Jyväskylä, 1993. pp. 283

Red. Lahdelma–Maticsák–Niinikangas–Parry

ISBN 951-34-0166-9

ISSN 1-237-0223

HUNGAROLOGISCHE BEITRÄGE 2.

Probleme des Spracherwerbs

Jyväskylä, 1994. pp. 165

Red. Keresztes–Lahdelma–Maticsák–Parry

ISBN 951-34-0426-9

ISSN 1-237-0223

HUNGAROLOGISCHE BEITRÄGE 3.

Finnisch-ugrisches kontrastive Untersuchungen

Jyväskylä, 1995. pp. 204

Red. Keresztes–Leskinen, J.–Maticsák

ISBN 951-34-0584-2

ISSN 1-237-0223

HUNGAROLOGISCHE BEITRÄGE 4.

Hungarológia Magyarországon kívül

Jyväskylä, 1995. pp. 111

Red. Lahdelma–Maticsák

ISBN 951-34-0584-2

ISSN 1-237-0223

HUNGAROLOGISCHE BEITRÄGE 5.

Jyväskylä, 1995. pp. 280

Red. Lahdelma–Maticsák

ISBN 951-34-0679-2

ISSN 1-237-0223

- HUNGAROLOGISCHE BEITRÄGE 6.** ISBN 951-34-0680-6
Finnisch-ugrishes kontrastive Untersuchungen II. ISSN 1-237-0223
 Jyväskylä, 1996. pp. 187
 Red. Keresztes–Maticsák
- HUNGAROLOGISCHE BEITRÄGE 7.** ISBN 951-34-0749-7
Historische Untersuchungen und Aufsätze ISSN 1-237-0223
 Jyväskylä, 1996. pp. 156
 Red. Halmesvirta
- HUNGAROLOGISCHE BEITRÄGE 8.** ISBN 951-34-0830-2
Béla Gunda: Unkarilaisesta kansankulttuurista ISSN 1-237-0223
 Jyväskylä, 1996. pp. 152
 Red. Laihonen
- HUNGAROLOGISCHE BEITRÄGE 9.** ISBN 951-34-0942-2
Harri Mantila: Suomen ja unkarin nominaalisten verbimuotojen kontrastiivista syntaksia ja semantiikkaa ISSN 1-237-0223
 Jyväskylä, 1997. pp. 103
- HUNGAROLÓGIAI FÜZETEK 1.** ISBN 951-34-0748-9
Báthory Ágnes: Mi újság? (Lexikai gyakorlatok gyűjteménye) ISSN 1239-2421
 Jyväskylä, 1996. pp. 144

BESTELLUNGEN – TILAUKSET

UNIVERSITÄT JYVÄSKYLÄ – HUNGAROLOGIE Seminaarinkatu 15, FIN-40100 Jyväskylä Tel: (358-14) 601300, 601306 Fax: (358-14) 601290	JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO – HUNGAROLOGIA Seminaarinkatu 15, 40100 Jyväskylä Tel: (914) 601300, 601306 Fax: (914) 601290
--	---

